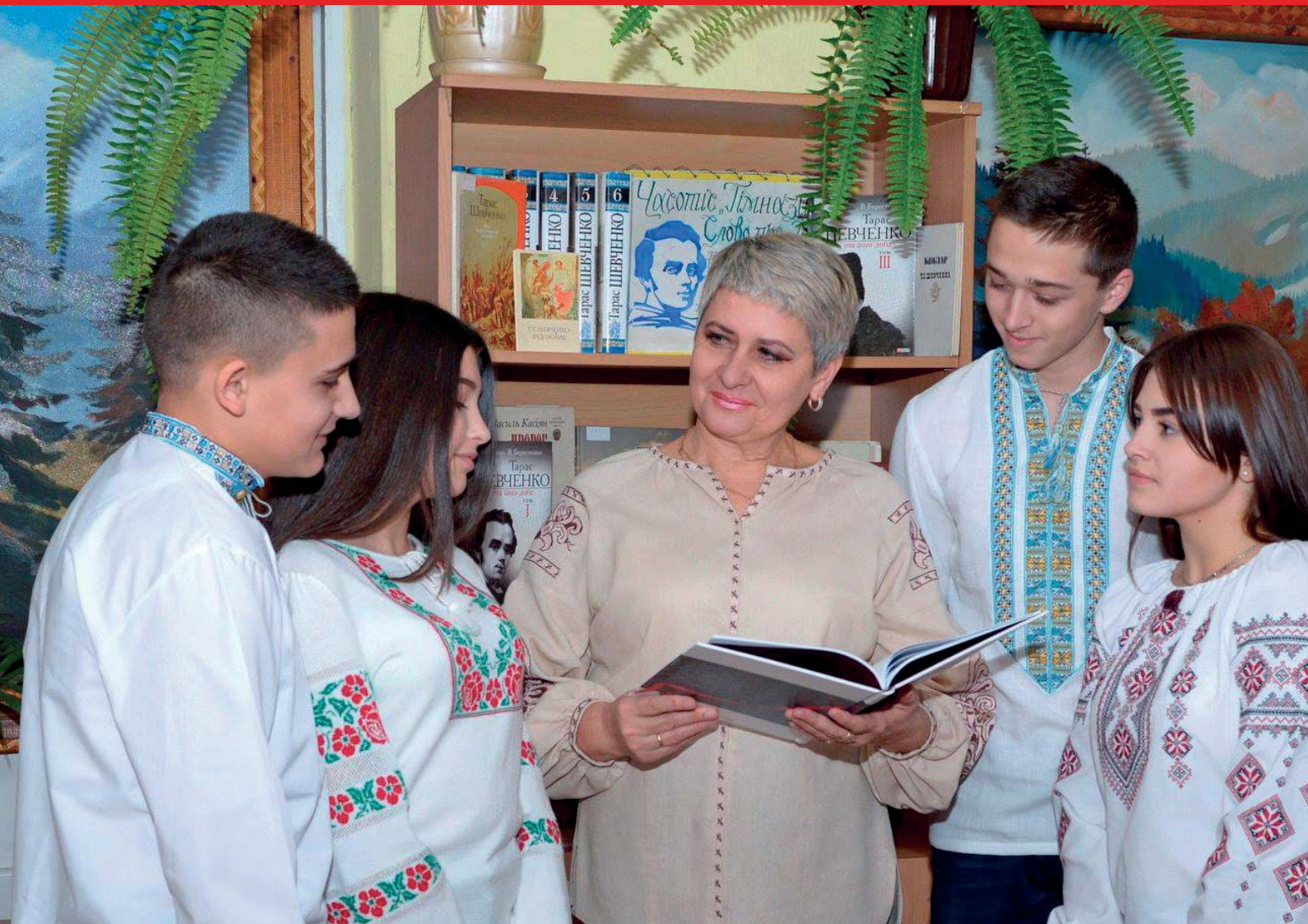

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ЖУРНАЛ

Літературна освіта

ТЕОРІЯ • МЕТОДИКА • ПРАКТИКА

№ 3

2025

ТРАВЕНЬ – ЧЕРВЕНЬ

Виставки малюнків українських дітей у Токіо та Наґано (Японія)

У червні-липні 2025 року відбулися виставки малюнків і хайку українських учнів у Сейсен Університеті в Токіо і Наґано. Організатори – професорка Мадока Іноуе (Сейсен Університет), її колеги і студенти. Виставки стали можливими завдяки співпраці трьох університетів – Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, Сайтама Університету, Сейсен Університету, а також професорів Ольги Ніколенко, Сусуму Нонаки і Мадоки Іноуе. Під час цих виставок японські відвідувачі змогли дізнатися більше про ситуацію в Україні, про життя і навчання українських дітей та вчителів у період повномасштабного вторгнення, а також про їхні страждання та мрії про мир. Спеціально для нашого журналу «Літературна освіта: теорія, методика, практика» професорка Мадока Іноуе підготувала ексклюзивний репортаж про виставки творчих робіт українських учнів, що відбулися в Японії. Ми щиро дякуємо особисто професорці Мадоці Іноуе, професору Сусуму Нонака, професорці Ользі Ніколенко за організацію цих виставок! Також дякуємо доцентці Мітіко Комія, містеру Масахіто Сакамото і всім японським друзям, які підтримують Україну у надскладний час! Читайте статтю професорки Мадоки Іноуе в цьому номері.

На виставці малюнків українських дітей «Під небом України: пейзажі життя та слів, створені дітьми». Сейсен Університет (Токіо). Зліва направо – професор Мадока Іноуе, доцент Мітіко Комія, колекціонер, містер Масахіто Сакамото, професор Сусуму Нонака.

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ЖУРНАЛ

Літературна освіта

ТЕОРІЯ • МЕТОДИКА • ПРАКТИКА

Творчі конкурси для учнів

- 2 Всеукраїнський патріотичний конкурс «СЛАВА НАЦІЇ!»
для учнів 5–11 класів

Міжнародна підтримка України

- 4 Madoka INOUE. Виставки малюнків українських дітей
у Токіо та Нагано (Японія)

Інтегроване навчання

- 10 Валентина МАЄВСЬКА, Надія ТИВОНЕНКО, Леся КІВВА.
«Нескорений дух народу, що боронить свою державу...».
*Урок-мікс за романом Дж. Бойна «Хлопчик у смугастій піжамі»
та повістю І. Франка «Захар Беркут»*

Уроки української літератури

- 14 Тетяна МАУРИЦ. Без пошанування героїв минулого неможливе
майбутнє. *Урок за поезією Тараса Шевченка «Розрита могила» (7 клас)*

Уроки зарубіжної літератури

- 19 Вікторія ТУРЯНИЦЯ. Людина у світі майбутнього.
Урок за повістю Айзека Азімова «Фах» (7 клас)
- 24 Ірина КОЛАПЧУК. Важке прозріння особистості в тоталітарному
суспільстві. *Урок за повістю Рея Дугласа Бредбері «451°
за Фаренгейтом» (9 клас)*
- 30 Марія КРУГЛІЙ. Як не перетворитися на ліліпута? *Пленерний урок
за романом Джонатана Свіфта «Мандри Гуллівера» (9 клас)*

Наука — школі

- 33 Людмила СИПКО. Поезія і не поезія: де межа? *Стилістичні
особливості сучасної української поезії*
- 38 Галина ГИЧ. Стратегія «мультитекст уроку» на заняттях мовно-
літературної освітньої галузі (на прикладі інтерактивних плакатів)

Технології оцінювання результатів навчання учнів

- 43 Наталія ЧЕРНЯЄВА. Ромео – зірка соцмереж. *Оцінювання в ролях як
інструмент НУШ*
- 46 Жанна ІЛЬЧИШИН. Оцінювання за групами результатів. *За темою
«Джек Лондон «Жага до життя» (7 клас)*

Літературні вправи

- 52 Наталія ФАЙЧАК. На що здатна людина? *Літературні вправи
за романом Жуля Верна «П'ятнадцятирічний капітан» (6 клас)*

Літературне краєзнавство

- 56 Ольга НІКОЛЕНКО, Катерина НІКОЛЕНКО. У королівстві Андерсена
- 62 Жанна ІЛЬЧИШИН. «Сьогодні в нас побачення зі Львовом».
Львів у житті й творчості зарубіжних письменників

Книжковий знак як мистецтво

- 73 Masahito SAKAMOTO. Український екслібрис після 24 лютого
2022 року

№ 3

ТРАВЕНЬ – ЧЕРВЕНЬ
2025 року

Засновник:

ТОВ «Видавничий центр «Академія»,
академія

ШЕФ-РЕДАКТОР

Василь Шуляр

доктор педагогічних наук, професор,
заслужений учитель України
(Миколаївський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти)

ГОЛОВНА РЕДАКТОРКА

Ольга Ніколенко

докторка філологічних наук, професорка,
заслужена діячка науки і техніки України
(Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка)

ВИКОНАВЧА РЕДАКТОРКА

Тамара Гревцева

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

учителька-методистка
Вікторія Туряниця
учителька-методистка
Наталія Рудніцька
учителька-методистка **Олена Гвоздікова**
учителька-методистка, півфіналістка
світової премії *Global Teacher Prize 2023*
Людмила Таболіна
учителька **Надія Базильська**
учитель-методист **Василь Власюк**
професорка **Лідія Мацевко-Бекерська**
професорка **Тетяна Качак**
професор **Володимир Гладішев**
професорка **Галина Дегтярьова**
професор **Михайло Наєнко**
доцентка **Анна-Марія Богосвятська**
доцентка **Галина Гич**
доцентка, заслужена вчителька
України **Людмила Назаренко**
доцентка **Світлана Криворученко**
доцентка **Ольга Мхитарян**
методистка **Людмила Ковальова**
методистка **Наталія Химера**
методистка **Ольга Амеліна**
методистка **Ганна Пономаренко**
методистка **Діна Діордіца**
методистка **Ольга Коваленко**
методистка **Ірина Дика**

Гугл-диск журналу:

Ютуб-канал:

<https://www.youtube.com/>

@LITERARY_EDUCATION

Контакти:

osvitaliteraturna@gmail.com

Творчі конкурси для учнів

Всеукраїнський патріотичний конкурс «Слава нації!» Для учнів 5-11 класів

Запрошуємо учнів 5–11 класів закладів загальної середньої освіти до участі у Всеукраїнському патріотичному конкурсі «СЛАВА НАЦІЇ!», головна мета якого — виховання національної свідомості, розуміння історії та сучасності України, формування активної громадянської позиції юного покоління українців, розвиток їхньої творчості та креативності. Конкурс спрямований на популяризацію української історії, літератури та культури, вшанування героїзму захисників України та заохочення учнівської молоді до дослідження, осмислення й творчого вираження патріотичних ідей.

Організатори конкурсу — всеукраїнський науково-методичний журнал «Літературна освіта: теорія, методика, практика» (шеф-редактор **Василь Шуляр**, головний редактор **Ольга Ніколенко**, директор творчих конкурсів для учнів **Василь Власюк**, Видавничий центр «Академія», Полтавський національний педагогічний університет імені **В. Г. Короленка**).

Конкурс триватиме з 1 серпня 2025 р. до 1 січня 2026 р.

Конкурс проводиться за такими напрямками:

- 1) РОЗПОВІДЬ ПРО ПОДІЮ або ОСОБИСТІТЬ;
- 2) ЛИСТ ГЕРОЮ / ГЕРОЇНІ;
- 3) УКРАЇНСЬКІ СИМВОЛИ ТА ОБЕРЕГИ.

Напрямок 1

РОЗПОВІДЬ ПРО ПОДІЮ або ОСОБИСТІТЬ

Учасники обирають важливу подію / явище або видатну особистість з історії України. Це може бути героїзм людей, твори або діяльність митців / мисткинь, сучасний волонтерський рух, діяльність українських дисидентів тощо.

Номінації:

- малюнок (формат А4 або А5);
- відеорозповідь (розповідь про подію в кадрі — до 3 хвилин);
- мультимедійна презентація (у форматі відео — до 3 хвилин);
- творчість (вірш, есе або інше — файл у форматі word).

Можна провести мінідослідження, що може містити інтерв'ю з очевидцями, роботу з архівними матеріалами, аналіз публікацій, спогадів, медіаджерел тощо. У такому разі бажано додати список використаних джерел. Матеріал має бути поданий креативно. Варто поєднати історичні факти з власними роздумами, віршами, інфографікою, ілюстраціями, фото, музикою тощо. Важливо не просто відтворити певні

факти, а пробудити емоційний зв'язок та гордість за Україну.

Напря́м 2 ЛИСТ ГЕРОЮ / ГЕРОЇНИ

Необхідно створити щирий, емоційний та змістовний лист захисникам / захисницям, які нині боронять рідну українську землю. Лист може бути адресований конкретній людині або узагальненому образу захисника / захисниці України.

Номінації:

- малюнок (формат А4 або А5);
- відеоліст (виразне читання власного листа в кадрі — до 3 хвилин);
- мультимедійна презентація (у форматі відео — до 3 хвилин);
- творчість (вірш, есе або інше — файл у форматі word).

Лист має бути оригінальним авторським твором, не містити плагіату. Допускається органічне використання елементів із художніх творів, епіграфів, цитат.

Напря́м 3 УКРАЇНСЬКІ СИМВОЛИ ТА ОБЕРЕГИ

Учасникам слід розкрити зміст символів та / або оберегів, втілити їх емоційне значення та глибину, роль у давнину або в сучасний період.

Номінації:

- малюнок (формат А4 або А5);
- аплікація;
- цифрове мистецтво (колаж, інсталяція, відео-презентація та ін.);
- символ у пісні (виконання пісні про українські символи — відео до 3хв);
- символ у слові (виразне виконання літературного твору — відео до 3хв);
- творчість (власний вірш, есе, нарис, оповідання та ін. — файл у форматі word)

Важливо не просто відтворити символи, а й додати власні роздуми, почуття та емоції.

Вікові категорії для всіх напрямів конкурсу:

- 1) учні 5—7 класів;
- 2) учні 8—9 класів;
- 3) учні 10—11 класів.

Просимо вчителів сприяти проведенню Всеукраїнського патріотичного конкурсу «СЛАВА НАЦІЇ!».

Творчі роботи надсилати на **електронну скриньку** slavanatsiyi@ukr.net (цифрові матеріали — відео, мультимедійні презентації, файли у форматі word та ін.) та/або на поштову адресу: відділення Нової пошти № 2, м. Славути, Шепетівський район, Хмельницька область (малюнки, аплікації та ін.). Отримувач: **Власюк Василь Васильович** (тел.: 0973295095).

Роботи учнів будуть опубліковані на сторінках всеукраїнського науково-методичного журналу «Літера-

турна освіта: теорія, методика, практика», а також на фейсбук-сторінці та ютуб-каналі журналу.

Переможці конкурсу отримують сертифікати та призи.

Особлива відзнака! Найкращі творчі роботи призерів конкурсу матимуть честь взяти участь у виставках за кордоном, представляючи українську культуру та патріотизм на міжнародному рівні.

Просимо разом із учнівськими роботами надсилати окремим файлом реєстраційну картку учасника / учасниці.

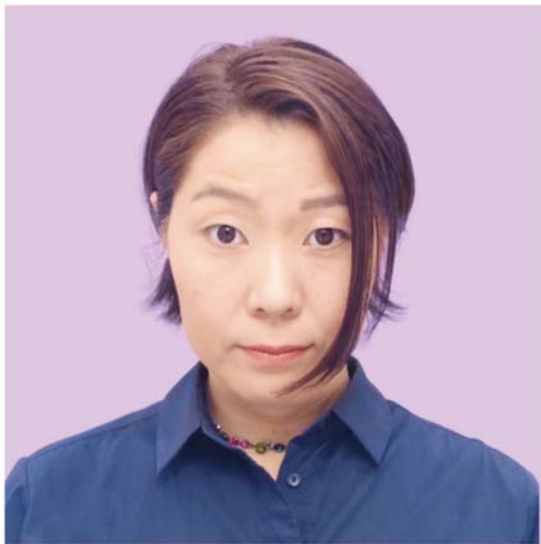
Директор творчих конкурсів для учнів —
учитель-методист Василь Власюк

РЕЄСТРАЦІЙНА КАРТКА

ПІБ учасника/учасниці (повністю)	
Дата і рік народження	
Клас навчання	
Повна назва закладу освіти	
Населений пункт, місто / село, область	
Назва напрямку	
Назва номінації	
Тема роботи	
ПІБ, посада вчителя / вчительки	
Контактна інформація вчителя / вчительки	
Додати окремими файлами фото учасника / учасниці, а також фото вчителя / вчительки.	

**Успіхів вам, дорогі учні!
Чекаємо на ваші цікаві роботи!**

*Оргкомітет
Всеукраїнського конкурсу
«СЛАВА НАЦІЇ!»*

Madoka Inoue,
професор,
Університет Сейсен (Токіо, Японія)

Виставки малюнків українських дітей у Токіо та Нагано (Японія)

УДК 069.9-053.5(477):327(520)

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.3.336565>

Завдяки співпраці з професоркою Ольгою Ніколенко (Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка) та професором, віцепрезидентом Susumu Nonaka (Сайтама Університет), у червні—липні 2025 року відбулися дві виставки творчих робіт українських учнів у Токіо і Нагано. Організатором виставки став Сейсен Університет (Японія).

На виставці малюнків українських дітей «Під небом України: пейзажі життя та слів, створені дітьми». Сейсен Університет (Токіо). Зліва направо — професор Мадока Іноуе, доцент Мітіко Комія, колекціонер Масахіто Сакамото, професор Сусуму Нонака.

© Madoka Inoue, 2025

У Токіо була представлена виставка приблизно 240 дитячих малюнків і хайку із України на тему миру. Цю виставку спланували професорка Ольга Ніколенко і професор Susumu Nonaka. Роботи були зібрані серед дітей в Україні протягом другої половини 2024 року. Місцем проведення стала приватна установа — Сейсен Університет у Токіо, де я працюю. Назва виставки — «Під небом України: пейзажі життя та слів, створені дітьми». Виставка тривала з 10 червня по 11 липня 2025 року. Через велику кількість експонатів виставка була поділена на три періоди, протягом яких експозиція змінювалася.

У Нагано була представлена виставка близько 80 дитячих робіт, поданих на конкурс «Час, у якому ми живемо», який у 2023 році організувала професорка Ольга Ніколенко в Україні. Цей конкурс включав не лише живопис, а й поезію, фотографії та відео. Дитячі роботи були доставлені до Японії самою професоркою Ольгою Ніколенко під час її візиту наприкінці 2023 року.

Бібліотека Університету Сейсен (Нагано), де відбулася виставка малюнків українських дітей «Час, у якому ми живемо» з 30 червня по 13 липня 2025 року

Міжнародна підтримка України

Бажання провести виставку поділяли як японські дослідники, так і професорка Ольга Ніколенко. Тому у травні 2024 року ми провели виставку в Сейсен Університеті у Токіо під назвою «Час, у якому ми живемо: Світ очима українських дітей». Ця подія знайшла відгук серед викладачів і працівників бібліотеки сестринського закладу — Сейсен Університету в Нагано, які висловили бажання провести аналогічну виставку і у своєму місті.

Оскільки в Нагано взимку випадає багато снігу, було вирішено організувати виставку в теплу пору року — з 30 червня по 13 липня 2025 року. Місцем проведення стала бібліотека кампусу Уено Сейсен Університету в Нагано.

Виставка «Під небом України: пейзажі життя та слів, створені дітьми» (Токіо)

Метою цього заходу було донести до всіх поколінь у Японії — від дітей до дорослих — думки та почуття,

які українські діти вклали у свої картини та хайку, а також розповісти про реальність, у якій живуть діти, вчителі та звичайні громадяни України, і про їхні надії на майбутнє. Особисто я, переглядаючи картини та читаючи хайку, не раз втрачала дар мови від сили емоцій, які вони викликали. Водночас мене вразила неймовірна сила духу дітей, їхня жага до життя та навчання.

Спочатку я вважала, що найкраще — дати людям просто побачити ці твори, не додаючи жодних пояснень. Однак, у процесі підготовки, спілкуючись із багатьма людьми, я усвідомила, що рівень розуміння японцями ситуації в Україні є різним. Хтось добре обізнаний із українськими подіями через новини, соцмережі чи публікації, а хтось знає зовсім небагато. Тому стало очевидно, що необхідно не лише представити малюнки й переказати дитячі хайку, а й додати пояснення до них.

Підготовка до виставки в Сейсен Університеті (Токіо). Зліва направо — асистенти факультету пані Ватанабе, пані Урю, пані Кура.

Виставка в Сейсен Університеті (Токіо). Експерсія, яку проводять студентки-волонтерки. Зліва направо — панна Масунарі, панна Наката. Панна Масунарі має вади слуху, але вона відповідала на запитання глядачів з допомогою спеціального обладнання.

Підготовка до виставки в Сейсен Університеті (Токіо). Зліва направо — асистенти факультету пані Урю, пані Ватанабе, пані Коно, пані Кура.

Міжнародна підтримка України

Окрім того, щоб краще донести зміст робіт до японської аудиторії, я вирішила поділити твори за тематикою на 12 розділів:

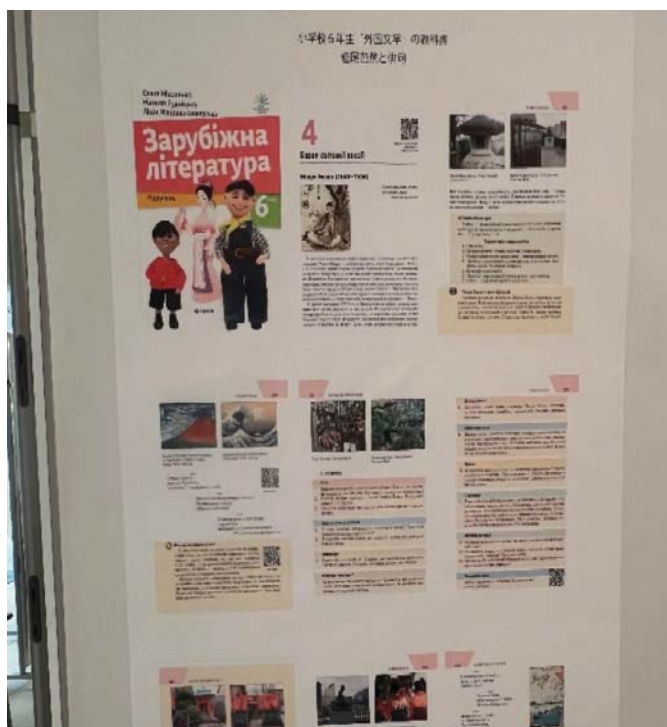
- 1) Жити як солдат (Living as a Soldier)
- 2) Шрами війни (The Scars of War)
- 3) Раптово, одного дня (Suddenly, One Day)
- 4) Крик життя (The Cry of Life)
- 5) Під захистом — обійми любові (Protected: Embraced by Love)
- 6) Маленьке життя — ми живемо далі (Small Lives: We Go On Living)
- 7) Тиша, якої прагнуть діти (The Peace Children Long For)
- 8) Жінки України (Women Living in Ukraine)
- 9) Посланці миру (Messengers of Peace)
- 10) Укорінені в українську землю (Rooted in the Soil of Ukraine)
- 11) Наша країна — Україна (Our Country, Ukraine)
- 12) Японія (Japan)

Виставка в Сейсен Університеті (Токіо). Екскурсія для японських учнів.

Виставка в Сейсен Університеті (Токіо). Панель «Жінки України».

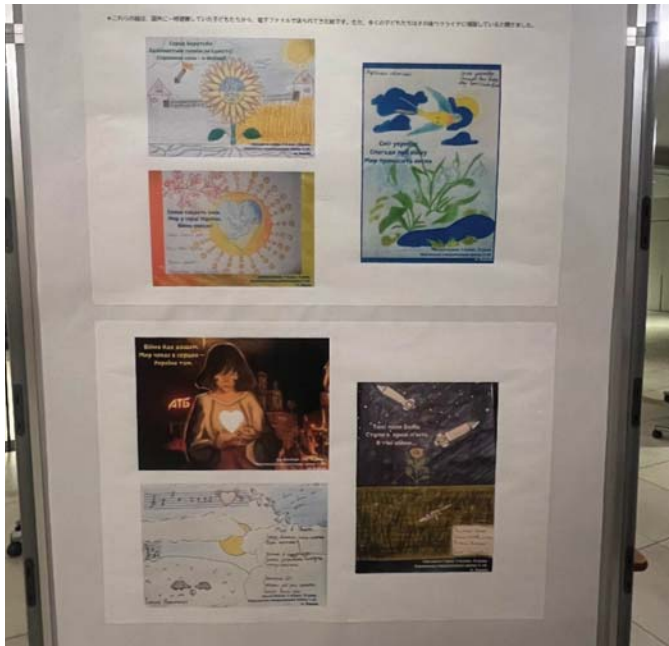
Виставка в Сейсен Університеті (Токіо). Підручник для 6 класу авторського колективу під керівництвом професорки Ольги Ніколенко (ВЦ «Академія», 2023).

Міжнародна підтримка України

Окрім тематичного поділу, ми також додали пояснення до зображених у творах символів: соняшник, червоний мак, мотанка, національне вбрання жінок (вишиванка, коралі, вінок), лелека, журавель, солом'яна хата, а також людські органи — серце, очі, легені тощо. Я надзвичайно вдячна професорці Ользі Ніколенко за її цінні поради при підготовці цих пояснень.

Ми також виставили підручник для 6 класу зі шкільного предмета «Зарубіжна література», в якому представлено життя і творчість Мацуо Басьо, а також його хайку в українських перекладах. Цей підручник був підготовлений професоркою Ольгою Ніколенко та членами її авторського колективу і нині використовується в школах України.

Виставка в Сейсен Університеті (Токіо). Малюнки дітей із м. Херсона.

Виставка в Сейсен Університеті (Токіо). Послання від японських відвідувачів українським дітям — авторам малюнків.

Завдяки співпраці з учителями м. Запоріжжя ми представили японською та англійською мовами матеріали про те, в яких умовах перебувають діти під час війни та як учителі борються за їхню освіту і добробут. Усі пояснення, зокрема переклади хайку та підписи, також були англійською.

На виставці ми демонстрували відеолекцію професорки Ольги Ніколенко з японськими субтитрами (доступна на YouTube журналу «Літературна освіта: теорія, методика, практика»):

https://www.youtube.com/watch?v=9kq6Es_hj8E&t=714s

Також глядачі мали можливість побачити відео з усіма 238 конкурсними роботами:

<https://www.youtube.com/watch?v=OGsMUaH-B1o8&t=189s>

Ще ми демонстрували відео, створені авторами малюнків — Нікітою Жоголком, Володимиром Самородніним, Нікітою Рябцевим із Одеського ліцею № 4, а також Богданом Жуковим із Оріхівської гімназії № 5 Запорізької області.

Автори малюнків та їхня вчителька. Зліва направо — Нікіта Рябцев, Нікіта Жоголко, Галина Пантелюк, Володимир Самородін. Одеський ліцей № 4.

Автор малюнка — учень Богдан Жуков. Оріхівська гімназія № 5 Запорізької області.

Міжнародна підтримка України

Окрім того, ми провели месу на території університету на честь загиблих українців, зокрема студентів, викладачів, випускників Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, а також випускників шкіл м. Запоріжжя. Оскільки Сейсен Університет є християнським закладом, це стало важливим духовним жестом солідарності.

Поминальна меса в Сейсен Університеті (Токіо) на честь загиблих українців.

Щиро дякуємо професорці Ользі Ніколенко, представникам студентської ради ПНПУ імені В.Г. Короленка Заріні Косімовій, Мілені Хижій, координаторці Суспільного простору Ветеранського простору «Плюс Плюс Полтава» Юліані Линник та всім причетним за цю можливість.

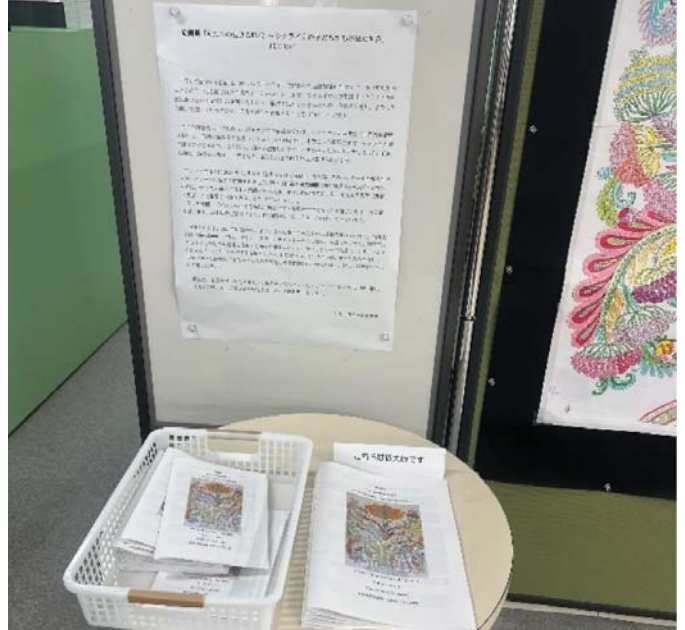
Виставка «Час, у якому ми живемо» (Наґано)

На виставці в Наґано роботи українських учнів були представлені відповідно до регіонів, де живуть або жили діти, адже деякі з них вимушені переїхати в інші місця через небезпеку.

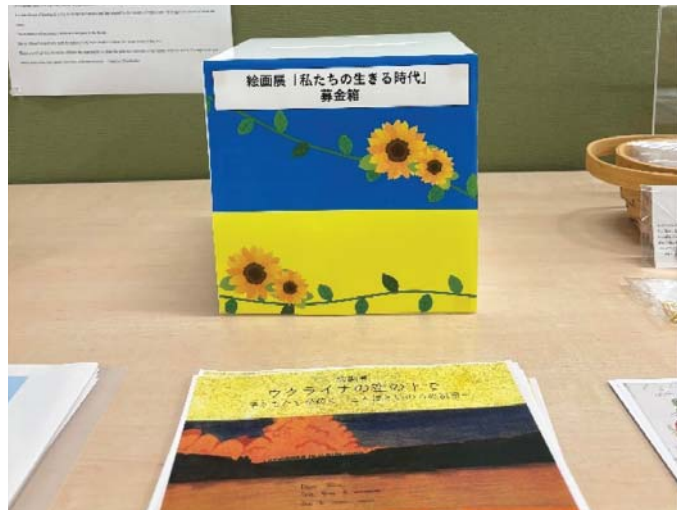

Підготовка до виставки в Наґано. Зліва направо – співробітники бібліотеки пані Тамура, панна Суга.

Сейсен Університет у Наґано, який є сестринським закладом Сейсен Університету в Токіо, вже раніше проводив різні ініціативи на підтримку України. Серед них — читання українських дитячих книжок уголос, виготовлення й продаж рукодільних виробів, пов'язаних з Україною, передача зібраних коштів на гуманітарну допомогу українцям, постраждалим під час війни.

Виставка в Наґано. Інформація про творчі роботи українських учнів.

Виставка в Наґано. Заклик до пожертви на підтримку України.

Ця виставка привернула увагу багатьох місцевих ЗМІ. Телекомпанія **Nagano Asahi Broadcasting** після репортажу в новинах розмістила відео на своєму YouTube.

<https://youtu.be/jC9Z0mEvmT4?si=jUEwpxJzaWSNcl79>

Окрім того, виставку висвітлювали найбільша регіональна газета **Shinano Mainichi Shimbun**, загальнонаціональна газета **Asahi Shimbun**, а також спеціалізоване освітнє видання **Nagano Kenmin Shimbun**, яке опублі-

Міжнародна підтримка України

кувало статтю, де були представлені (хоча й частково) кольорові зображення дитячих робіт з України.

5 липня 2025 року я провела лекцію, у якій поділилася розповідями професорки Ольги Ніколенко та вчителів із Запоріжжя. Під час цієї події відбулася радісна зустріч — я познайомилася з близькими друзями японця, який у Польщі підтримує українських біженців і працює в японській школі. Я давно прагнула налагодити зв'язок і співпрацю з цією людиною, тож можливість зустрітися з його друзями стала для мене несподіваним, але дуже цінним подарунком.

Враження японських студентів від творчих робіт українських учнів

Студенти з Наґано поділилися своїми враженнями від виставки. Дехто звернув увагу на роботи, які зображують два світи — до війни та після її початку — і глибоко співпереживали почуттям дітей. Інші студенти були вражені щирим прагненням дітей до миру. Сподіваючись яскраві кольори, студенти відчували надію, відображену в малюнках. Кожен зі студентів по-своєму відгукнувся на побачене.

Післямова

Через дитячі малюнки ми отримали не лише біль і смуток, але й відчули силу волі, надію та щире прагнення українців до миру. Ми також дізналися про палку відданість учителів, які щодня підтримують дітей і їхні родини.

Ми глибоко усвідомили важливість того, щоби всі люди в Україні могли жити в тиші, безпеці та спокої. І відчули рішучість продовжувати робити те, що в наших силах, задля підтримки цієї мети.

Щиро дякуємо всім дітям, які створили ці роботи, та всім учителям, які їх супроводжували! Ми — разом із вами!

Насамкінець ще раз висловлюю глибоку подяку професорці Ользі Ніколенко та професору Susumu Nonaka за надану можливість реалізувати цей важливий проект заради миру на всій Землі.

Каталоги хайку і малюнків українських дітей, представлених на виставках у Сейсен Університеті

Репортаж телекомпанії «Nagano Asahi» про виставку хайку і малюнків українських дітей у Наґано

Виставка в Наґано. Професорка Мадока Іноуе (праворуч від малюнка) з відвідувачами

Валентина Маєвська,

учителька зарубіжної літератури,

Надія Тивоненко,

учителька української мови і літератури,

Леся Ківва,

учителька історії,

Малинський ліцей № 2 Житомирської області

«Нескорений дух народу, що боронить свою державу...»

Урок-мікс за романом Джона
Бойна «Хлопчик у смугастій
піжамі» та повістю Івана
Франка «Захар Беркут»

УДК 373.5.016:821.09(415)(092)БОЙН+821.09.161.2+18/19*(092)ФРАНКО
<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.3.336567>

*... коли б кожний інший любив свій
кутик, то, певно, усі люди жили б
на світі спокійно й щасливо*

Іван Франко «Захар Беркут»

ХІД УРОКУ

I. Етап орієнтації.

- Створення сприятливого мікроклімату у класі.
- Привітання.
- Налаштування на урок.
- Мотивація навчальної діяльності.

Учитель зарубіжної літератури (на тлі музики та відео, що демонструються на екрані, за покликанням <https://cutt.ly/kwJyoWLy>). Серед таємничої темряви мерехтять полум'я свічки, свічки пам'яті і спогадів про тих людей, які загинули під час війни. Це головні ворота табору смерті Аушвіц. Через ці ворота на територію табору переповненими потягами завозили ув'язнених. Усі шість таборів смерті нацисти збудували на території Польщі, і найбільшим з них став Аушвіц.

- Евристична бесіда.
  - Що вас найбільше вразило у цьому відео?
  - На які історичні події налаштував цей сюжет?
  - Чи актуальна ця інформація для сьогодення?

© Валентина Маєвська, Надія Тивоненко, Леся Ківва., 2025

Головні ворота табору Аушвіц

Після закінчення війни союзні війська стикнулися з тим, що більшість німців не сприймали дії нацистів як злочини. Вони стверджували, що нічого не знали. Лише меншість визнала провину. Цей сюжет змусить збагнути свою відповідальність за злочини проти людяності всіх, хто чинив і чинить наругу над людьми.

Учитель історії (налаштування учнів / учениць на історичну епоху ХІІ ст.). Складні періоди в історії людства були завжди. Пригадайте, якими ж історичними подіями було наповнене ХІІ ст.

- Евристична бесіда.

- Чи мали наші предки досвід боротьби за свою державність?
- Які князі періоду Русі-України були ініціаторами найвідоміших походів проти загарбників?
- Як ви розумієте вислів з книги Володимира Мономаха «Повчання дітям», яку він написав у 1117 році: «Оружжя не знімайте...»? Чи актуальний він сьогодні?

Кожен народ любить рідну землю, робить усе для розквіту своєї держави, для її слави, свободи, незалежності. Ми, українці, маємо усі підстави пишатися тим, що наша держава не раз переживала дні могутності й слави, мала і має справді легендарних героїв, мужньо долає найважчі випробування. І потім відроджується, виростає з руїн, виховує нові покоління закоханих у рідну землю лицарів правди і волі.

Формулювання теми уроку: «**Нескорений дух народу, що боронить свою державу...**»

II. Етап оголошення теми уроку та покладання мети.

- Робота з епіграфом.

Учитель української літератури:

— Про який кутик веде мову І.Франко?

— У чому є спокій і щастя людини, за словами І.Франка?

— Чи потрібно розрізняти поняття «Батьківщина» і «батьківщина»?

Іван Франко, очевидно, даремно обрав для свого твору Тухольщину, прекрасні карпатські краєвиди, чарівну природу, народ, славний своєю героїчною історією.

Село Тухля існує насправді на Львівщині. Назву селища пов'язують із загибеллю великої кількості ординців, від яких по всій околиці йшов поганий (тухлий) запах (*знайдіть це селище на карті*). 1240 року онук Чингісхана — засновника й хана Монгольської імперії — хан Батий вогнем і мечем плюндрував землі Русі-України. Орда безжалісно нівечила долі сотень людей, несучи їм зубожіння, рабство та смерть.

Але наш український народ вистояв, не зламався і дав гідну відсіч ворогові.

- «Мозковий штурм»

— Хто з героїв повісті І.Франка «Захар Беркут» вам найбільше запам'ятався і чим саме?

— Чи можна тухальців назвати героями?

- «Асоціативний куц»

— У чому проявлявся нескорений дух народу, що боронив свою державу? (У єдності, злагоді, довірі, любові до своєї землі...)

Очікувані результати:

Знаннєва складова: учень / учениця має знати тексти, особливості сюжетів і композицій, навички аналізу, сюжетні лінії, тематику та проблематику художніх творів; історичні події XII—XIII ст., XIX—XXI ст., особливості розвитку провідних держав світу; бути обізнаними з термінологією, правилами ведення дискусії, біографічними даними про письменників.

Діяльнісна складова: вміти аналізувати епоху, тексти творів, давати характеристики героїв, висловлювати свою думку, аналізувати і систематизувати інформацію, виробляти навички роботи в парах, групах, колективі під час дискусії.

Ціннісна складова: вміти висловлювати судження та робити висновки.

Тип уроку: систематизація та узагальнення вивченого матеріалу.

Вид уроку: урок-мікс.

Обладнання: портрети письменників, відео, презентації, схеми, карта України, роздатковий матеріал, підручники.

— Що таке дискусія?

(За словником іншомовних слів, слово *дискусія* походить з латинської мови *diskussio*, що означає дослідження, розгляд — це форма колективного обговорення, мета якого — виявити істину або знайти правильний розв'язок порушеного питання через висловлення власних міркувань та зіставлення поглядів опонентів на проблему).

Для того щоб дискусія була корисною і сприяла ефективному розглядові порушеної проблеми, варто дотримуватися певних правил.

Правила проведення дискусії:

1. Не викликати в опонента стану ефекту, гніву, роздратування, щоб послабити його позицію або спровокувати до логічних помилок.
2. Не принижувати гідності опонента, виявляти повагу до нього.
3. Не відволікати від предмета обговорення.
4. Не припускати звинувачень на адресу опонента.
5. Не використовувати психологічний тиск на опонента.
6. Не говорити «ні», особливо, коли опонент говорить «так».
7. Не радіти відкрито з поразки опонента.

III. Етап організації навчальної діяльності.

Учитель зарубіжної літератури. Можна скільки завгодно запліщувати очі на реальність, вона все одно наздожене і покарає.

Перенесімося в реалії ХХ ст. Як ви вважаєте, що є спільним у творах І. Франка «Захар Беркут» та Дж. Бойна «Хлопчик у смугастій піжамі»? Ми з вами з'ясуємо це під час дискусії.

- Дискусія на основі твору Дж. Бойна «Хлопчик у смугастій піжамі».

— Чому родина Бруно залишила будинок у Берліні і переїхала до нового помешкання?

— Що бентежило Бруно у новому місці?

— Як ви розумієте слова Шмуля до Бруно «Ти перебуваєш на неправильному боці загорожі»?

— Яка трагедія відбувалася щодня в таборі з дітьми і дорослими?

— Як ви розумієте слова: «Хоч і в путах, я все буду вільний чоловік. У мене пута на руках, а в тебе на душі»? Кому вони належать?

У творі відсутні описи злочинів нацизму. Письменник обрав інший шлях, він будує свою оповідь з погляду сина коменданта концтабору. Наївність і дитячість хлопчика у романі уособлюють небажання більшості дорослих німців визнавати, що нацист-

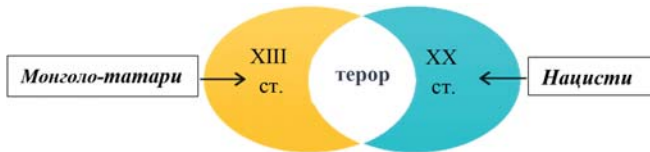
Інтегроване навчання

ська Німеччина насправді коїла жахливі речі. Це і є мораль роману.

Учитель історії. Чим довше заперечувати жахливу правду, тим більше ймовірності, що все закінчиться трагічно.

- Метод «Коло Вена».

Проведіть паралелі між подіями боротьби русичів з монголо-татарами і українців з нацистами під час Другої світової війни, визначте спільні та відмінні риси.

Афіші фільму «Хлопчик у смугастій піжамі» (режисер Марк Герман, 2008 р.)

Поміркуйте, чому нації, винні в масових трагедіях, мають пройти період каяття, як к це було в німців щодо євреїв?

Учитель зарубіжної літератури. Доходимо висновку, що події Другої світової війни позначилися на долях як поневолених народів, так і німців.

Твір оживає, коли ми, крім прочитаного, можемо його побачити.

- Робота з відеоджерелами. Перегляд трейлера до фільму «Хлопчик в смугастій піжамі» (режисер Марк Герман, 2008 р.) за покликанням <https://cutt.ly/pwJyshNs>

- Які головні події твору відображені в ролику?
- Які ще епізоди ви хотіли б згадати в трейлері до фільму?

Кадр із фільму «Хлопчик у смугастій піжамі» (режисер Марк Герман, 2008 р.)

IV. Підсумковий етап.

Учитель української літератури.

- Яка трагедія відбувається сьогодні з нашими дітьми та дорослими?
- Яким життя буде після нас?
- Що ми залишимо нашим нащадкам?
- Чи будуть вони пишатися нами?
- Про що були останні слова та помисли Захара Беркута?

- Робота з текстом (учень читає).

«Нинішня наша перемога — велике діло для нас. Чим ми перемогли? Чи нашим озброєнням тільки? Ні. Чи нашою хитрістю тільки? Ні. Ми перемогли нашим громадським ладом, нашою згодою і дружністю. Доки будете жити в громадському порядку, дружно держатися купи, незламно стояти всі за одного, а один за всіх, доти ніяка ворожа сила не побідить вас... Але я знаю, що погані часи настануть для нашого народу..., і пожруть вони силу народу... Але серед тих злиднів знов нагадає собі народ своє давнє громадянство, се ошадить йому ціле море сліз і крові, цілі століття неволі.

Щаслив, кому судилося жити в ті дні! Се будуть гарні дні, дні весняні, дні відродження народного! При-

йде пора, іскра розгориться новим огнем!»

- Як стверджується нині заповіт Захара Беркута?
- Що допомагає в наші дні українському народові боронити землю від навали сучасних ординців?

Учитель зарубіжної літератури. Кожна історія має своє продовження... Не встиг письменник поставити крапку у романі «Хлопчик у смугастій піжамі», як він уже твердо знав, що напише продовження цього твору, який вийшов друком символічною для нас українців дати — 2022 року.

Учитель історії.

- Робота з лінією часу.

Позначте на лінії часу дати подій, про які ми згадували сьогодні на уроці:

- рік написання «Повчання дітям Володимира Мономаха»;
- плюндрування монголо-татарами земель Русі-України;
- початок Другої світової війни;
- початок російсько-української війни;
- повномасштабне вторгнення Росії в Україну.

Інтегроване навчання

Восени 2014 року після російського вторгнення в Україну сформовано 53-тю окрему механізовану бригаду, яка активно вела бойові дії біля Авдіївки, Оріхова, Горлівки, на Світлодарській дузі. У 2020 році бригаді присвоєно почесне ім'я князя Володимира Мономаха. Гаслом військових цього підрозділу є

слова Володимира Мономаха з його «Повчання» — «**Оружжя не знімайте**».

V. Домашнє завдання.

Об'єднайтеся в пари і намалуйте плакат (колаж) на антивоєнну тематику. Поясніть ідею проєкту.

Нарукавний знак (шеврон) 53 ОМБр імені князя Володимира Мономаха

Поштова марка України «900 років Уставу Володимира Мономаха», 2013 рік

Без пошанування героїв минулого неможливе майбутнє Урок за поезією Тараса Шевченка «Розрита могила» (7 клас)

УДК 373.5.016:821.09.161.2+18(092)ШЕВЧЕНКО
<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.3.336569>

Тема. Тарас Шевченко «Розрита могила». Подорож поета Україною 1843 р. Осмислення трагічних для Батьківщини наслідків знецінення історичної пам'яті про її героїчне минуле. Метафоричний образ нещастя українського народу.

Мета заняття:

- **Навчальна:** поглибити знання учнів і учениць про життя і творчість Т. Г. Шевченка, зокрема про його подорож Україною в 1843 році; опрацювати зміст твору «Розрита могила», розкрити її ідейно-тематичний зміст, звернути увагу на трагічні наслідки знецінення історичної пам'яті та героїчного минулого, показати актуальність твору у сучасному контексті.
- **Розвивальна:** розвивати культуру мовлення, пам'ять, увагу, спостережливість, удосконалювати навички висловлення власної думки, аргументованого обговорення та творчого самовираження.
- **Виховна:** виховувати пошану й повагу до творчості Кобзаря, вірність рідній землі, особистість свідомого громадянина, який розуміє важливість прийняття ним рішень та їх наслідки.

Обладнання: підручник із текстом твору, тематична мультимедійна презентація.

© Тетяна Мауріц, 2025

Тетяна Мауріц,

вчителька-методистка української мови та літератури, спеціаліст вищої категорії, Свалявський ЗЗСО № 4 з поглибленим вивченням окремих предметів Свалявської міської ради Закарпатської області

Тип заняття: засвоєння нових знань.

Епіграф до заняття:

Без пам'яті про минуле немає майбутнього.

Народна мудрість

ПЕРЕБІГ ЗАНЯТТЯ

I. Організаційний момент.

II. Мотивація навчальної діяльності.

• Історична загадка.

— Відгадайте загадку: «Я свідок давніх боїв, я тиха пам'ятка слави, але мене зневажають і руйнують. Хто я?» (Могила).

• Хвилинка-емоція.

— Назвіть емоцію, яку викликає слово «могила», поясніть свій вибір одним реченням (наприклад, «смуток, бо це пам'ять про загиблих / померлих»).

III. Перевірка випереджального домашнього завдання «Символи минулого» (повідомлення учнів і учениць).

Група учнів вдома підготувала ілюстрації із символами героїчного минулого України (Січ, гетьмани, козаки); коротко пояснити, чому ці символи важливі для українців.

IV. Сприйняття й усвідомлення нового фактичного матеріалу.

• Робота з репродукцією картини-двозору відомого сучасного українського художника Олега Шупляка.

— Роздивіться картину. Кого чи що ви бачите на ній?

— Чому ця картина називається двоюзором? Які образи вдалося поєднати художникові?

— Чи зрозуміли ви, чому саме з цією картиною Олега Шупляка ми ознайомлюємося на початку нашого заняття? Хто є ключовою постаттю сьогоднішнього уроку?

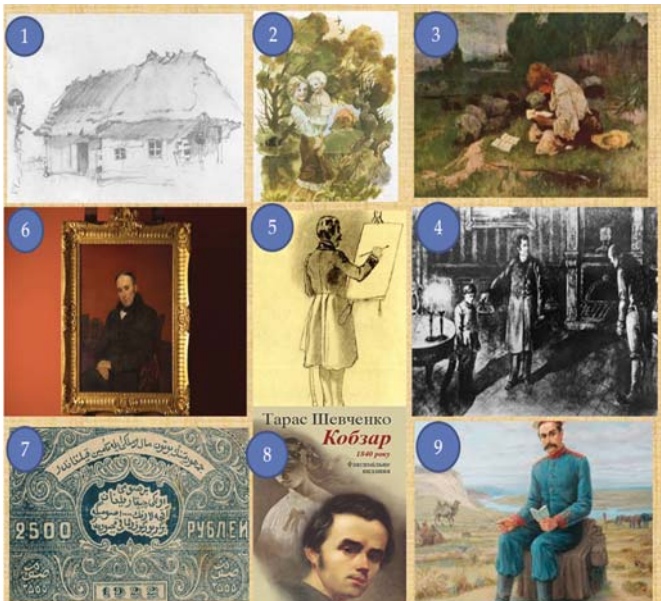
Олег Шупляк. Тарас Шевченко

V. Повідомлення теми, мети, завдань заняття, епіграфа до нього; записи до зошитів.

- **Слово вчителя.** Визначення власних цілей учнів і учениць із огляду на зацікавлення та рівень навчальних досягнень
  - Хочу знати...
  - Хочу вміти....

VI. Актуалізація і корекція опорних знань.

- **Робота з кроссенсом:** роздивіться кроссенс, складіть за ним розповідь про Т. Г. Шевченка

VII. Сприйняття й усвідомлення нового фактичного матеріалу.

- «Літературознавчий клуб». Розповідь учителя з елементами бесіди.

15-річним юнаком до Петербурга Тараса Шевченка як свого козачка й кріпака привіз поміщик Павло Енгельгардт. Тарас був обдарованим хлопцем. Тож знайшлися люди, які не тільки помітили цей талант, а й за великі гроші викупили юнака з кріпацтва, коли йому було 24 роки.

Друг і земляк Тараса художник Іван Сошенко згадує, що на волі у Шевченка ніби «вселився біс».

— *Про що, на вашу думку, йдеться? Оберіть правильну відповідь.*

А	Кобзар надзвичайно багато малював
Б	Шевченко днями й ночами читав книжки
В	Він став «тусовщиком» та зіркою вечірок

Так, біс, про якого писав Сошенко, був світським. У наші часи Тараса назвали б за це тусовщиком, тому що Шевченко відвідував різноманітні мистецькі зібрання, багато спілкувався з тогочасним столичним мистецьким бомондом, усюди був «душею компанії». Якби Тарас Григорович жив сьогодні, то був би відомим доволі скандальним блогером і успішним митцем. Але тогочасна імперська чужина гнітила душу молодого митця. Він мріяв повернутися до рідної України. Залишивши її ще підлітком, митець зберіг у душі романтичний, дещо ідеалізований образ Батьківщини.

— *Згадайте, якою ж вона була в той час насправді.*

Лише через 14 років, у травні 1843 року, Тарас, уже як знаний поет і вільна людина, вирушив у подорож Україною.

— *Порахуйте, скільки років було Шевченкові під час подорожі, якщо він народився в березні 1814 р.*

Тарас Шевченко. Автопортрет

Ця подорож стала надзвичайно важливою подією в житті Шевченка, оскільки після викупу з кріпацтва (1838 рік) він уперше мав змогу відвідати рідну землю, побачити її людей і відчути атмосферу краю, який залишив у дитинстві. Відвідини Батьківщини стали для Шевченка джерелом болю і

Уроки української літератури

глибокого розчарування. Він побачив не ту Україну, яку вимріяв у своїх поетичних уявленнях, а реальність, сповнену горя, злиднів, кріпосного гніту і байдужості до героїчного минулого. Під час подорожі Тарас відвідав Київ, Переяслав, Канів, Черкащину — місця, пов'язані з героїчною історією козацтва. Однак слава і велич козацької епохи були забуті: козацькі могили залишалися занедбаними або сплюндрованими, розритими, пам'ять про боротьбу за свободу викорінювалася вогнем і мечем ворогів, витіснялася байдужістю зросійщених і поневолених сучасників. Шевченка глибоко обурювало те, що народ, який мав таку величну історію боротьби за незалежність, став жертвою соціального та національного приниження.

Вірш «Розрита могила» був написаний Шевченком 9 жовтня 1843 року в Березані, коли він гостював у місцевого поміщика Платона Лукашевича. Поштовою до написання стала побачена поетом картина розкопок кургану, які проводили російські солдати у полях поблизу Березані. Цей метафоричний образ викорчовування історичної пам'яті та національного самоусвідомлення українського народу став провідним у найвідомішому антиімперському вірші Шевченка.

- *Робота з підручником. Ознайомлення з поезією Т. Шевченка «Розрита могила»:* виразне читання тексту вірша вчителем і учнями та ученицями.
- *Словникова робота:* пояснення лексичного значення окремих слів.

Сплюндровано — зруйновано, знищено.

Богдан — гетьман Богдан Хмельницький.

Жиди (від італійського, що означає «хвалений») — синонімічна назва євреїв, єврейського народу.

Німота (зневажливе) — те саме, що й німці.

Могила (курган) — високий земляний, рідше кам'яний насип над стародавнім похованням.

Перевертень — людина, що зрадила свої переконання.

Курган «Розрита могила». Березань (відновлено 2007 року за ініціативою сучасних козаків Березанської сотні на місці, вказаному краєзнавицею Галиною Рих)

VIII. Осмислення зв'язків між елементами вивченого.

- *Кооперативна робота (у малих групах) «Художня лабораторія»:* визначаємо художні засоби поезії. Матеріал для читання — уривки з поезії. Учні й учениці об'єднуються у три малі групи, кожна з яких отримує завдання.

Завдання для груп:

1 група: прочитати фрагмент тексту, знайти й вписати з нього **художні засоби**, презентувати однокласникам і однокласницям.

Світе тихий, краю милий,
Моя Україно,
За що тебе сплюндровано,
За що, мамо, гинеш?
Чи ти рано до схід сонця
Богу не молилась,
Чи ти діточок непевних
Звичаю не вчила?

Метод «Мозковий штурм»: відповісти на запитання за текстом фрагмента.

- Що символізує образ «світу тихого» та «краю милого»?
- Чому, на вашу думку, Шевченко звертається до України, як до матері?
- Поясніть, як ви розумієте фразу «За що тебе сплюндровано, за що, мамо, гинеш?»
- Що автор хотів висловити цими словами?

2 група: прочитати фрагмент тексту, знайти й вписати з нього художні засоби, презентувати однокласникам і однокласницям.

Ой Богдане, Богданочку,
Якби була знала,
У колиці б задушила,
Під серцем приспала.
Степи мої запродані
Жидові, німоті,
Сини мої на чужині,
На чужій роботі.
Дніпро, брат мій, висихає,
Мене покидає,
І могили мої милі
Москаль розриває...
Нехай риє, розкопує,
Не своє шукає,
А тим часом перевертні
Нехай підрастають
Та допоможуть москалеві
Господарювати
Та з матері полатану
Сорочку знімати.
Помагайте, недолюдки,
Матір катувати.

Метод «Мозковий штурм»: відповісти на запитання за текстом фрагмента.

- Яким поет бачить причиново-наслідковий зв'язок між подіями:

Помилка Богдана Хмельницького (укладений ним 1654 р. акт приєднання України до Московії)	=	Занепад України
--	---	-----------------

Проведімо паралель із сьогоденням: чи вбачаєте ви ситуацію в нашій країні схожою з описаною Тарасом Шевченком?

- За які помилки ми платимо таку високу ціну?
- Кого сьогодні ми можемо назвати «перевертнями»?
- Як у контексті сьогодення звучать слова «сини мої на чужині»?
- Хто сьогодні допомагає «катувати матір»?

3 група: прочитати фрагмент тексту, знайти й написати з нього художні засоби, презентувати однокласникам і однокласницям.

Начетверо розкопана,
Розрита могила.
Чого вони там шукали?
Що там схоронили
Старі батьки? Ех, якби-то,
Якби-то найшли те, що там схоронили,
Не плакали б діти, мати не журилась.

Метод «Мозковий штурм»: відповісти на запитання за текстом фрагмента.

- Як ви розумієте назву вірша «Розрита могила»?
- Пригадайте визначення метафори. Доведіть, що розрита могила — це метафоричний образ незнищенності українського народу.
- У чому особливість побудови твору «Розрита могила»?

ІХ. Узагальнення та систематизація.

- *Коментар учителя за результатами роботи в групах.*

Образ розритої могили є метафорою незнищенності українського народу, оскільки:

- могила символізує історичну пам'ять та спадщину українців,
- її розкопування («розрита») вказує на спроби знищити цю пам'ять,
- попри «розриття», могила (тобто напівзнищений український народ та його сплюндрована історія) продовжує існувати. Це підкреслює стійкість та незламність українського духу перед зовнішніми загрозами.

- *Робота з таблицею:* заповнити «Паспорт твору»

Автор	Тарас Шевченко
Твір	«Розрита могила»
Рід	ліро-епос
Жанр	ліричний вірш-роздум
Тема	зображення важкого становища українців під російським гнітом
Ідея	заклик до усвідомлення своєї відповідальності за долю нації

- *Метод «Займи позицію»:* дайте відповідь на запитання: «Чи актуальний нині вірш Т. Шевченка «Розрита могила»?». Обґрунтуйте свою думку.

ТАК	НІ
ТОМУ ЩО...	

- *Коментар учителя за результатами роботи.*

Поезія Тараса Шевченка «Розрита могила» — прощаний твір, який відображає біль втрати, зневаги до історичної пам'яті та зради, що призводить до трагедій для народу. Ці мотиви мають прямі паралелі з подіями сьогодення війни в Україні, яка стала боротьбою за збереження свободи, національної ідентичності та пам'яті про своє минуле.

1. Розрита могила як символ руйнування історії та культури.

У поезії могила символізує славу запорожців, їхні героїчні вчинки та боротьбу за свободу. Її розриття — це зневага до минулого, до подвигу предків.

Сьогодні ми бачимо, як під час війни країна-агресор намагається знищити історичні й культурні символи України. Руйнування церков, пам'яток архітектури, музеїв, викрадення українських культурних цінностей — це сучасні «розриті могили».

Приклад: знищення музею Сковороди в Харківській області, ракетні обстріли храмів і меморіалів.

2. Зрада як причина трагедії.

Шевченко у творі згадує про зраду, яка стала причиною занепаду героїчної минувшини.

Сучасна війна в Україні також пов'язана з темою зради: на окупованих територіях перебувають колаборанти, які співпрацюють із ворогом. Такі дії підризують єдність народу та нагадують про те, що внутрішня зрада часто стає причиною великих трагедій.

3. Боротьба за свободу та незалежність.

У творі Шевченко оплакує занепад козацької волі, але його слова звучать як заклик до відродження національної свідомості.

Сьогоднішня війна — це боротьба за ту саму свободу, яку захищали запорожці. Українські воїни, як і герої минулого, доводять, що сила народу у відданості своїй землі, своїй історії та майбутньому.

Приклад: українські військові обстоюють не лише територіальну цілісність держави, а й право українців зберегти свою мову, культуру, традиції.

4. Відродження національної свідомості.

У поезії звучить біль через забуття героїв минулого, проте Шевченко вірить у можливість пробудження народу.

Сьогоднішні події в Україні також стали точкою відродження національної свідомості. Люди об'єдналися в боротьбі за свою ідентичність, активно відроджують культуру, мову, а герої війни стають новими символами для нащадків.

Приклад: зростання популярності української мови, відновлення історичної справедливості щодо постатей, яких раніше замовчували (наприклад, герої УНР чи УПА).

Уроки української літератури

5. Незнищеність народу.

У творі Шевченко закладає ідею, що навіть попри зраду та забуття, дух народу незнищений.

Український народ у цій війні доводить, що його воля сильніша за руйнування та загарбницькі наміри ворога. Незламність воїнів і цивільних є яскравим прикладом тієї незнищеності, про яку писав Шевченко.

Приклад: евакуація людей із зруйнованих міст, продовження навчання дітей у бомбосховищах, волонтерство — усе це свідчить про силу українського духу.

6. Роль історичної пам'яті.

У «Розритій могилі» Т. Шевченко нагадує, що без пошанування героїв минулого неможливе майбутнє.

Сучасна Україна бореться за те, щоб її історія не була перекручена чи забута. Українці переосмислюють своє минуле, повертаючи правду про Голодомор, репресії, боротьбу УПА та інші події, що замовчувалися в радянські часи.

Приклад: на уроках історії в сучасних школах дедалі більше подається правдива інформація про події минулого, що допомагає зміцнити національну ідентичність.

Висновок

«Розрита могила» Шевченка — це заклик берегти свою історію, поважати героїв і не допустити зради національних інтересів. Сьогоднішня війна в Україні — це доказ того, що українці зробили висновки з минулого: ми не лише захищаємо свою землю, а й боремося за майбутнє, ґрунтуючись на повазі до власного минулого та пам'яті про героїв.

X. Підбиття підсумків заняття.

• Рефлексія. Вправа «Картинна галерея».

Уявіть себе у картинній галереї, де виставлені відомі полотна знаних у світі майстрів пензля. Проаналізуйте, що нового ви дізналися і чи повністю оволоділи навчальним матеріалом. Погляньте на шедеври живопису та зобразіть на полях зошита відповідну помітку:

щит — ви відчуваєте себе переможцем, ви все зрозуміли й оволоділи матеріалом; ви, наче Наполеон, з картини Жака-Луї Давида;

посмішка — матеріал зрозумілий, але залишилися питання, наче нерозгадана таємниця посмішки на картині Леонардо да Вінчі «Мона Ліза»;

годинник — матеріал досить зрозумілий, але не вистачило часу, щоб повністю розібратися; час минув непомітно, як на картині Сальвадора Далі «Постійність пам'яті»;

рот, що кричить — матеріал незрозумілий і складний настільки, що хочеться кричати, як на картині Едварда Мунка «Крик»;

чорний квадрат — взагалі нічого незрозуміло, темнота, наче на картині «Чорний квадрат» Казимира Малевича.

XI. Домашнє завдання.

Вправа «Однохвилинне есе».

Поміркуйте, яке враження справила б на Т. Шевченка сучасна Україна, якби він зміг її побачити. Напишіть про це.

Учні Свалявського ЗЗСО № 4 з учителями Тетяною Мауріц (ліворуч), Вікторією Тuryницею (праворуч)

Вікторія Туряниця,

учителька-методистка зарубіжної літератури,
спеціаліст вищої категорії, Свалявський ЗЗСО № 4
з поглибленим вивченням окремих предметів
Свалявської міської ради Закарпатської області

Людина у світі майбутнього Урок за повістю Айзека Азімова «Фах» (7 клас)

УДК 373.5.016:821.09(73)(092)АЗІМОВ

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.3.336574>

Тема заняття: Айзек Азімов «Фах». Роздуми про майбутнє людини й людства.

Мета заняття:

- **Навчальна:** ознайомити з цікавими фактами з життя та творчості видатного американського науковця й письменника Айзека Азімова, поглибити знання про особливості творів літературної фантастики, розкрити своєрідність повісті А. Азімова «Фах», особливості сюжету та композиції твору, бачення автором освіти майбутнього, удосконалювати навички аналізу та інтерпретації твору з урахуванням вікових особливостей, вміння виділяти головне з прочитаного, робити висновки.
  - **Розвивальна:** удосконалювати навички художнього читання незнайомого прозового тексту, вміння працювати з текстом / медіатекстом, розвивати вміння формулювати й висловлювати власне ставлення до проблем, порушених у творі, давати логічні відповіді на запитання, розвивати асоціативне й критичне мислення.
  - **Виховна:** сприяти розумінню цінності людського розуму й важливості інтелектуального розвитку та освіти для сучасного й майбутнього людства, виховувати цілеспрямованість, віру в себе та власні сили й можливості, формувати естетичний смак, сприяти вмінню розуміти твори мистецтва.
- Обладнання:** підручник із текстом твору, тематична мультимедійна презентація, пісня С. Вакарчука «Не моя війна».

© Вікторія Туряниця, 2025

Тип заняття: засвоєння нових знань.

*Прогрес світу майже повністю
залежить від освіти.*

Джордж Істмен

*Я твердо переконаний,
що самоосвіта —
це єдиний вид освіти.*

Айзек Азімов

ПЕРЕБІГ ЗАНЯТТЯ

I. Організаційний момент.

II. Емоційне налаштування на сприйняття матеріалу.

- Прослуховування фрагмента з пісні Святослава Вакарчука «Не моя війна».

Ти на світанні, сонце і дим...

Мало хто знає, що буде з ним.

Що буде завтра в юних думках?

В когось надія, а в когось страх...

III. Мотивація навчальної діяльності учнів і учениць.

- Слово вчителя.

Що буде завтра в юних думках?

В когось надія, а в когось страх... — співає у відомій пісні Святослав Вакарчук, лідер потужного українського гурту «Океан Ельзи».

Майбутнє, яким воно буде? Це питання хвилювало, хвилює й хвилюватиме людину й людство завжди. Сьогодні на занятті ми теж говоритимемо про майбутнє.

Кожен думає і мріє про нього, намагається його передбачити. Нині ж ми, українці, об'єднані однією спільною мрією — мрією про Перемогу в війні й відбудову незалежної України. А про яке майбутнє мріяв відомий фантазер і фантаст, володар одного з найвищих показників інтелекту — IQ — свого часу

Уроки зарубіжної літератури

Айзек Азімов — видатний американський науковець і письменник середини ХХ століття? Зараз ми ознайомимося з його повістю «Фах», з роздумами автора про майбутнє людини й людства.

• *Хвилинка настрою з котом Інжиром. А що робите для нашого майбутнього й перемоги ви?*

Розфарбуйте улюбленого кота Інжира відповідно до вашого настрою, поміркуйте, що ви робите задля майбутнього нашої країни, як допомагаєте здобувати Перемогу, поділіться своїми міркуваннями з однокласниками й однокласницями (2—3 речення).

Малюнок відомої сучасної української художниці Олени Павлової

IV. Повідомлення теми, мети, завдань заняття, епіграфа до нього; записи до зошитів.

Тему нашого уроку й епіграф до нього запишіть до зошитів: «Айзек Азімов (1920—1992). «Фах». Роздуми про майбутнє людини й людства».

Цей твір — гімн людині розумній, мислячій, цілеспрямованій, хвала людському розуму й освіті. Тож сьогодні ми говоритимемо про те, що сила людського розуму непереможна, що розумом Господь обдарував тільки людину, що в різних життєвих ситуаціях треба вірити в себе, у свої сили й розум та впевнено йти вперед. Тому епіграфом до уроку оберемо слова східного філософа VII століття Алі ібн Абу-Таліба: «Найбільше багатство — розум».

— Поясніть ваше розуміння цього вислову.

V. Актуалізація і корекція опорних знань.

• Рубрика «Перевірмо себе!»: тестування.

1. Як називається жанр художніх творів, у якому за допомогою додавання вигаданих, уявних елементів створюється світ, відмінний від сьогоденного, реального:
а) оповідання; б) байка; в) фантастика; г) новела?
2. Кого з цих письменників називають «батьком фантастики», більшість із передбачень якого втілилися в життя:
а) Шолом-Алейхем; б) Артур Конан Дойл; в) Герберт Велс; г) О. Генрі?
3. Як називається сфера діяльності людини, спрямована на отримання нових знань про навколишній світ, поступовий процес розширення

уже відомого людству, відсування меж невідомого:

- а) наука; б) культура; в) фантастика; г) музика?
• *Словникова робота «Оберіть зайве».*

1. Укажіть слово / слова, що не є синонімами до слова *фантастичний*.

2. Яке з тлумачень не дає відповіді на запитання, що таке фантастика?

Поняття, образи, створені уявою, тобто такі, що не відповідають дійсності; вигадка. //Зображення подій, явищ у надприродному вигляді, не існуючих у дійсності; казкова основа мистецького твору. **1**

Щось видумане, нереальне, пов'язане з фантазією. **2**

Жанр літератури, а також твори, що описують явища, події нереальні, не існуючі в дійсності, які містять казкові, вигадані образи. **3**

Оповідь, де дійовими особами є тварини, рослини, неживі предмети, котрі усоблюють певні ідеї та людські характери. **4**

За виданням «Словник української мови в 11 томах». - Том 10, 1979. - Стор. 561

VI. Сприйняття й усвідомлення нового фактичного матеріалу.

• *Словникова робота «Цікавий словничок».*

Знайомлячись із повістю Айзека Азімова «Фах», ми продовжуємо розмову про фантастику. Сьогодні часто чути слова: фантастика, мрія, уява. Але лунають і нові слова.

Заирнімо до «Цікавого словничка» і дізнаємося про інші слова, розуміння яких нам потрібне на уроці.

1. *Освіта* — цілеспрямована пізнавальна діяльність людей із отримання знань, умінь і навичок або щодо їх удосконалення.
2. *Інтеле́кт* — частина розуму, що відповідає за обробку інформації, абстрактне мислення, винахідницьку діяльність і прийняття рішень.
3. *IQ* — коефіцієнт інтеле́кту — кількісна оцінка рівня інтелекту людини: рівень інтелекту відносно рівня інтелекту середньостатистичної людини такого самого віку. Визначається за допомогою спеціальних тестів.

• *Знайомство зі сторінками біографії Айзека Азімова (за презентацією).*

1. Робота зі слайдом «Портфоліо письменника: Айзек Азімов — високоінтелектуальна багатогранна особистість». Коментар учителя

✓ Ісаак Юдович Озімов — американський письменник-фантаст і популяризатор науки, автор понад 500 книг, серед яких — цикли романів «Фундація», «Галактична імперія», збірка оповідань «Я, робот». Насправді Ісаак народився 02.01.1920 року. Але при отриманні документів на дитину в Америці, куди родина емігрувала, мати змінила дату на 07.09.1919, щоб син пішов до школи раніше, у 5 років.

✓ Перші твори наукової фантастики майбутній письменник прочитав у сімейній кондитерській, де разом із солодощами продавались літературні журнали, і захопився в цей жанр.

✓ В 11 років почав писати власний роман. Коли розповів сюжет перших двох частин своєму другу, той вимагав продовження. Книжку хлопчик так і не закінчив, але саме тоді зрозумів, що хоче стати письменником.

✓ Був блискучим учнем. Виявив схильність до точних наук. Єдине, на що скаржилися вчителі, — його надмірна балакучість. Через гарні оцінки до Ісаака чіплялися забіяки-зздзірники. Але Азімов знайшов вихід: уклав угоду з найсильнішим хлопцем школи і робив за нього домашні завдання. А той натомість захищав Ісаака від шкільних шибеників. І вже в 15 років майбутній письменник закінчив коледж.

✓ За бажанням батьків юнак намагався стати медиком. Однак це виявилось йому не під силу: коли хлопця бачив кров, йому ставало погано.

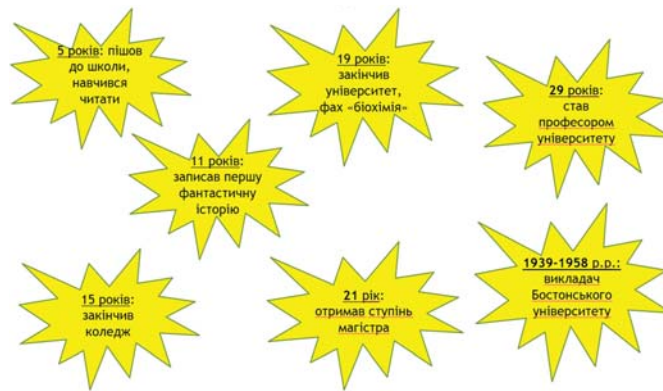
✓ Тоді Айзек зробив спробу вступити до найпрестижнішого коледжу Колумбійського Університету, але не пройшов далі співбесіди, написавши в автобіографії, що він балакучий, неврівноважений і не вміє справляти на людей гарне враження.

✓ Та врешті-решт упертюх таки здобув фах біохіміка і почав викладати у Бостонському медичному університеті. А у 21 рік став професором, написав багато наукових праць із географії, астрофізики, математики, техніки, кібернетики, медицини, психології, історії. Мав 14 почесних учених ступенів різних університетів світу. У 1960-тих роках став членом клубу людей із найвищими показниками IQ «Mensa».

✓ Надзвичайно працездатний. За життя написав майже 500 книг (497), причому лише його двотомна автобіографія має близько 1600 сторінок. Коле-

ги-письменники жартома називали його «людиною — друкарською машинкою», бо працював Азімов 14 годин на добу, набираючи текст зі швидкістю близько 90 слів за хвилину.

2. Робота зі слайдом «Володар *непересічного інтелекту*»: роздивіться зірки й поділіться враженнями, яка з них вас здивувала найбільше.

3. Робота зі слайдом «*Дар передбачення*»: роздивіться й прокоментуйте, які передбачення Айзека Азімова збулися. Про що це свідчить?

VII. Перевірка випереджального домашнього завдання (повідомлення учнів і учениць). Рубрика «Всезнайко».

Найвідоміші твори Айзека Азімова присвячені розвитку штучного інтелекту. Письменник часто вживає слово «робот», «робототехніка». Та Азімов не був першовідкривачем у цій галузі.

Всезнайко:)

Чи знали ВИ?

- ▶ Слово «робот» походить від чеського «*robot*» - важка праця, каторга.
- ▶ Уперше це слово жив у своїй науково-фантастичній п'єсі «*R.U.R.*» чеський письменник Карел Чапек, який вигадав штучно створених органічних людей, що використовуються для виконання особливо важкої й небезпечної роботи.

Всезнайко:)

Сцена з вистави Карела Чапека (1920) з трьома роботами-гуманоїдами

► Перші роботи (початок ХХ ст.)

20-ті р.р. 30-ті р.р.

Сцена з к/ф «Я. робот» (2004, США)

Роботизовані лінії, цехи, заводи (початок ХХІ ст.)

- **Робота з підручником.** Ознайомлення з фрагментами повісті А. Азімова «Фах».

Кооперативна робота (у малих групах). Матеріал для читання — текст підручника. Об'єднання учнів і учениць у 3 малі групи.

Завдання для груп:

1 група: прочитати фрагмент тексту в підручнику, знайти інформацію за темою «**День читання у світі майбутнього**», узагальнити висновки вербально або графічно, презентувати однокласникам і однокласницям.

2 група: прочитати фрагмент тексту в підручнику, знайти інформацію за темою «**Земля й земляни у світі майбутнього**», узагальнити висновки вербально або графічно, презентувати однокласникам і однокласницям.

3 група: прочитати фрагмент тексту в підручнику, знайти інформацію за темою «**Знайомство з головними героями повісті**», узагальнити висновки вербально або графічно, презентувати однокласникам і однокласницям.

ІХ. Узагальнення та систематизація.

- **Коментар учителя за результатами роботи в групах (за слайдом презентації).**

СИСТЕМА ОСВІТИ МАЙБУТНЬОГО: ДЕНЬ ЧИТАННЯ

Проводиться щороку у вересні для дітей восьмирічного віку. Передусе лікарське обстеження, після нього за допомогою спеціального пристрою та стрічок (своєрідна операція) закладається певна інформація - і через 15 хвилин людина вже читає.

Мета: навчити всіх дітей читати й рахувати. Це вміння отримують усі без винятку. Саме тоді лікарі здійснюють комп'ютерні вимірювання особливостей структури головного мозку кожної дитини, виявляючи у такий спосіб володаря унікального мозку, здатного не тільки засвоювати готову інформацію, а й бути творчим. «Нас цікавила будова твого мозку», - психолог Омейні Джорджеві у кінці твору.

День Читання. Проводиться щороку у вересні для дітей 8-річного віку. Передусе лікарське обстеження,

Всезнайко:)

Чи знали Ви?

ROBO UA

► Перше у світі креслення робота належить Леонардо да Вінчі. Знайшлося воно серед його паперів і численних винаходів 1957 року. До цього часу на більшість винаходів генія просто не звертали уваги, як і на механічного лицаря, одягненого у залізни обладунки. Він рухав руками, крутив головою, відкривав рота.

Всезнайко:)

Чи знали Ви?

ROBO UA

► У першій половині 18 сторіччя швейцарець П'єр Жак-Дроз створив першу ляльку-робота, що вмiла писати довільно заданий текст. Це був найдосконаліший робот того часу, що складався з 6 000 деталей і вмiв писати фразу довжиною до 40 літер гусячим пером, яке вмочував у чорнильницю.

VIII. Осмислення зв'язків між елементами вивчаного.

- **Слово вчителя.**

Отож, ми впритул наблизилися до знайомства з повістю «Фах», написаною Айзеком Азімовим 1957 року.

Події твору — фантастичні. Це і спосіб здобуття освіти, і заселення інших планет, і спілкування з інопланетянами. Автор описує суспільство на Землі та систему його освіти у 66 столітті, коли всі діти отримують знання через нейрокомп'ютерний інтерфейс.

- **Словникова робота.** Як ви розумієте значення слів «фах», «фахівець»? Роздивіться схему. Оберіть і запишіть синоніми до слова «фах».

після нього за допомогою спеціального пристрою та стрічок (своєрідна операція) закладається певна інформація — і через 15 хвилин дитина вже читає, не докладаючи жодних зусиль. Усе за них роблять машини.

Мета: навчити всіх дітей читати й рахувати. Це вміння отримують усі без винятку. Саме тоді лікарі здійснюють комп'ютерні вимірювання особливостей структури головного мозку кожної дитини, виявляючи у такий спосіб власника унікального мозку, здатного не тільки засвоювати готову інформацію, а й бути творчим. «Нас цікавила будова твого мозку», — каже Джорджеві психолог Омейні в кінці повісті.

Роль цього етапу Освіти: у кожній родині очікували на те, що дитина, яка навчилася читати, в майбутньому буде генієм. «Сам по собі день Читання, либонь, мало що означав, та водночас тільки він міг виявити бодай щось до настання того другого знаменного дня. Коли діти повернулися додому, всі батьки Землі вслухалися в їхнє читання, прагнучи віднайти якусь особливу легкість читання, щоб витлумачити її як щасливе знамення», «Восьмирічна дитина легко зникає до найдивовижніших явищ. І те, що вчора вона ще не вмiла читати, а сьогодні вже вмiє, здається їй чимось цілком природним, як сонячне проміння...», «Він намагався пригадати, як це не вмiти читати, і не міг. Здавалося, він завжди вмiв. Завжди».

X. Підбиття підсумків заняття.

• *Проблемні запитання для учнів і учениць.*

— Про що свiдчить обов'язковий для кожного 8-рiчного землянина День читання?

— Яку ідею втілює автор через обов'язковість цього Дня у цивілізації майбутнього?

— Як здобувають навички читання юні земляни майбутнього? Чи подобається вам такий спосіб здобуття освітніх навичок? Чому?

• *Само/взаємооцінювання.*

Розкажіть котові Інжиру, як вам сьогодні працювалося на занятті, заповнивши таблицю й замалювавши потрібне коло зеленим, жовтим, червоним кольором.

<i>Було легко, цікаво, працюю без допомоги</i>	
Можу допомогти іншим у _____	Виконаю завдання краще, якщо _____
<i>Було цікаво, працюю з допомогою</i>	
Можу допомогти іншим у _____	Виконаю завдання краще, якщо _____
Хочу, щоб мені допомогли _____	_____
<i>Було складно, потребую допомоги</i>	
Хочу, щоб мені допомогли _____	Виконаю завдання краще, якщо _____

XI. Домашнє завдання.

Продовжити знайомство з текстом, підготувати розповідь про головного героя повісті Джорджа Плейтена (текстуально або графічно).

Учителька-методистка
Вікторія Туряниця
з учнями Свалявської
гімназії № 4

Важке прозріння особистості в тоталітарному суспільстві

Урок за романом Рея Бредбері «451° за Фаренгейтом» (9 клас)

УДК 373.5.016:821.09(73)(092)БРЕДБЕРІ

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.3.336575>

Мета заняття:

- **Навчальна:** продовжити роботу над змістом твору, поглибити навички визначення його проблематики, вміння розмірковувати над порушеними питаннями, робити правильні висновки, формувати навички аналізу та інтерпретації літературного твору з урахуванням вікових особливостей, вміння виділяти головне з прочитаного.
- **Розвивальна:** розвивати дослідницькі компетентності учнів у роботі з текстом великого формату, встановлювати міжпредметні зв'язки; вдосконалювати навички аналізу образів, переказу, виразного читання, логічного мислення, зв'язного мовлення, вміння аргументувати власну думку та працювати у групі, сприяти розвитку критичного мислення, морально-етичному вихованню учнів і учениць та формуванню естетичного смаку.
- **Виховна:** виховувати свідомих особистостей, здатних обстоювати власну позицію, формувати в учнів і учениць ціннісне ставлення до книг, знань, свободи і саморозвитку.

Тип заняття: застосування знань, умінь і навичок.

Обладнання: підручник, текст роману Р. Д. Бредбері «451° за Фаренгейтом», тематична мультимедійна

Ірина Колапчук,

вчителька зарубіжної літератури, спеціаліст вищої категорії, заклад загальної середньої освіти I-III ступенів села Богдана Богданської сільської ради Рахівського району Закарпатської області

презентація, ілюстрації, музичний супровід, роздатковий матеріал для групової роботи та для домашнього завдання.

Те, що люди не вчаться на помилках історії, — найголовніший урок історії.

Олдос Гакслі

ПЕРЕБІГ ЗАНЯТТЯ

I. Організаційний момент.

II. Емоційне налаштування на сприйняття матеріалу.

- *Слухання саундтрека до фільму «Інтерстеллар» композитора Ганса Циммера (лунає фоном протягом уроку).*

III. Повідомлення теми, мети, завдань заняття, епіграфа до нього; записи до зошитів.

- **Слово вчителя.** Сьогодні ми простежимо важкий шлях прозріння особистості в тоталітарному суспільстві та його зображення в романі Рея Дугласа Бредбері «451° за Фаренгейтом» через еволюцію образу головного героя Гая Монтега.
- **Робота з епіграфом.** Епіграф до нашого заняття — слова англійського письменника Олдоса Гакслі, автора відомого роману-антиутопії «Прекрасний новий світ», в якому він зробив припущення щодо можливого майбутнього людства, заснованого на принципах надмірного споживання та на засадах тоталітаризму. Обмірковують вислів відомого письменника, слухаючи мою інформацію.

✓ 10 травня 1933 року. Берлін, столиця Німеччини, де перемогли націонал-соціалісти. Студенти за закликком і під керівництвом нацистів спалили понад 20 тисяч книг, зокрема твори Бертольта Брехта, Зігмунда Фрейда, Генріха Гейне, братів Манн, Стефана Цвейга, Джека Лондона, Ернеста Гемінгвея — всього

149 авторів. Це було першим кроком до ідеологічного контролю над літературою.

✓ 10 травня щороку, починаючи з 1947, у Німеччині відзначають День книги, або День пам'яті про публічне спалення книг. 1995 року на історичній площі Бебеля був встановлений знак «Бібліотека, що потонула» — пам'ятник спаленим книгам ізраїльського архітектора Міхи Ульмана. Під товстим склом — закриті згори порожні полиці бібліотеки,

що йдуть під землю. Порожнеча полиць підсвічується знизу, підкреслюючи основні ідеї композиції: 1) непоправність утрат; 2) спалення книг не знищило світло знань.

✓ 2022—2024 роки. Російська окупаційна влада називає українські книжки «екстремістськими», на окупованих територіях їх вилучають і знищують чи спалюють. Натомість в захоплені регіони лише в 2022 році було завезено 2,5 млн російських книжок.

Спалення книжок німецькою молоддю. Берлін. 10 травня 1933 року

«Бібліотека, що потонула», Bebelplatz (колишня Opernplatz), Берлін, автор Міха Ульман.

Книги, вмонтовані в підлогу. Музей історії Берліна

Проблемні запитання.

- Як ви розумієте слова Олдоса Гакслі, що є епіграфом до нашої розмови?
- Як історичні довідки про історію появи Дня книги в Німеччині і події в Україні 2022—2024 років пов'язані з ідеями й образами роману Рея Бредбері?

IV. Перевірка домашнього завдання.

Вибіркова презентація учнівських есе за темою «Що для мене означає свобода?»

V. Мотивація навчальної діяльності.

- Вправа «5 проявів любові до себе». Робота у зошитах.

Знищення українських книжок на тимчасово окупованих українських територіях

Запишіть 5 справ, які ви робите, присвячуючи час самому / самій собі, — читаєте книжку, малюєте, байдикуете, займаєтеся спортом чи іншим хобі, виконуєте процедури для догляду за собою (релаксуєте, робите маски для обличчя чи волосся, ванни, інші процедури), пробачаєте собі слабкість і гнів, дозволяєте шкідливу їжу чи навпаки — дотримуетесь здорового харчування, тобто те, що складає маленькі радощі).

• *Проблемні запитання для учнів і учениць.*

- А чи може людина дозволяти собі «маленькі радощі», живучи в тоталітарному суспільстві? Чи може вона бути самою собою? Чому?
- Які ознаки тоталітарного суспільства ви знаєте?
- Чому диктатори завжди борються з книжками, з культурою і діячами / діячками культури?
- Яку роль відіграє книжка в житті людини?

VI. Застосування знань, умінь і навичок.

• *Вправа «Піраміда потреб».*

Інструкція вчителя. Зараз ми ознайомимось з «Пірамідою потреб» американського психолога Абрагама Маслоу, дізнаємось про ієрархічний порядок цих потреб і про те, як вона працює. Ця ієрархія припускає, що у кожної людини є різні рівні потреб: на найнижчому рівні містяться базові — потреби в їжі, безпеці, теплі, на найвищому — бажання самореалізації та самоактуалізації. Згідно з Маслоу, люди вмотивовані задовольняти базові потреби, перш ніж пе-

реходити до інших, більш високих. А щастя людина відчуває сповна тоді, коли задовольняє всі потреби. Хоча існує критика цієї концепції, особливо щодо її ієрархічної форми, однак піраміда потреб Маслоу не втрачає своєї актуальності й сьогодні, адже вона прояснює безліч потреб, які мають люди.

• *Завдання:* уважно розгляньте і проаналізуйте всі рівні піраміди, визначте власні актуальні зараз потреби.

Проблемні запитання для учнів і учениць.

- На якому щаблі ви перебуваєте?
- Які потреби реалізовані, а які — ще ні?
- На якому рівні перебувають герої роману «451° за Фаренгейтом»? Чому так сталося?
- Повернімося до вправи «5 проявів любові до себе». За бажанням прочитайте свої результати. Порівняйте, чи були прояви любові до себе в героїв твору.
- У чому ви погоджуєтесь чи не погоджуєтесь з теорією Маслоу?

• *Кооперативна робота (у малих групах).* Об'єднання учнів і учениць у 3 малі групи. Самостійне виконання учнями й ученицями завдань із асистуванням вчителя.

• *Робота над еволюцією образу головного героя Гая Монтега.*

Завдання для груп.

1 група: охарактеризувати образ Гая Монтега на початку твору, узагальнити висновки вербально або графічно, презентувати однокласникам і однокласницям.

(Очікувані відповіді: *Гай Монтег на початку роману «451 градус за Фаренгейтом» зображений як типовий представник суспільства, в якому живе. Він — пожежник, але не звичайний, а той, хто підпалює будинки, де знайшли книги. Ця професія для нього — гордість і сенс життя. Він не замислюється над сенсом своєї роботи, а просто виконує накази, не виявляє ініціативи і не ставить під сумнів чинний порядок. Незважаючи на видиму лояльність, Монтег починає сумніватися. Його зацікавлює світ навколо — і з'являються питання, на які герой не може знайти відповідей у споживацькому суспільстві. У героя міцнішає спрага до знань, яку він*

раніше придушував. Отож на початку роману Гай Монтеґ — це персонаж, який перебуває в стані внутрішнього конфлікту. З одного боку, він відданий системі, а з іншого — відчуває в собі прагнення до знань і самопізнання. Саме цей конфлікт стане рушійною силою його подальшого розвитку.)

2 група: визначити ключові події, які вплинули на зміни в головному героєві, узагальнити висновки вербально або графічно, презентувати однокласникам і однокласницям.

(Очікувані відповіді: *Зміни зумовлені кількома ключовими подіями, які підштовхують Гаю до переосмислення свого життя та цінностей: 1. Зустріч із Кларисою Макклелан. 2. Літня жінка, яка сплює себе через книги. 3. Книжки, які він зберігає. 4. Розмова з Фабером. 5. Смерть Бітті.*)

3 група: скласти розповідь «Фінальний образ Гаю Монтеґа: від попелу до відродження», проаналізувавши образ головного героя в фіналі твору, узагальнити висновки вербально або графічно, презентувати однокласникам і однокласницям.

(Очікувані відповіді: *у фіналі роману Гай Монтеґ постає результатом тривалої внутрішньої боротьби і трансформації. Пройшовши через низку випробувань і потрясінь, Монтеґ перетворюється з пожежника на бунтаря, який прагне зберегти знання і людські цінності. Гаю відмовляється від свого минулого життя і стає активним учасником боротьби проти тоталітарного режиму. Він готовий ризикувати життям, щоб зберегти книги і передати знання наступним поколінням. Герой розуміє, що справжнє щастя не в споживанні й розвагах, а в саморозвитку і пізнанні світу. Монтеґ, як міфічний Фенікс, відроджується з попелу, щоб почати нове життя. Він стає символом надії і віри в майбутнє. Монтеґ доводить, що навіть в умовах тоталітарного режиму людина може зберегти свою індивідуальність і прагнути до свободи.*

Фінал роману залишає в нас відчуття надії. Хоча світ, зображений у творі, справляє враження безвиходи,

Монтеґ і його однодумці дають нам приклад того, як навіть одна людина може змінити світ. Їхня боротьба за знання і свободу надихає і спонукає нас замислитися над власним життям і цінностями.)

• **Звіт учнів про роботу над еволюцією образу головного героя Гаю Монтеґа.**

• **Складання ментальної карти «Світ майбутнього в романі Рея Бредбері «451° за Фаренгейтом». Робота з текстом твору.**

З а в д а н н я для груп (склад груп можна залишити тим самим, а можна змінити на розсуд учителя): прочитати запропоновані фрагменти з роману, визначити схарактеризовані в них риси суспільства майбутнього, в якому живе Гай Монтеґ, намалювати на спільній ментальній карті (дошка або ватман). Самостійне виконання учнями й ученицями завдань із асистуванням вчителя.

Цитати для роботи в 1 групі:

— Уявіть собі людину дев'ятнадцятого століття — коні, собаки, карети, повільний темп життя. Потім двадцяте століття — темп прискорюється. Обсяг книжок зменшується. Стисле видання. Переказ. Екстракт. Усе стискається, згущається, — залишається тільки моментальний знімок (...)

— Твори класиків скорочуються до п'ятнадцятихвилинної радіопередачі. Далі ще більше: один стовпчик тексту, який можна прочитати за дві хвилини. І нарешті — десять-п'ятнадцять рядків для енциклопедичного словника. Я, звісно, трохи перебільшую — словники існували для довідок. Але чимало людей ознайомилися з «Гамлетом» (ви, Монтеґ, звичайно, добре знаєте цю назву, а ви, пані Монтеґ, мабуть, тільки чули її) — так от, чимало людей ознайомилися з «Гамлетом», прочитавши одну сторінку переказу в збірнику, який твердив: «Нарешті ви зможете прочитати всіх класиків! Не відставайте від своїх сусідів!» Розумієте? З дитячої кімнати — в коледж, а потім

Учителька Ірина Колопчук з учнями ЗЗСО I-III ступенів села Богдана Богданської сільської ради Рахівського району Закарпатської області

Уроки зарубіжної літератури

назад у дитячу кімнату. Ось вам інтелектуальний стандарт, що панував минулі п'ять чи більше століть (...)

— А тепер, Монтеґ, швидше крутіть плівку! Швидше! Клік! Пік! Фрік! Дивись, пильнуй, туди, сюди, швидше, скоріше, вгору, вниз, усередину, назовні! Хто, що, як, чому, куди, коли? Ех! Ух! Бах! Трах! Бац! Бім, бом, бум! Переказ переказу! Витяг із переказу переказу! Політика? Один стовпчик, два рядки, заголовки! І за хвилину все випаровується з пам'яті. Крутіть людський розум у шаленому смерчі — швидше, швидше! — руками видавців, підприємців, дикторів, так, аби відцентрова сила викинула геть усі непотрібні, зайві, шкідливі думки! Мілдред узялася розправляти простирадло. Серце Монтеґа тьохнуло і завмерло, коли її руки торкнулися подушки. Нараз вона смикнула його за плече, щоб він трохи підвівся і дав їй змогу витягти подушку, підбити її і знову покласти йому за спину. Може, вона скрикнує й широко розплющить очі, або просто, засунувши руку під подушку, запитає: «Що це?» — і зі зворушливою наївністю покаже сховану книжку.

Цитати для роботи в 2 групі:

- Термін навчання в школах скорочується, дисципліна знижується, філософія, історія, мови скасовуються, англійській мові й правопису приділяється дедалі менше уваги, зрештою, про них майже зовсім забувають. Життя коротке, отож треба передусім працювати, а після роботи — розважатися досхочу. І навіть навчатися чогось іншого, крім умінь натискувати на кнопки, вмикати перемикачі, загвинчувати гайки і припасовувати болти?
- З театрів треба викинути все, крім клоунади, а в кімнатах зробити скляні панелі, і хай на них виграють гарні кольори, наче конфетти, чи кров, чи херес, чи сотерн (...)
- Так-от, треба якнайбільше спортивних ігор, розваг, треба, щоб людина завжди перебувала в натовпі, щоб її не покидало відчуття стадності — тоді вона не матиме часу думати, чи не так? Отож організуйте, вигадуйте нові й нові види спорту, організуйте супер-спорт! Більше книжок з малюнками. Більше фільмів. А поживи для розуму менше й менше. Наслідок — дратівливість. Дороги переповнені людьми, всі кудись поспішають, байдуже куди. Бензинові втікачі. Міста перетворилися на туристські табори, люди — на орди кочівників і стихійно пориваються то туди, то сюди, як море під час припливу й відпливу; і от сьогодні хтось спить у тій кімнаті, де вчора ночували ви, а напередодні — я.

Цитати для роботи в 3 групі:

— (...) Але читач добре знав, що він хотів і, підхоплений виром веселощів, залишив собі комікси. Ну і, звичайно, еротичні журнали. Ось так, Монтеґ. І все це відбулося без будь-якого втручання

зверху, без уряду. Це почалося не з вказівок, наказів чи цензури, ні! Технологія, масовість ужитку і тиск з боку отих дрібних угруповань — ось що, хвалити бога, призвело до сучасного становища. Тепер завдяки їм ви завжди можете бути щасливим: читайте собі комікси, солоденькі любовні сповіді чи торговельно-рекламні видання (...)

- (...) Коли школи почали випускати дедалі більше бігунів, стрибунів, плавців, автогонщиків, льотчиків, механіків, ремісників замість дослідників, критиків, учених і людей мистецтва, слово «інтелектуал», звісно, стало лайкою, і це справедливо. Людині притаманна неприязнь до всього незвичайного. Пригадайте, адже у вашому класі був який-небудь обдарований хлопчина, що краще за інших читав і відповідав, а решта учнів сиділи, мов бовдури, і глибоко ненавиділи його? І хіба не його били й мучили годинами? Авжеж, його. Ми всі повинні бути однакові. Не вільні й різні від народження, як сказано в конституції, а просто однакові. Кожен схожий на кожного, мов дві краплі води, і тоді всі будуть щасливі, бо не буде велетів, перед якими треба схилитися в шанобі, на яких треба рівнятися. Отак! А книжки — це заряджена рушниця в помешканні сусіда. Спалити її! Розрядити рушницю! Зруйнувати людський розум! Хто може ручитися, яку мішень собі вибере начитана людина? Мене? Я тих книгогризів терпіти не можу. Так-от, коли будинки в усьому світі стали вогнетривкими, то робота, яку доти виконували пожежники (ви вчора такі слушно сказали, Монтеґ), стала непотрібна. На них були покладені нові обов'язки — стежити, щоб нічого не бентежило нашого розуму; в них, мов у фокусі лінзи, зібрався наш зрозумілий і законний страх бути нижчим за інших; вони стали нашими офіційними цензорами, суддями й судовими виконавцями. Це ми, Монтеґ, — ви і я(...)
- **Звіт учнів про роботу над змістом твору та складанням ментальної карти «Світ майбутнього в романі Рея Бредбері «451° за Фаренгейтом».**

Ілюстративний матеріал для роботи на уроці: кадри з серіалу «Чорне дзеркало» (Велика Британія, 2011. Режисери: Оуен Гарріс, Карл Тіббетс, Джеймс Гоуз).

VII. Підбиття підсумків заняття.

Складання діаманти «Гай Монтеґ на початку і в кінці твору»

(Прийом «Діаманта» використовується для роботи з поняттями, протилежними за змістом. І виглядає так:

- 1-й рядок — тема (іменник)
- 2-й рядок — означення (2 прикметники)
- 3-й рядок — дія (3 дієслова)
- 4-й рядок — асоціації (4 іменника або 1 словосполучення, або речення із чотирьох слів, які встановлюють стосунки між протилежностями)
- 5-й рядок — означення (2 прикметники)
- 6-й рядок — дія (3 дієслова)
- 7-й рядок — тема (іменник)

Приклад діаманти «Гай Монтеґ на початку і в кінці твору»

Пожежник
 Відсторонений, самотній
 Спалює, сумнівається, думає
 Від внутрішньої боротьби до конфлікту з системою
 (від попелу до відродження)
 Відважний, вільний
 Бореться, змінюється, живе
 Читач

• Самооцінювання. Вправа «Піраміда успіху»

Оцініть самостійно свою роботу на занятті, поставивши бали за такими критеріями:

VIII. Домашнє завдання.

Заповніть паспорт твору «451° за Фаренгейтом» (роздатковий матеріал).

Аналізуємо твір "451° за Фаренгейтом"

АВТОР: _____ ТЕМА: _____

РІК, ЖАНР: _____ ІДЕЯ: _____

Проблематика: _____

Беру 5 уроків з цієї книги (або улюблені цитати):

Символічні образи: _____

Технології з книги, які вже втілені в реальності: _____

Я оцінюю цю книгу на: _____

Пояснення оцінки: _____

Як не перетворитися на ліліпута? Пленерний урок розвитку мовлення за романом Джонатана Свіфта «Мандрі Гуллівера» (9 клас)

УДК 373.5.016:821.09(410)(092)СВІФТ

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.3.336579>

Мета:

- **формування ключових компетентностей:** спілкування державною мовою; громадянська і соціальна компетентність; екологічна грамотність і здоровий спосіб життя; ініціативність і підприємливість; математична компетентність; уміння вчитися впродовж життя;
- **формування предметних компетентностей:** розвиток зв'язного мовлення; розвиток образного й логічного мислення; навички літературно-рознавчого аналізу; розвиток творчих навичок; формування вміння зіставляти, порівнювати, робити висновки; сприяти вихованню любові до книги, мистецтва, природи, гуманності, справедливості, вмінню цінувати людину за її вчинками.

ПЕРЕБІГ ЗАНЯТТЯ

I. Мотивація навчальної діяльності.

- *Бесіда.*
  - Хто з вас любить мандрувати?
  - У яких країнах хотіли б побувати?
  - Чи хотіли б ви побувати у вигаданих країнах? Як ви гадаєте, чи є там щось цікаве для нас із вами?

© Марія Круглій, 2025

Марія Круглій,

вчителька української мови та літератури, зарубіжної літератури, Вороблячинська гімназія імені Героя України Віталія Коцюби Яворівського району Львівської області

II. Оголошення теми і завдань уроку.

У ч и т е л ь. Сьогодні ми продовжимо нашу мандрівку вигаданою країною Ліліпутією, де нам слід з'ясувати: люди народжуються ліліпутами чи стають ними впродовж життя.

Оцінювати свої знання ви будете кожен сам за правилом **світлофора**. За відповідь на високому рівні ви берете лего зеленого кольору (я все знаю, можна рухатися далі), на достатньому — жовтого (знаю, але треба бути уважним), якщо ваша відповідь на середньому рівні — отримуєте червоний колір (увага: небезпека). Якщо ви відповідаєте на низькому рівні — нічого не беремо, бо за даром нічого не буває.

III. Актуалізація опорних знань у поєднанні із спостереженнями за природою.

Уважно прочитайте цитату і скажіть: це опис якої країни?

«Вся місцевість здавалася суцільним садом, а обгороджені лани, приблизно сорок квадратних футів кожний, скидалися на квітники. Лани чергувалися з лісами, де найвищі дерева, на мою думку, були не більше семи футів заввишки. Ліворуч від себе я бачив місто, що нагадувало театральну декорацію...»

Такою прекрасною Гуллівер побачив Ліліпутію.

Уявіть, що герой потрапив до нас із вами. Як би він описав нашу місцевість?

Зараз кожен з вас хай уявить себе Гуллівером. Подивіться на нашу природу так, ніби бачите її вперше. Подумки розійдіться за межі зеленого класу і на одинці поспілкуйтесь з природою. Свої враження запишіть у таблиці від імені Гуллівера.

Я милувався красою....	
Я слухав чарівні звуки....	
Я вдихав аромат....	

Один з учнів отримає особливе завдання — знайти на шкільному подвір'ї рослини, які переконали б Гуллівера в тому, що він потрапив саме до України.

Які символи України ви знайшли на шкільному подвір'ї?

Зчитуємо, що Гуллівер міг побачити, почути, який відчутти аромат.

Зробімо цей краєвид більш мальовничим за допомогою художніх засобів. Дівчата додають до кожного слова епітети, хлопці — порівняння.

Як бачимо, наша природа теж дуже гарна і може зачарувати мандрівника-чужинця. *Але чи свідчить ця краса про чудове життя на цій землі? Доторкніться до землі руками, спробуйте відчутти, що вона вам скаже. Чи легко їй зараз? Закрийте очі, вслухайтесь... Що ви почули? (Земля плаче, бо лється кров, гинуть люди, горить хліб, руйнуються міста).*

У ч и т е л ь. Як бачимо, прекрасна природа не завжди свідчить про безтурботне і веселе життя. Те, що бачать очі, не завжди відповідає тому, що здатне відчутти серце. Повернімося до Ліліпутії. *Чи казковим є життя її мешканців на тлі змалюваної письменником картинки гарної природи?*

Розповіді про виборчу систему, систему державних нагороджень, боротьбу між партіями, причини війни з Блефуску, зазнайкуватість імператора, дрібязковість тубільців.

Згадаймо, як ставились тубільці до Гуллівера. *За який вчинок вони його почали поважати (епізод про те, як Гуллівер відпустив полонених)?*

РАФТ

Респондент	Аудиторія	Формат	Тема
Гуллівер	земляки	лист	Гуллівер відпускає своїх кривдників
Полонений ліліпут	онуки	казка	
імператор	піддані	наказ	

Але минуло зовсім небагато часу, і Гуллівера засудили на осліплення. *Чому так сталося? (Не погодився забрати весь флот у Блефуску, тим самим знищити невинний народ).*

Бачимо, як швидко забуваються добрі вчинки, якщо ти висловлюєш незгоду з волею людини при владі.

Чи завжди так було в Ліліпутії, чи там діяли якісь інші закони? (Правосуддя було іншим, справедливим).

Перед вами два зображення: богиня правосуддя Стародавньої Греції Феміда і статуя правосуддя Ліліпутії. Впізнайте, хто є хто.

КУБУВАННЯ

(за зображенням статуї правосуддя Ліліпутії).

Завдання на гранях куба:

1. Опиши
2. Проаналізуй
3. Які асоціації викликає
4. Порівняй із системою правосуддя нашої країни
5. Де можна застосувати
6. Знайди «за» і «проти»

У ч и т е л ь. Оскільки ми сьогодні працюємо серед природи, подумайте над таким запитанням.

Як ви вважаєте, за яке ставлення до природи можна розраховувати на винагороду?

Яку заповідь ми порушуємо, коли шкодимо природі?

«Займи позицію»

У ч и т е л ь. У Ліліпутії, як і в кожній країні, є щось хороше і щось погане.

На цих аркушах описані реалії життя Ліліпутії. Дівчата обирають ті, які нам слід запозичити, хлопці — яких запозичувати не слід. Обрані аркуші прикріплюємо на дошці під відповідними смайликами.

Як на вашу думку, з якою метою Свіфт писав «Мандри Гуллівера»? (Засудити звичаї та звички своїх спів-

Учні Вороблячинської гімназії імені Героя України Віталія Коцюби

Уроки зарубіжної літератури

вітчизників, прищепити їм чесноти й показати, яким має бути суспільство за часів Просвітництва).

А чому героїв твору він зобразив ліліпутами? (Щоб показати дріб'язковість вчинків: навіть ті, які були проти страти Гуллівера, робили це із певних міркувань).

Перевага Гуллівера полягає тільки у великому зрості? (Ні, насамперед у вчинках).

То в чому полягає велич людини?

Перед вами схема, за якою ви маєте відповідати.

«Прес»

1. Я вважаю...
2. Тому що...
3. Наприклад...
4. Отже...

Проблемне запитання

Люди народжуються моральними ліліпутами чи стають ними протягом життя?

Чи може будь-яка людина перетворитись на морального ліліпута?

Робота в групах.

Складання пам'ятки

«Як не перетворитися на ліліпута»

Як ви вважаєте, твір «Мандрі Гуллівера» може покращити життя у нашій країні?

У ч и т е л ь. Напевне так, за умови, що його прочитає велика кількість людей. Для цього ви зараз об'єднаєтесь у «трійки», кожна з яких складе свою рекламу твору «Мандрі Гуллівера». Оскільки ми працюємо на природі, використовуйте для цього якнайбільше природного матеріалу.

Наша мандрівка підходить до завершення. Уявімо, що ми мандрували не Ліліпутією, а величними королівствами. Ми відвідали три королівства. Охарактеризуйте їх.

Королівство почуттів — воно у серці (які почуття мене охоплюють після уроку).

Королівство думок — воно у нашій голові (над чим я задумався під час уроку).

Королівство дій — це наше майбутнє (де я застосую одержані на уроці знання?).

А тепер підсумуємо наші успіхи, побудуймо вежу з наших оцінок, але перед тим кожен запам'ятає, якого кольору у нього найбільше. Наша найбільша піраміда — зеленого кольору. Це означає, що шлях відкритий, ми можемо йти далі.

IV. Домашнє завдання.

Написати есе на тему «У чому полягає велич людини?»

Пленерні уроки учительки Марії Круглій для учнів Вороблячинської гімназії імені Героя України Віталія Коцюби

Людмила Сипко,
кандидат філологічних наук, доцент,
Тернопільський фаховий коледж
Університету «Україна»

Поезія і не поезія: де межа? Стилістичні особливості сучасної української поезії

УДК 81'38:821.09.161.2-1

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.3.336581>

Сучасної поезії значно більше, ніж якісної літературної критики про неї. Закрадається думка, що навіть в «акул пера» не завжди вистачає сміливості написати щось ґрунтовне про творчість молодих поетів третього тисячоліття. А в оцінках тих, хто наважився це зробити, час від часу проглядається несподіваний підтекст: здається, що критик не стільки об'єктивно аналізує художній матеріал, скільки намагається толерантно виправдати «сміливі експерименти поета», які йому самому не зовсім до душі.

Можливо, саме тому в розміщених в інтернеті добірках текстів, які мають на меті ознайомити широкого читача з новими поетичними іменами, а також на популярних українських поетичних веб-сайтах («OnlyArt», «Сучасна українська поезія», «Клуб поезії», «Поетичні майстерні», «Проба пера», «Poetree» та ін.) упорядники художнього матеріалу зазвичай обмежуються максимально коротким, ніби зробленим «на ходу» представленням автора, в якому акцентують увагу на оригінальності його світобачення, але здебільшого уникають коментарів щодо художньої сторони твору — тобто того, що власне робить текст поезією.

Для підтвердження висловлених думок наведемо приклад такого типового «коментаря нашвидкуруч». У матеріалі з назвою «Молода українська поезія — які імена треба знати» літературознавець Ростислав Семків, представляючи поетесу Катерину Балашову, пише: «Поезія цієї авторки непокоїть. Рядками наче промовляє зачаєна тривога та притлумлений неспо-

кій. Можливо, це не лише вірші, але й речитативи якогось незнаного ні нам, ні самій поетці ритуалу — його фрагменти, зітлілий спогад» [9].

В інтернет-добріці матеріалів із заголовком «Сім смертних гріхів української поезії: сучасні українські поети про міти й реальність», укладений журналісткою Аріною Кравченко, читаємо висловлювання Ростислава Кузика: «Поезія — це завжди римоване і високе». Львівський поет і прозаїк стверджує, що зараз у нас «...поезії дуже мало... У медійному просторі зазвичай проскакують класики або те, що помилково вважається поезією. Це несерйозно» [11].

Думку Ростислава Кузика розвиває поет та літературний критик Ігор Мітров: «Гарних поетів — одиниці». За його словами, поезії в сучасному медійному просторі достатньо, «але водночас ще більше шлаку, який видають за поезію, і це проблема, бо його настільки багато і його амбасадорами часто виступають такі люди, що в декого може й справді скластися враження, що оце вона і є — поезія» [11].

На наш погляд, камінь, кинутий Мітровим у город амбасадорів, справді змушує замислитись над тим, як саме у наших сучасників відбувається формування поетичного смаку і хто має його розвивати. Звісно, не йдеться про те, що всі читачі мають на професійному рівні вивчити теорію вірша. Але коли бачиш у соцмережах чи на художніх порталах схвальні відгуки про відверто примітивні твори, мимоволі задумуєшся. Не будемо сперечатися з прислів'ям, що на колір і смак товариш не всяк... А тому скажемо, що в такій ситуації стає образливо власне не за автора обивательського коментаря. Образливо за саму Поезію...

Отож, спробуємо знайти відповідь на питання: чи кожен, хто вважає себе поетом, насправді поет? Як визначити межу між поезією і не поезією? Які стилістичні особливості найчастіше стають візитівкою сучасної поетичної творчості?

Новітня українська поезія потребує серйозного, всебічного вивчення. Але це завдання може бути виріше-

не лише у фундаментальному науковому дослідженні. А тому у своїй статті ми лише розставимо окремі акценти на тих особливостях, які зазвичай формують уявлення читача про сучасну поетичну творчість.

Коли ми говоримо про художні течії чи стилі в їх історичному розвитку, то згадуємо про існування в них моністичних і плюралістичних тенденцій. Перші з них спираються на єдину систему уявлень про завдання мистецтва і методи їх досягнення. Другі — відверто відкидають єдність поглядів митців і пропагують підкреслену індивідуальність бачення і художнього відображення світу. До характерних прикладів моністичного стилю можна віднести середньовічне мистецтво, мистецтво Відродження, класицизм, у яких художнім канонам надавалося особливо велике значення. Множинність підходів до принципів художньої творчості почала вимальовуватися у критичному реалізмі і досягла свого розквіту в модернізмі, який відзначився пошуками нових форм відтворення дійсності. Але при цьому модерністські течії все-таки виробляли всередині себе певні норми, претендуючи передусім на елітарність своїх доробків. А от постмодерн досі не отримав однозначного трактування науковцями, бо він швидше тяжіє до хаосу, еkleктики, ніж до системи. Ось тому багато хто вважає, що в нього простіше «вписатися». Часто саме з цього наївного переконання народжується графоманія.

Незаперечною істиною є те, що жити у суспільстві і бути вільним від суспільства не можна. Так само і митець, обертаючись всередині загального літературно-історичного процесу, має не лише контактувати з ним, а й уміти визначити у ньому свою «нішу».

На жаль, це не є властивим для значної частини представників сучасної молоді поезії, адже в їхньому творчому доробку ми бачимо всі складові того, що нідерландський вчений Доуве Фоккема називає нонієрархією [14]. Художня нонієрархія виражається у відсутності чітких правил і систем у художньому процесі, творчості та її сприйнятті. Вона заперечує традиційні розподіли на «правильне» і «неправильне» мистецтво, акцентуючи на рівності різних стилів, технік, жанрів і підходів.

Отож, спроєкуємо висунуті нами теоретичні тези на сучасну поетичну творчість, щоб зрозуміти ступінь достовірності нашої гіпотези.

Передусім означимо художній матеріал, який буде взято для аналізу. Оскільки сучасний читач знайомиться з новими здобутками поетів переважно в інтернеті, оберемо і ми цей шлях: зупинимось (абсолютно випадковим чином) на тих віртуальних збірках чи окремих іменах, які першими відгукуються на пошуковий запит «молода українська поезія».

Одразу треба зазначити, що сучасна поезія дуже строката як за тематикою, так і за стилістикою. Не можна рубати з плеча і стверджувати, що зараз талановитих поетів зовсім нема. І хоча сподівань на те, що хтось із нинішніх служителів Евтерпи з часом поповнить список класиків, не дуже багато, тим не менш серед молоді є досить яскраві поетичні постаті.

Прикметно, що особливе піднесення молоді української поезії викликала війна. Саме у воєнній тематиці можна побачити чимало творів, які є цікавими і в ідейному аспекті, і з погляду образності та стилістики. Гострота змісту спонукає до максимальної відповідальності автора за форму твору, що виражається у тяжінні до традиційних віршових канонів, які є мірилом поетичного таланту для тих, хто звіряє його з кращими взірцями класичної поезії: це рима, строфа і віршовий розмір.

Редакторка сайту ELLE.UA Юлія Николайчук зробила досить вдалу інтернет-добірку віршів молодих поетів про російсько-українську війну, представивши читачам дев'ять цікавих імен.

Найталановитішими нам видалися вірші Дмитра Лазуткіна. В них і всеосяжна життєва філософія, і гострий біль війни, і нетривіальна образність, і тонке чуття ритму і рими. Це справді ті твори, які заслуговують на увагу широкої читачької аудиторії. Процитуємо уривок одного з них:

*У безрзні морозному чи в квітні,
коли зірки, мов рани ножові,
знайди слова, які комусь потрібні,
знайди слова — допоки всі живі.*

*Нехай вони гарчать як дикі звірі,
нехай розкажуть, як насправді є.
Господь рятує кожного по вірі
і кожному по справах роздає. [3]*

Подих непересічного таланту відчувається й у віршах Дар'ї Лісіч. Їх вирізняє чисто жіноча м'якість почерку, але за нею проглядається пристрасна натура авторки, якій вдається поєднати у поетичних рядках лід і полум'я, душевне сум'яття і раціональну рівновагу. Дар'я Лісіч покладається на максимально просту лексику, а тому її вірші не завжди насичені оригінальними зображувально-виражальними засобами. Вони підкуповують читача іншим — щирістю наскрізної думки і витонченою мелодикою:

*просто будь живим. просто не вмирай.
я під час війни більшого не прошу.
черги вже і так з українців в рай,
а для некла ти надто вже хороший.*

*хай-но не удво, хай-но все не так.
знаю — перед цим і війна безсила.
просто хай між хмар червовий літак
в бік твого вікна не спрямує крила. [3]*

Проте далеко не всі поетичні твори з добірки Юлії Николайчук заслуговують на однозначно схвальні оцінки. Літературознавці, які тяжіють до традиційних поглядів на лірику як рід літератури, основним їх ганджем вважають те, що молоді автори й авторки геть ігнорують віршовий розмір, який завжди вирізняв талановитих поетів. Звісно, легше написати, не озираючись на якісь там ямби чи амфібрахії. Але поезію без віршового розміру читати складно: вона не лється, як Шевченкове слово, не вражає музикальністю, як твори Ліни Костенко... Поезія з часу виник-

нення цього роду літератури тим і відрізнялася від прози, що мала ритм — свою неповторну внутрішню музику. Навіть наявна рима не дає того відчуття поезії, як її ритм. Адже білий вірш (тобто неримований, але з дотриманням віршового розміру) на слух справляє більше відчуття поезії, ніж римований, у якому відсутній чіткий ритм.

Прочитуємо першу поетесу зі згаданої нами добірки — *Тетяну Власову*.

*Кордони тримаються правдами і неправдами.
На кордоні лежать патрони, ростуть фіалки.
Якщо ти зберешся писати своїм праправнукам —
напиши їм, хай бережуть те, що мають, змалку. [3]*

Думка цього катрена досить цікава, хоч трохи й сумбурна. Але структурно (як поезія) ці рядки тримаються лише на рими. Їх навіть під найбільш «ліберальне» визначення дольника чи акцентного вірша важко підвести — не вистачає аргументів.

Ще одна поетеса з добірки Юлії Николайчук — це *Оля Лозинська*. Вона представлена як музикознавиця і культурна менеджерка у сфері класичної музики. Здавалось би, кому, як не людині, пов'язаній з музикою, реалізувати своє чуття музики в поезії? Але ні. Індивідуальний стиль Лозинської взагалі не дає жодних підстав віднести її художні експерименти до поезії, позаяк вони більше схожі на такі собі мікроесе. А тому з'являються певні сумніви, що їм місце у добірці з назвою «Війна, любов, надія: сучасна українська поезія»...

Наведемо цитату з твору, який має назву «шрами»:

*я хочу
досліджувати
кожен
твій шрам
губами
напів
дотиком
вкривати
дрібною
парою
подиху
ую
географію
твого тіла
—
мапи
війни. [3]*

Сперечатися із заявленим висловом «я художник, як так бачу» — справа невдячна. Але чи не користуються ним як виправданням ті, котрі не здатні свій (хай навіть дуже оригінальний!) потік свідомості подати читачеві у майстерній формі, яка б справді мала статусок до поезії?

Ще донедавна у літературознавстві слова «вірші» і «поезія» вживалися практично як синоніми. Наприклад, у «Словнику-довіднику літературознавчих термінів» за редакцією О. В. Бобири читаємо: «...слово «вірш» вживається для означення цілого поетич-

ного твору, а «вірші» — як синонім поезії, віршованої мови» [Бобир, О. В. 2016: 31]. А «Літературознавчий словник-довідник» за редакцією Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка дає таке визначення: «Поезія — ритмічно організоване мовлення, постале на основі конкретно-історичної версифікації системи, відмінне від прози» [Гром'як, Р. Т. (Ed.). 2007: 540].

Але в останні роки з'явилася тенденція до розведення понять «вірші» і «поезія» мало не в різні площини: якщо вірші для деякого із сучасних літературознавців хоча б певною мірою передбачають наявність рими і розміру, то під визначенням «поезія» тепер розуміють щось абсолютно аморфне, що має право виходити за будь-які встановлені рамки. У такій, не побоїмось такого слова, «недопоезії» завоювання уваги читача зазвичай будується виключно на епатажі. Інколи він буває більш-менш органічним, але частіше — просто рятівним, покликаним прикрити недостатність власне *поетичного* таланту їх автора.

І все ж, на противагу нашим обґрунтуванням, окремим критикам заповзятю обстоюють свою точку зору в тлумаченні різниці понять «вірш» і «поезія», всіляко прагнучи надати поезії повне право на «вільне плавання». Цікавою (але не бездоганною за аргументами) є думка харківського філософа і культуролога Вадима Мірошніченка. В інтернет-статті «Поезія, вірш, ризик» він пише: вірш «виражає «дещо», запакуюючи це «дещо» в форму», а поезія «є тим, що поза інтерпретаціями». І далі: «Вірш нездатний шокувати (хай би який сенс у нього вкладали). Чи може шокувати форма, до якої призвичаїлися (на яку очікують), і слова, до яких звикли?» [8]

Схоже на те, що цими словами Мірошніченко зухвало перекреслює значення сформованого століттями поняття лірики як літературного роду, ніби забуваючи, що для висловлення думок в іншій (невіршовій) формі у нас є ще й проза, яка у майстерному виконанні справляє не менш сильне враження на читача. Тобто критик фактично заперечує, що класична поезія може мати не лише формальний (як філігранно організована ритмічна структура), але й психологічний, емоційний вплив на реципієнта.

У процитованому вище творі Олі Лозинської повною мірою виявляє себе нонієрархія — бунт проти правил. І вона проглядається не лише у відсутності віршового розміру чи рими. Авторка йде на ще більш конструктивне руйнування всіх канонів: у кожен рядок розміщує лише одне слово. А коли вже і слова їй здається забагато, вона залишає у рядку тільки його половину — напів, не ставлячи після неї знак переносу. Таке структурне свавілля нам видається досить сумнівною претензією на оригінальність. Приреченими на невдачу стають наші експериментальні спроби скласти із розрізнених слів цілісні поетичні рядки — все одно в них не з'являється абсолютно нічого, що нагадало б віршову мову.

Ще один сумнівний «модний тренд» сучасної поезії — написання творів без розділових знаків. З погляду мовознавства, такі тексти є аберантними, оскільки

вони мають відхилення від нормальної будови. Творці пунктуації як науки добре розуміли, що функція розділових знаків починається з їх візуального значення, яке вже під час сприйняття тексту, розміщеного на папері чи іншому матеріальному носії, наповнюється певним змістом. А далі, при звуковому відтворенні написаного, розділові знаки стають додатковим джерелом експресивності, динамічності, виразності, логічності, вони допомагають розчленувати текст на смислові частини. Без розділових знаків деякі стилістичні фігури (напр., парцеляція, еліпсис, риторичні питання, імперативність) взагалі зникають як художні прийоми, а протиставні конструкції на кшталт «стратити не можна помилювати» руйнують розуміння тексту. І коли сучасні поети ігнорують розділові знаки не заради якогось одиничного, ситуативно виправданого експерименту, а в абсолютно усіх своїх творах, у декого з читачів вряди-годи з'являється нав'язлива думка, що їх автори просто не впевнені у своїх знаннях з пунктуації, а тому обирають спрощений шлях, видаючи його за модну сучасну тенденцію або унікальну ознаку індивідуального стилю. Але це не зупиняє графоманів, які, очевидно, вважають, що стати поетом дуже просто: не лише теорію віршування не потрібно вчити, але навіть правила пунктуації...

Наступний матеріал для аналізу візьмемо з інтернет-збірки «Нові рими української поезії: яким є голос сучасної молоді» (укладачка Софія Полено). Перше, що впадає в очі у назві збірки, — це слова «нові рими». Але, як то кажуть, не варто передчасно зачаровуватись, щоб потім не розчаровуватись, бо римованих рядків у цьому зібранні майже немає. Мабуть, укладачка назвала свою добірку, не дуже вдумуючись у її сутність: просто за звичкою, що поезія і рима — поняття нероздільні.

Прочитуємо уривок з вірша «Сон» Софії Ленартович, який є типовим прикладом зібраного Софією Полено літературно-художнього матеріалу:

*Місто засинає.
Нічні вогні вилітають з-під крила літака,
То у будинках-світляках запалюють віру,
Що зранку світ прокинеться іншим,
Що життя зародиться знову,
Бо що йому ще робити.
Сніг стікає з дахів панельок,
Як мій макіяж після вистави,
І буденна така дивлюсь крізь ілюмінатор. [10]*

Тут настав час для роздумів про ще одну стильову ознаку сучасної української поезії. Відштовхнемося від цитати зі статті літературознавця Ярослава Голобородька: «Верлібри поширюються в українській літературі із вражаючою інтенсивністю, і якщо цей процес так само стрімко триватиме й надалі, незабаром римовані вірші стануть не меншим раритетом, яким свого часу в нас уважалися верліброві форми» [Голобородько, Я. 2006: 57].

Отже, подамо кілька міркувань щодо верлібру, який буквально заповнив терени сучасної поезії і,

як нам видається, став для багатьох легко здобутим «пропуском» у графоманію.

Є захисники верлібру, а є його відверті хейтери. Нашу цікавість викликала інтернет-стаття «Теорія літератури? Ні, не чув...», опублікована під псевдонімом Eisenwolf практиком віршування — поетом В'ячеславом Шестопаповим.

Майстер іронічного стилю у віршах, Шестопапов переносить іронію і в теоретичні роздуми щодо поетичної творчості. Розмірковуючи над поняттям «верлібр», він відверто глузує з початківців, які розуміють його абсолютно примітивно — як зручну форму, де немає жодних обмежень щодо «технічних дрібниць»: «як-от: рими, ритм, правопис, пунктуація, граматики, наголоси, логічна побудова». Адаже за цими обмеженнями, на їхнє переконання, «губиться душа» і «втрачається індивідуальність» [13].

Дозволимо собі подати трішки довшу цитату з цієї, без перебільшення — скандальної, публікації:

«...хвала Господу, що є така чудова річ, як верлібр! Для нього не треба нічого вчити, не треба роками вправлятися у віршуванні. Сів — і записав усе, що спало на думку, адже «все геніальне просто». Так, справді у світі є уніками, які таким чином творять шедеври. Їх одиниці на мільйон, однак отримати з лайна цукерку прагне (і щодня вперто намагається) кожен другий. Ціле покоління геніїв? Ото дивина!

Утім, сидати за верлібри треба з великим літературним багажем за плечима: не тільки з життєвим досвідом, але і з неабиякими досягненнями у традиційній (ритмізованій) поезії; маючи визнання не п'ятисот друзів у соцмережі, а завоювавши дорослу, серйозну та, що головне, незнайому аудиторію.

Якісний верлібр має і ритм, і рими, і художні засоби, і образність, як традиційний силабо-тонічний вірш, але всі ці елементи майстерно приховані. Верлібр — це не простий набір рядків, а гарно продуманий і ретельно відшліфований твір. Верлібри пишуть і переписують, читають і перечитують, перш ніж опублікувати, аби жоден огріх, жодна помилка не відволікла читача, не перервала розвиток думок і почуттів. Якщо верлібр — це «оголена душа» автора, то деяким авторам краще не показувати її. І що ми натомість маємо? Безліч літературних збоченців-експібіціоністів» [13].

Здається, краще висловити думку вже не можна. А тому відмовимося від будь-яких коментарів до цієї цитати і повернемося до поетичного матеріалу, який дасть нам ще кілька цікавих зразків для аналізу.

На запит «сучасна українська поезія» у гуглі відгукується Антологія молоді української поезії III тисячоліття / упоряд. Лаюк Мирослав. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛІА-МА-ГА, 2018. 496 с. У ній представлені понад 70 поетів, твори яких дуже різняться за своєю художньою цінністю.

Додати ще кілька штрихів до особливостей сучасного верлібру нам допоможе вміщений до антології твір «Першотравневі соки» Олега Коцарева:

нуль третій — рік скриття
перше травня — скриття річок
останній термін; країні плоти
нашої дитячої флотилії
закинули груші в пісок
поснули між равликів
повстали проти віхоли
та від мами з папою ніде не дітись:
і либідь не скрижаніла
й христос воскрес
і на моїй кишені — червоний бантик [5].

Сумбурний потік свідомості молодого автора піддається декодуванню далеко не з першої спроби. Але немає сумнівів, що «печаті незбагненності» на центральну думку твору накладає ще й епатажна форма. І тут мова не лише про верлібр, ба більше — про таку синтаксичну структуру, у якій за якоюсь незрозумілою логікою розставлена тільки половина розділових знаків. Рука філолога просто тягнеться, щоб червоним чорнилом домалювати в тексті всі відсутні коми.

Та авторські експерименти на цьому не закінчуються. Піддаючись досить поширеній серед сучасних поетів моді, Олег Коцарев ігнорує велику букву. Та якщо з її відсутністю на початку речення ще можна якось змиритися, то написання власних назв (серед яких є не лише слово Либідь, але й Христос!) з малої літери викликає обурення не лише філолога, але й пересічного читача. Даремно комп'ютерна програма з перевірки орфографії підкреслює червоним ці помилки — для автора поезії більш важливим залишається його формальне «новаторство».

Але є серед зібраних в антології імен ті, чиї твори читаєш із задоволенням. Отож, щоб зберегти паритет між представленням вдалих і невдалих поетичних спроб, процитуємо уривок з вірша Ніни Кур'ятої:

*В канделябрах каштанів згорить
семисвічник суцвіть,
Переживши смертельний двобій
з диким нападом зливи,
І розбурхана ніжність раптово лине з верховіть,
Ніби віск небджолиний, гарячий, м'який і нестлиивий.*

*І розквітне троянда в душі, і позбудеться сну,
Ніби келія ця їй і справді вже стала тісною,
І в пориві до неба зруйнує незриму стіну —
Ту, що ділить планету на простір
між мною й не-мною. [6]*

Читаючи цей вірш, відчуваєш, наскільки легко летиться музика трискладового віршового розміру — анапесту. Підсилені яскравою образністю, ці поетичні рядки свідчать про те, що в літературному процесі XXI століття обдарована молодь є.

Підбити підсумок усьому сказаному спробуємо, відштовхнувшись від твору ще одного поета з «Антології молодого української поезії III тисячоліття» — Мірека Боднара:

*хороші вірші погані вірші
це не так вже й важливо
якщо ти навчився вибирати з життя
лише потрібні тобі шматки
навіть якщо це чужі думки
що немов птахи
покидають тепле гніздо голови
і осідають словами
на засніжених полях сторінок
чи просто
через рот
ледь торкаючись губ
летять за вітром геть
не належачи більше нікому [2]*

Що ж, життєва позиція автора визначена досить чітко: «вибирати з життя лише потрібні тобі шматки, навіть якщо це чужі думки». З одного боку — підкуповує чесність змісту. З іншого — дратує форма. Такі вірші досить важко вчити напам'ять. Та й не дуже хочеться...

Чужі думки, чужі образи, занурені в епатажну оболонку, смакування індивідуального стилю при повному нерозумінні межі між літературними родами — це те, чим сьогодні грішить значна частина української поезії. От і виходить, що поетів у нас сьогодні багато, але хороших — одиниці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антологія молодого української поезії III тисячоліття / упоряд. Лаук Мирослав. (2018). Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА. 496 с.
2. Боднар Мірек. Вірші. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Bodnar_Mirek/Khoroshi_virshi_pohani_virshi.pdf?PHPSESSID=aigq4uj46a1j4a8kkrgp0b6v37
3. Війна, любов, надія: сучасна українська поезія. URL: <https://elle.ua/ludi/interview/cuchasna-ukrainska-poeziya-viyna-lyubov-nadiya/>
4. Голобородько Я. (2006). Андрій Боднар. Архітектура верлібрів. Слово і час. 2006, № 5, 57–60.
5. Коцарев Олег. Вірші. <https://artvertep.com/print?cont=3028>
6. Кур'ята Ніна. Вірші. URL: <http://poetyka.uazone.net/default/pages.phtml?place=kuryata&page=kuryata07>
7. Літературознавчий словник-довідник. — 2-ге вид., випр., допов. За редакцією Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. Київ : Академія, 2007. 752 с. (Nota bene).
8. Мірошніченко Вадим. Поезія, вірш, ризик. URL: <https://krytyka.com/ua/articles/poeziia-virsh-ryzik>
9. Молода українська поезія — які імена треба знати. URL: <https://chytomo.com/moloda-ukrainska-poeziia-iaki-imena-treba-znaty/>
10. Нові рими української поезії: яким є голос сучасної молоді. URL: <https://pisaninamedia.webnode.com.ua/l/novi-rimi-ukrajinskoji-poeziji-yakim-je-golos-suchasnoj-molodi/>
11. Сім смертних гріхів української поезії: сучасні українські поети про міти й реальність. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/suchasna-ukrajinska-poeziya-300635/>
12. Словник-довідник літературознавчих термінів. Упор. : О. В. Бобир, В. Й. Буденний, О. Б. Мамчич, Н. П. Нікітіна. За ред. О. В. Бобиря. Чернівці : ФОП Лозовий В. М., 2016. 132 с.
13. Eisenwolf. Теорія літератури? Ні, не чув... URL: <https://rukopis.org.ua/info/statti/teoriya-literatury-ni-ne-chuv.html>
14. Fokkema D. (1984). Literary History, Modernism and Postmodernism. Amsterdam, P. 17–20. URL: https://books.google.com.ua/books/about/Literary_History_Modernism_and_Postmoder.html?id=csWsUkVsuNsC&redir_esc=y

Стратегія «мультитекст уроку» на заняттях мовно-літературної освітньої галузі (на прикладі інтерактивних плакатів)

УДК 37.016:811.161.2+821.09(477)

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.3.336582>

Актуальність теми методичних матеріалів. Першим наскрізним умінням здобувачів освіти Нової української школи є вміння «читати з розумінням». Це окреслює чітке завдання перед учителями-філологами: навчити учнів смислового читання, що в широкому розумінні передбачає формування і розвиток читацької компетентності школярів. Обґрунтовуючи ціннісно-етичну мету заняття, Василь Шуляр зазначає: «На такому занятті школярі оволодівають прийомами роботи з художнім твором, видами читання та переказування, здатністю аналізувати, інтерпретувати, за потреби реінтерпретувати прочитане в зіставленні під час компаративного або порівняльного аналізу з іншими літературними та/або мистецькими текстами» [8, с. 123].

У сучасному інформаційному світі вчитель постійно шукає і впроваджує для удосконалення читацької діяльності здобувачів освіти нові дієві засоби навчання. Цікавою, на нашу думку, є стратегія роботи з текстами під назвою «мультитекст уроку», яка враховує особливості кліпового мислення сучасних дітей, оскільки дає змогу здобувачам освіти паралельно використовувати на уроках кілька текстів. Стратегія представляє собою такий формат подачі навчальної інформації, коли учням надається певна сукупність текстів, один з яких є основним, а інші

Галина Гич,

кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії й методики мовно-літературної та художньо-естетичної освіти, Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

виконують допоміжну функцію. Стартовий (базовий, основний) текст виконує на уроці роль мотиватора (зацікавлення у вивченні, створення проблемної ситуації), організатора (він вибудовується як основа подальшого вивчення теми уроку), а також саме цей текст є основним інформаційним джерелом заняття. Допоміжні ресурси мають на меті «вивести» здобувача освіти за рамки теми заняття, переконати його в багатстві додаткових ресурсів за темою. Учитель / викладач подає стартовий текст уроку в ролі відповідного мотиватора, організатора, інформаційного джерела.

Стратегія «мультитекст уроку» може бути реалізована у двох напрямках:

- запропонувати учням низку завдань, що будуть стимулювати їх самостійні роздуми та пошук власних інформаційних джерел за темою уроку. На першопочатках використання такого підходу ресурси має відібрати вчитель;
- порекомендувати учням / студентам виконати конкретні завдання для безпосередньої роботи з текстом.

Ці методичні матеріали допоможуть учителям впровадити у викладацьку практику інтерактивні плакати і картинки, які ми відносимо до стратегії «мультитекст уроку».

Інтерактивний плакат (картинка, глог) — це електронний освітній засіб нового типу, який забезпечує високий рівень задіявання інформаційних каналів сприйняття наочності навчального процесу; засіб надання інформації, основна функція якого — демонстрація матеріалу [1].

У цифрових освітніх ресурсах цього типу інформація «розгортається» залежно від дій учителя або учня за допомогою відповідних кнопок. За своєю суттю інтерактивний плакат — це один із ресурсів змішаного навчання, інтерактивний засіб надання інформації, демонстрації навчального матеріалу, за допомогою якого можна варіювати занурення в тему.

Використання інтерактивних плакатів як елемента дистанційного навчання дає учням можливість краще сприймати навчальний матеріал, оскільки він дає значну візуалізацію, підвищує інтерес до теми та до навчального матеріалу: учень бачить незвичайний спосіб подання матеріалу, є можливість повторити цей матеріал. Оскільки інтерактивний плакат легко вбудовується в сайт або блог, учень може в будь-який момент повторити цей матеріал. Плакати, окрім того, формують в учнів навички самостійної роботи, дають змогу бачити результат та оцінку своєї праці, можливість знайти правильну відповідь на питання вчителя і поглибити знання.

Інтерактивний плакат має інтерактивну навігацію, яка допомагає відтворити необхідну інформацію: графіку, текст, відео, звук тощо. Головна функція інтерактивного плаката — забезпечити високий рівень наочності.

Створення інтерактивного плаката вимагає від учителя не лише попередньої фахової та методичної підготовки (необхідно визначити тему плаката, мету створення та завдання, підготувати всі необхідні матеріали), а й володіння певними програмними засобами. Окрім того, слід продумати структуру, визначити взаємозв'язки елементів, інтерфейс майбутнього плаката тощо.

Для успішного створення навчальних інтерактивних плакатів учителю слід володіти певними навичками й уміннями роботи з комп'ютерними програмами та Інтернетом. Використання таких програм, як PowerPoint, Smart Notebook, Adobe Flash, Padlet тощо, дає змогу додавати і видозмінювати елементи плаката, наповнювати його необхідним матеріалом. Структура інтерактивного плаката (на відміну від традиційних презентацій) не має бути лінійною, до того ж порядок відкриття інтерактивних елементів визначає той, хто працює з плакатом.

Учитель для створення інтерактивних плакатів може використати такі інтернет-сервіси:

1. Glogster: дає змогу розмістити текст, графіку і відео, будь-який елемент може стати гіперпосиланням. Є цікаві шаблони, а тому плакат виходить яскравим, барвистим, ефектним.
2. Saso: простий і зручний сервіс для спільної роботи зі створення схем і діаграм онлайн. Цей сервіс має бібліотеку різних елементів, він дає змогу додавати зображення та малювати.
3. Найбільш зручним і простим інструментом створення інтерактивного плаката для організації спільної роботи учасників освітнього процесу з різним контентом є мережевий сервіс Padlet.

Одним із найпопулярніших серед учителів є сервіс Padlet (<http://padlet.com/>), який активно використовується в дистанційному навчанні. Створенню будь-якого інтерактивного плаката або картинки передують ретельний добір і відбір інформаційно-методичних матеріалів, посилання на які учитель (сам

або за допомогою учнів) радитиме учням для самостійного опрацювання.

Створений учителем інтерактивний плакат як елемент дистанційного навчання дає можливість учням самостійно опрацювати основні та додаткові матеріали за темою уроку, перевірити свої знання, виконати домашні або творчі завдання. Наприклад, під час вивчення нововведеного твору Ольги Кобилянської «Меланхолійний вальс» учитель української літератури може скористатися інтерактивним плакатом, створеним автором із використанням цього сервісу https://padlet.com/galina_gych1/nyugs8qy7jc3r6q8.

Інтерактивні плакати до уроків відкривають нові можливості як для вчителя, так і для учнів; формують уміння самостійно працювати з джерелами інформації; дають змогу учневі бачити результат своєї праці; поглибити знання та підвищити інтерес до предмета [5].

Інтерактивні плакати можуть мати різну форму, зокрема як звичайні роздруковані матеріали із швидкокодами. Пропонуємо ознайомитися із такими матеріалами, підготовленими автором (Додаток 1 «Фемінітиви в українській мові», додаток 2 «Постать Дмитра Кременя та робота з текстом його поезії», додаток 3 «Пісенні версії однієї поезії Тараса Шевченка», додаток 4 «Вивчаємо творчість Тараса Шевченка», додаток 5 «Вивчаємо творчість Ганса-Крістіана Андерсена»).

Ці інтерактивні плакати можна використовувати і під час навчання офлайн. Замість загальновідомого поняття «інтерактивні плакати» можна використовувати таке нове поняття, як печворк.

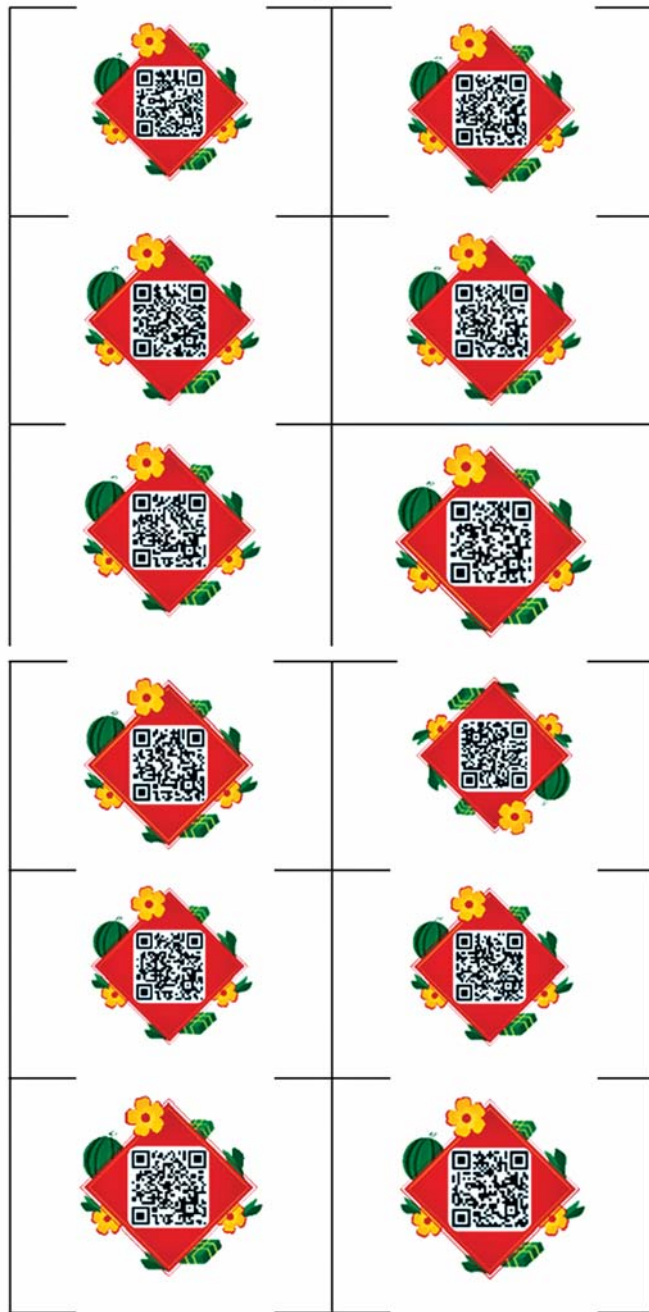
Такі матеріали останніми роками вчителі України починають активно створювати і використовувати на уроках [6, 7]. Пропонуємо замінити англізм «печворк» українським відповідником «клаптярка» (сайт Словотвір // Режим доступу: <https://slovotvir.org.ua/>) і розглядати його не тільки як особливий формат подання унаочненої інформації, а й як прийом поєднання окремих інформаційних блоків у цілісну тематичну «картину» за темою уроку. Такий прийом також можна сприймати як стратегію «мультитекст уроку».

Завдання вчителя полягає в добиранні якісних інформаційних ресурсів до теми заняття, коли є один базовий текст (підручник або текст художнього твору), а інші тексти є додатковими елементами заняття.

Додаток 1 створено як інтерактивний плакат найпростішого формату, додатки 2—3 створені за технологією «клаптярка», додатки 4—5 представлено у форматі «квітка лотоса».

Інтерактивний плакат «Пісенні версії однієї поезії Тараса Шевченка» (додаток 1) надає вчителю та учням можливість аудіочитання, коли здобувачі освіти при вивченні творчості Великого Кобзаря прослуховують його поезію як пісню або на самому занятті, або під час «емоційної хвилинки».

**Різні пісенні версії
однієї поезії Тараса Шевченка**

Добір і відбір роликів, створення швидкокодів з використанням сервісу ME-QR (Режим доступу: <https://me-qr.com/ru/qr-code-generator>) - Галина Гич

Плакат «Фемінітиви в українській мові» (додаток 2) досить широко розкриває здобувачеві освіти цю тему, оскільки через створені швидкокоди він ознайомиться зі словниковими матеріалами щодо фемінітивів, послухає і подивиться цікаві медіатексти.

лице

Фемінітиви
(іменники на означення осіб жіночої статі)

Поміж іменниками — назвами професій, звань, посад є чимало слів, унікальних у формі чоловічого роду для позначення і чоловіків, і жінок: *аеро-феміні, інженер, кандидат, педагог, президент, ректор*. Це пояснюється тим, що навіяв такі професії мали тільки чоловіки. У міру набуття їх жінками з'являлися жіночі відповідники.

— **фемінітиви**: *бондуристка, доповідачка, лікарка, організаторка* й подібні. Фемінітиви утворюють за допомогою суфіксів від іменників чоловічого роду. Цей процес досить продуктивний, слова авторка, аспірантка, доповідачка, журналістка, контролерка, лекторка, редакторка й інші зафіксовані в словниках.

Структура української мови має багато суфіксів, які утворюють фемінітиви. Більше їх понад 13, але на сьогодні продуктивними суфіксами, що вживають фемінітиви, є *-иць, -иць-а, -иць-а-ес-*.

Як утворювати фемінітиви

Маскулінітив (слово чоловічого роду)	Фемінітив (слово жіночого роду)
Більшість основ: <i>автор, депутат, дизайнер, директор, доцент, лікар, примітка, редактор, слухач, студент, учитель, фігурист</i>	Додаємо суфікс <i>-иць</i> : <i>авторка, депутатка, дизайнерка, директорка, доцентка, лікарка, примітка, редакторка, слухачка, студентка, учительниця, фігуристка</i>
основа на <i>-иць</i> та <i>-ень</i> : <i>виршиць, зосновниць, краділиця, очільниця, речниця, ректорка, вальсниця, учениця</i>	Додаємо суфікс <i>-иць</i> : <i>виршицька, зосновницька, краділиця, очільниця, речниця, ректорка, вальсниця, учениця</i>
основа <i>-иць</i> : <i>виконавець, перекладач, підприємець, посадовець, службовець</i>	виконавиця, перекладачка, підприємчиця, посадовчиця, службовиця
основа на <i>-иць</i> : <i>виборець, лелець, фанатич</i>	Додаємо суфікс <i>-иць</i> : <i>виборчиця, лелецька, фанатичка</i>
основа на приголосний: <i>магістер, філософ, бабач, лекач</i>	магістриця, філософка, бабачка, лекачка
іншоположна основа: <i>барон, викар, поет</i>	Дуємо суфікс <i>-еє</i> : <i>баронеса, викарка, поетеса</i>

зворот

Плакат «Постать Дмитра Кременя та робота з текстом його поезії» (додаток 3) містить поклики у вигляді швидшиків на різнопланові матеріали про постать великого українського поета. На зворотному боці клаптярки представлене авторське бачення можливих видів роботи з текстами на уроці української літератури на прикладі вірша «Шукаю історичну батьківщину». Ця поезія поки не представлена у шкільному курсі української літератури, але запропоновані види робіт із текстом поезії можуть бути використані вчителем у вивченні будь-якого поетичного або прозового твору.

Додаток 3

Квітка лотоса — це нова методика візуалізації інформації, яка поки майже не використовується в школах України. Традиційно так називають своєрідну відцентрову таблицю для розвитку ідей «квітучий лотос».

Техніку «квітка лотоса» запропонував Ясуо Мацумара (Японія), президент компанії Clover Management

Research. За аналогією із лотосом, де пелюстки розходяться від серцевини кількома рядами, ідеї або інформація генеруються від центральної задачі через вирішення допоміжних завдань.

Додаток 4

Цей прийом можна вважати способом активізації творчого мислення, він дає змогу представити будь-яку тему з різних сторін для генерування найрізноманітніших ідей і думок. Зовнішньо «квітка лотоса» нагадує і своєрідну інтелект-карту, і технологію «кроссенс», оскільки 9 кроссенсів саме і складають «квітку лотоса».

Ця методика має на увазі вичленення головного блоку (ядра) за будь-якою темою. З огляду на це автори рекомендують зобразити гіпотетичний лотос у формі 9 квадратів (3 по вертикалі, 3 по горизонталі). Кожен з цих квадратів потрібно також розділити на 9 маленьких (3 на 3). Центральний квадрат — серцевина квітки. Навколо розміщені пелюстки (8 квадратів). У центральний квадрат серцевини рекомендують

вписати головну думку теми. Навколо слід в кожен квадратик (маленька пелюстка) вписати 8 аргументів (властивостей, характеристик) центрального поняття. Потім аргумент із цих восьми квадратиків слід перенести в центральний квадратик в оточенні «пелюсток». Навколо перенесеного аргументу в кожен маленьку пелюстку вписати 8 факторів (властивостей, якостей, причин), що характеризують центр «пелюстки».

Додаток 5

Методика створення:

- ✓ Запишіть основну тему в середину шаблону (або великого аркуша).
- ✓ Визначте вісім складових загальної теми і запишіть їх в комірках від А до Н, які розміщені навколо основної теми.
- ✓ Знайдіть у всемережжі матеріали методичного характеру і розмістіть у відповідні квадратики покликання або швидкокод на них. Якщо розглядати «квітку лотоса» як певну візуалізацію — краще розміщувати швидкокоди, якщо ж ця технологія використовуватиметься як методичні матеріали — бажано вставляти покликання на інформаційно-методичні матеріали.
- ✓ Продовжуйте заповнювати квадратики інформацією, поки «Квітка лотоса» не буде заповнена повністю. При цьому зазначимо, що автор може залишити окремі комірочки порожніми, щоб у подальшому інформацію додавали самі учні.

Матеріали можна оформити і у формі звичайної таблиці як текстовий документ, а можна скористатися готовим електронним шаблоном (Завантажити шаблон «Квітка лотоса»).

Отже, у поданих авторських матеріалах представлена нова стратегія роботи з текстами на уроках «мультитекст уроку», представлена різноманітними інтерактивними плакатами. Запропоновані нами варіанти інтерактивних плакатів можна також розглядати як прийом (технологію, методику) «одна тема — одна розгортка» [3], яка стає дедалі популярнішою серед способів подачі навчальної інформації учням на уроках / заняттях.

Добір і відбір інформаційно-методичних матеріалів, скорочення покликань і створення швидкокодів (кюар-кодів) виконані особисто автором цієї публікації. Покликання скорочувалися з використанням різних сервісів, переважно — sURL (Режим доступу: <https://surl.li/fujpvs>). Швидшики створені за допомогою сервісу ME-QR (Режим доступу: <https://surl.li/mttjek>).

Висновок. Отже, сучасний учитель має широкий методичний інструментарій для забезпечення якісного контенту уроку / заняття предметів мовно-літературної освітньої галузі. Під час створення таких матеріалів учитель підвищуватиме рівень власної фахової та цифрової компетентності, а здобувачі освіти матимуть цікаві різнопланові ресурси для глибокого занурення в тему уроку / заняття з використанням технології «мультитекст уроку».

Завдання вчителя полягає в добиранні якісних інформаційних ресурсів до теми заняття, коли є один базовий текст (підручник або текст художнього твору), а інші тексти є додатковими елементами заняття. Такий формат подачі інформації якраз і передбачають інтерактивні плакати, які можна створювати з використанням різних сервісів. Ми лише запропонували своє бачення на прикладі 5 створених інтерактивних ресурсів для уроків мовно-літературної освітньої галузі.

Перспективи подальшого опрацювання теми. Наведені матеріали є лише спробою автора означити шляхи практичного впровадження стратегії «мультитекст уроку». Зазначимо також, що інтерактивні плакати можна розглядати як технологію «одна тема — одна розгортка» на уроках / заняттях. Подальше опрацювання теми ми вбачаємо у розвитку використання різних сервісів та апробування їх у практичній роботі вчителів мовно-літературної освітньої галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гич Г. М. Інтерактивні плакати і картинки як інструмент дистанційного навчання / Г. М. Гич // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Науково-методичні засади формування освітнього простору закладу післядипломної освіти для підготовки педагогічних працівників до імплементації Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа». — Миколаїв, 2020. — С. 110–115.
2. Гич Г. М. Клаптарка (печворк) як елемент інформаційно-методичного забезпечення уроку // Тенденції і перспективи вивчення літератури у середній і вищій школах: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції, 30 листопада 2023 року / за заг. ред. Н. П. Грицак. Тернопіль: Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, 2023. С. 109 – 111 // Режим доступу: <http://dspace.tnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/31972/1/Hych.pdf>
3. Гич Г. М. Підручник у форматі «одна тема — одна розгортка» // Тези Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Проблеми сучасного підручника». К., 2021. — С. 38 – 40. Режим доступу: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/24068/1/Stepaniuk.pdf>
4. Інтерактивні методи. Квітка лотоса// Режим доступу: <http://surl.li/ogth>
5. Інтерактивний плакат як засіб візуалізації освітнього процесу // Режим доступу: <https://naurok.com.ua/z-dosvidu-roboti-interaktivniy-plakat-yak-zasib-vizualizaci-osvitnogo-procesu-319976.html>
6. Літературний печворк: Матеріал до уроків. URL: <https://vseosvita.ua/library/literaturnij-pecvork-material-do-urokiv-495439.html>; Печворк для підсумкових уроків у 5 класі. URL: <https://naurok.com.ua/pechvork-dlya-pidsumkovih-urokiv-u-5-mu-klasi-202037.html>; Печворк як методичний прийом на уроках зарубіжної літератури. URL: <https://naurok.com.ua/prezentaciya-pecvork-yak-metodichniy-prijom-na-urokah-zarubizhno-literaturi-246190.html>; Приклади печворку в українській літературі. URL: <https://urok.osvita.ua/materials/literature/prezentacia-priklad-pecvorku-v-ukrainskij-literaturi/>; Матеріали до уроку. Печворк «Панас Мирний». URL: <https://vsimosvita.com/materiali-do-uroku-pecvork-quot-panas-mirniy-quot-hiba-revut-voli-yak-yasla-povni-quot/>
7. Прийом «квітка лотоса» на уроці // Режим доступу: <https://www.instagram.com/p/CZR6KhvNs1Z/>; Прийом «квітка лотоса» на уроці: що це таке і як його використовувати. Методичні прийоми // Режим доступу: <https://jak.koshachek.com/articles/prijom-kvitka-lotosa-na-uroci-shho-ce-take-i-jak.html>
8. Шуляр Василь. Модель літературної компетентності учнів-читачів Нової української школи: навчально-методичний посібник. Миколаїв: — МОІППО, 2022.

Наталія Черняєва,
учитель зарубіжної літератури,
учитель-методист,
лицей № 136
Дніпровського району
м. Києва

Ромео — зірка соцмереж Оцінювання в ролях як інструмент НУШ

УДК 82.0:7.041]:37.091.26:37.014.3

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.3.336584>

Наріжним каменем реформи шкільної освіти до сьогодні є система оцінювання, оскільки нові закони, державні стандарти, програми та навіть найкращі підручники не можуть суттєво підвищити якість освіти, якщо система оцінювання залишиться незмінною. От я і питаю сама себе: як оцінити вираження емоцій та управління ними, висловлення власної думки, аналіз ситуацій, пошук альтернативних рішень, мирне вирішення конфліктів і відповідальність за свої дії? [2].

Професія вчителя вимагає постійного збагачення, розширення знань методики оцінювання учнів. Одне з них — це формувальне оцінювання, тобто оцінювання під час навчання і «для навчання» (англ. — «assessment for learning»). «Формувальне» (англ. — «formative») — тому що, на відміну від підсумкового, має на меті формування (або форматування) навчального процесу з урахуванням навчальних потреб кожного учня задля більш ефективного формування необхідних знань, умінь та ставлень [1]. Формувальне оцінювання передбачає використання різноманітних методів збору інформації і має відповідати цілям і завданням, які встановлені для конкретного навчального предмета / інтегрованого курсу. Його здійснюють у формі самооцінювання, взаємооцінювання, оцінювання вчителем / учителькою із використанням окремих інструментів (карток, шкал, щоденника спостережень учителя, портфоліо результатів навчальної діяльності учня / учениці тощо) [3].

© Наталія Черняєва, 2025

Оцінювання в ролях є інноваційною активністю, що відповідає концепції Нової української школи (НУШ), зокрема її принципам інтеграції, компетентнісного підходу та розвитку креативного мислення учнів. Ця методика забезпечує діяльне залучення учнів до процесу навчання та формування навичок, важливих для майбутнього.

Що таке оцінювання в ролях?

Цей прийом передбачає, що учні виконують роль певного персонажа або професіонала під час оцінювання знань та/або умінь. Вони мають презентувати свої знання чи вирішувати завдання так, як це зробила б їхня обрана «роль».

Наприклад, учні у ролі паркового еколога (парковий еколог здійснює моніторинг та аналіз екологічного стану суспільних просторів — парків, скверів, площ, алей) [4].

Вправа «Блиц-інтерв'ю»

З а в д а н н я. Як парковий еколог змоделюйте бесіду для зіставлення персонажів вірша «Про коника та цвіркуна». Заповніть таблицю від імені героїв.

Завдання. Як парковий еколог змоделюйте бесіду для зіставлення персонажів вірша «Про коника та цвіркуна». Заповніть таблицю від імені героїв:		
Як ви думаете, що станеться з лісом, якщо з нього зникнуть усі комахи?		
Що важливіше: захист природи чи розвиток технологій? Чому?		
Що кожна людина може зробити, щоб допомогти боротися зі змінами клімату?		
Чи можна створити екологічно чисті міста? Як би вони виглядали?		

Коник та цвіркун уособлюють життя — вічний, безупинний рух. Організуючи їх порівняння, учите-

Технології оцінювання результатів навчання учнів

лю слід забезпечити усвідомлення учнями духовної єдності персонажів, емоційної спорідненості, внутрішньої гармонії, сердечної близькості. Персонажі гідно обстоюють свій простір.

Вправа «Картинна галерея»

З а в д а н н я. Дібрати назви до слайдів із зображенням пейзажів, використовуючи епітети та метафори. Учні в ролі Travel-влогерів.

- «Пейзажі, які торкаються душі і надихають серце».
- «Через об'єктив у світ мрій і нескінченних пригод».
- «Фото, що пробуджують жагу до пізнання світу».

Проект на тему захисту природи «Чисті джунглі — справжній дім для друзів Мауглі»

З а в д а н н я: навести приклади повторного використання речей і матеріалів із них. Підготувати презентацію або відеофільм. Учні в ролі рециклінгів-технологів (Рециклінг — це один із різновидів перероблення сміття).

Вправа «Проектувальник»

З а в д а н н я: облаштувати простір для зграї вовків з урахуванням особливостей і аспектів життя людей та їхнього поселення (міста чи селища). Порівняти з умовами зграї сірих вовків оповідання Е.Сетона-Томпсона «Лобо — володар Курумпо».

Учні готують завдання в ролі урбаністів-екологів. Урбаніст-еколог — це проектувальник нових міст на основі екологічних біотехнологій; спеціалізується в галузях будівництва, енергетики та контролю забруднення середовища[6].

Особистий тьютор з естетичного розвитку? Що? Так, ви не помилилися.

Нова професія, що з'явиться вже незабаром. Чи варто про це говорити на уроках?

Вправа «Мальописи»

З а в д а н н я: створити мальописи до казки-повісті Р. Кіплінга «Мауглі», визначити характер стосунків між персонажами повісті-казки Р. Кіплінга «Мауглі». Скласти список порад персонажам твору для налагодження комфортних умов співіснування в джунглях. Учні аналізують вчинки персонажів, стосунки, портретну характеристику. Застосунок для створення коміксів:

<https://glif.app/@Lemn/glifs/cm2wylrl9000pi3g6ptw5yesh>

Оповідання Роберта Шеклі «Запах думок» — це відомий науково-фантастичний твір, у якому досліджується ідея телепатії та її впливу на людську психіку. Для креативного дослідження цього оповідання пропоную кілька цікавих завдань, які допомагають глибше зрозуміти ідеї твору, а також розвинути творчі навички.

Вправа «Емоційний камертон» (Аналіз персонажів та їхніх емоцій, учні в ролі космічного гіда.)

З а в д а н н я: обери ключового персонажа з оповідання та склади щоденник його думок. Уяви, як його телепатичні здібності впливають на емоційний стан, стосунки з іншими та світосприйняття. Приклади питань для щоденника:

- Як персонаж почувався, знаючи, що інші розуміють його думки?
- Як він приховує свої справжні почуття?
- Чи можна довіряти людям у такому світі?

Вправа «Візуалізація світу через запахи» (Учні в ролі диспетчера повітряного трафіку.)

З а в д а н н я: створи карту світу, де запахи відображають думки людей. Наприклад, тривога може пахнути сіркою, любов — медом, брехня — металом. Яким був би цей світ, якби кожна думка залишала після себе видимий слід запаху? Намалюй чи опиши цю карту словами.

Вправа «Створення ароматної поеми»

З а в д а н н я: склади вірш, де запахи символізують різні емоції або події з оповідання. Використовуй метафори запахів, щоб передати почуття.

Приклад:

Тривога — гірка й важка,
Як дощ уночі без кінця,
Любов пахне квітами й медом,
Та легко танцює з вітерцем.

Вправа «Творче експериментування» (Учні в ролі космогеолога.)

З а в д а н н я: створи короткий твір або діалог, у якому люди використовують запахи для спілкування замість слів. Опиши, як це змінює їхній спосіб вираження почуттів. Приклад початку: «Він підійшов ближче, залишаючи після себе аромат лимонів і кориці. Вона вдихнула — радість, але й тривога. Що ж він хотів сказати цим запахом?»

А як допомогти учням глибше зануритися у творчість Шекспіра та Мольєра, розкрити теми їхніх творів та стимулювати творчий підхід до навчання? Звичайно, спробувати ролі сучасного театрального закулісса.

Гра для розвитку уяви «Що б було, якби...?» (Учні в ролі хореографа інтерактивних шоу.)

З а в д а н н я: обговоріть, як би змінився сюжет п'єси, якби один із персонажів вчинив по-іншому. Наприклад:

Що сталося б, якби Джульєтта розповіла батькам про Ромео?

Як би завершилася п'єса, якби пан Журден дізнався про план Клеонта?

Технології оцінювання результатів навчання учнів

Вправа «Переклад сучасною мовою»

З а в д а н н я: оберіть фрагмент з п'єси Шекспіра або Мольєра та перепишіть його, використовуючи сучасний стиль спілкування. Як змінилася суть? Чи вдалося зберегти драматизм і гумор? Приклад: монолог Ромео переписати як розмову сучасного юнака у соцмережі.

Вправа «Щоденник персонажа» (Science-художник)

З а в д а н н я: напишіть кілька сторінок із щоденника одного з персонажів (наприклад Джульєтти в ніч перед її зустріччю з Ромео). Що вона думає про події? Як вона описує свої страхи, мрії чи внутрішній конфлікт?

Вправа «Сучасна адаптація сюжету» (Учні в ролі арткуратора.)

З а в д а н н я: придумайте, яким був би сюжет п'єси Шекспіра чи Мольєра в наш час. Які зміни в технологіях, культурі чи суспільстві вплинули б на події? Напишіть короткий опис або сценарій сценки. Приклад: Ромео — зірка соцмереж.

Подібні завдання допоможуть учням не лише глибше зрозуміти творчість того чи того письменника, а й навчать критично мислити, співчувати та творчо підходити до аналізу літератури.

Чому це актуально сьогодні? Уявіть, що Шерлок Холмс живе в сучасну добу. У яких ситуаціях міг би знадобитися його талант? І не лише....

Ця техніка сприяє розвитку ключових компетентностей, таких як критичне мислення, комунікація, співпраця та креативність. Ролі дають учням змогу побачити практичне застосування знань і повірити у власні сили.

Оцінювання в ролях заохочує інтеграцію різних предметів, формуючи цілісне уявлення про світ.

Перспективи на майбутнє. Індивідуалізація оцінювання. У ролях кожен учень може проявити сильні

сторони, уникаючи шаблонного підходу до оцінки. Розвиток soft skills. У майбутньому важливими будуть не лише знання, а й навички, які можна тренувати через рольові моделі. Використання технологій. Віртуальна реальність (VR) або онлайн-симуляції можуть стати новими інструментами для реалізації оцінювання в ролях.

Оцінювання в ролях не лише забезпечує глибше засвоєння матеріалу, а й допомагає учням краще адаптуватися до реалій сучасного світу. Цей підхід формує нове покоління громадян, здатних критично мислити, ефективно комунікувати та впливати на своє майбутнє. Ці навички сприяють розвитку особистості, покращують комунікацію та взаємодію з іншими, а також допомагають адаптуватися до швидко змінюваного світу. Вони є критично важливими для професійного зростання та ефективної роботи в команді, що робить їх невід'ємною частиною освітніх програм сьогодні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1. <https://nus.org.ua/2021/06/10/shho-take-formuvalne-otsinyuvannya-chomu-vono-potribne-uchnyam-i-yaki-osnovni-vyklyky/>](https://nus.org.ua/2021/06/10/shho-take-formuvalne-otsinyuvannya-chomu-vono-potribne-uchnyam-i-yaki-osnovni-vyklyky/)
- [2. <https://nus.org.ua/2018/05/02/otsinyuvannya-v-novij-ukrayinskij-shkoli-resurs-dlya-rozvytku-zamist-vyroku/>](https://nus.org.ua/2018/05/02/otsinyuvannya-v-novij-ukrayinskij-shkoli-resurs-dlya-rozvytku-zamist-vyroku/)
- [3. <https://naurok.com.ua/pro-ocinyuvannya-rezultat-iv-navchannya-uchniv-5-7-klasiv-nush-428977.html>](https://naurok.com.ua/pro-ocinyuvannya-rezultat-iv-navchannya-uchniv-5-7-klasiv-nush-428977.html)
- [4. <https://osvita.in.net/articles/135#:~:text=%D0%9F%D0%B0%D1%80%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9%20%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3,%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3D1%96D1%87%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D1%81%D1%83%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%B7%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D1%96%D0%B9%20D1%82%D0%B5D1%80%D0%B8D1%82%D0%BE%D1%80D1%96D1%97.>](https://osvita.in.net/articles/135#:~:text=%D0%9F%D0%B0%D1%80%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9%20%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3,%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3D1%96D1%87%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D1%81%D1%83%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%B7%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D1%96%D0%B9%20D1%82%D0%B5D1%80%D0%B8D1%82%D0%BE%D1%80D1%96D1%97.)
- [5. <https://els.systems/blog/shho-take-recykling-i-yaki-tehnologiyi-pererobky-vidhodiv-v-ukrayini/>](https://els.systems/blog/shho-take-recykling-i-yaki-tehnologiyi-pererobky-vidhodiv-v-ukrayini/)
- [6. <https://osvita.in.net/articles/135>](https://osvita.in.net/articles/135)

Учитель-методист
Наталія Черняєва з учнями

Жанна Ільчишин,
учитель-методист зарубіжної літератури,
ЗЗСО I-III ст. с. Нове Місто
Добромільської міської ради Львівської області

Оцінювання за групами результатів За темою «Джек Лондон «Жага до життя»» (7 клас)

УДК 373.5.091.26:821.09(73)(092)ЛОНДОН

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.3.336585>

Група результатів 1 — «УСНО ВЗАЄМОДІЄ»

Аудіювання. Оцінювання аудіативних умінь проводиться за тими самими вимогами, що й оцінювання сформованості навички розуміння прочитаного. Для письмової перевірки аудіативних умінь учителів необхідно дібрати 8 тестових завдань, з яких чотири завдання (1–4) закритого типу з вибором однієї правильної відповіді по 1 балу за кожне і чотири завдання відкритого типу (5–8) по 2 бали за кожне. Варіанти завдань подаємо після уривка з художнього тексту.

Уривок з оповідання Джека Лондона «Жага до життя»

Надвечір того ж дня він добився до болота, де дичини було більше. Повз нього пробіг табун оленів, голів з двадцять, так близько, що їх легко вдалося б підстрелити. Він відчув дике бажання погнатись за ними і мав певність, що наздожене їх. Назустріч йому вибіг чорний лис із куріпкою в зубах. Чоловік закричав. Крик був страшний; переляканий лис дременув навтіки, але куріпки не випустив. Згодом він вийшов до білого від вапна струмка, де росли миршаві латки рогозу, і подався за водою. Хапаючи рогіз побіля коріння, він виривав цибулинки не грубіші за цвяха. Вони були м'які і смачно хрумтіли на зубах. Та їх пронизували цупкі волокна. Корінці виявились жилаві,

такі самі водянисті, як і ягоди, і не давали ані якого наїдку. Однак він зняв клумака, ставши навколішки, заповз у рогіз і заходився хрумтіти і плямкати, достоту як худобина.

Страшна втома змагала його, кортіло лягти й заснути, але бажання дістатись до Країни Патичків, а надто ще голод гнали його вперед. Він шукав у озерцях жаб і розгрібав пальцями намул, сподіваючись виколупати хробака, хоча й знав, що ні жаби, ні черви не живуть так далеко на півночі.

Він зазірав у кожную калюжу, і зрештою, коли став тривалий присмерк, помітив у одній такій калюжі рибку з пічкура завбільшки. Він занурив руку аж по плече, але рибка втекла. Тоді він узявся ловити її обома руками й скаламутив воду. Він так запалився, що впав у калюжу й промок до пояса. Вода геть скаламутніла, і йому довелося чекати, поки вона всядеться.

Він ще раз почав ловити рибу, але невдовзі вода скаламутніла знову. Та він уже не міг чекати: одв'язав бляшане відерце й став вичерпувати калюжу. Спочатку він черпав похвально, весь захопився, і випліскував воду так близько, що вона збігала назад у калюжу. Тоді він став черпати обережніше, намагаючись зберегти спокій, дарма що серце несамовито калатало і тряслися руки. За пів години він дочерпався до дна. Води не залишилось, але рибка зникла. Між камінням він зауважив ледь помітну шпарину, через яку вона прослизнула в сусідню, куди більшу калюжу — такої йому й за цілу добу не вибрати. Якби знаття, що там шпарина, він би з самого початку затулив її камінцем і напевно спіймав би рибу.

Збагнувши свою помилку, він безсило простягнувся на вологій землі. Спершу він плакав тихенько, далі вголос, і його ридання розлягалися над байдужою пустелею довкола; опісля він плакав без сліз, конвульсивно схлипуючи.

Він розпалив вогонь і зігрівся, випивши кілька кварт окропу. Потім уклався спати на прискалку —

Технології оцінювання результатів навчання учнів

так само, як і минулої ночі. Перед сном він перевірів, чи не промокли, бува, сірники, і накрутив годинника. Укривала були вологі, аж липли.

Кісточку боляче смикало. Але його діймав лише голод: цілу ніч йому снилися обіди, бенкети та столи, заставлені найрізноманітнішими стравами.

На ранок він змерз і прокинувся зовсім хворий. Сонця не було. Земля й небо стали ще сіріші, аж темні. Віяв холодний вітер, і перший сніг побілів вершки горбів.

Поки він розпалив вогонь і нагрів води, повітря сповнилось білою гущею. Почав падати мокрий лапятий сніг. Попервах він танув, ледве торкаючись землі, але дедалі снігопад густішав, і зрештою сніг укрити землю суцільним завоем, погасив вогнище й замочив запас моху.

Завдання

1. Надвечір він добився до...
А) гір; Б) річки; В) болота; Г) моря.
2. Повз нього пробіг табун:
А) коней; Б) свиней; В) собак; Г) оленів.
3. Назустріч йому вибіг...
А) чорний лис; Б) руда лисиця; В) білий заєць; Г) полохлива куріпка.
4. Його бажання було дістатись до...
А) Країни води; Б) Країни патичків; В) Країни золота; Г) Країни озер.
5. Підкресліть слова, які можна використати для характеристики героя.
Голодний, мокрий, жорстокий, хворий, слухняний, брехливий, веселий, виснажений.
6. Установіть послідовність подій, пронумерувавши речення за допомогою цифр (1, 2, 3, 4).
  - Почав падати мокрий сніг...
  - Він ще раз почав ловити рибу...
  - Згодом він вийшов до білого від вапна струмка...
  - Він розпалив вогонь і зігрівся...
7. Установіть відповідність.

Пустеля	дике
Бажання	страшна
Втома	волога
Земля	байдужа

8. Чому героєві не вдалося спіймати рибу?

Правильні відповіді: 1 — В; 2 — Г; 3 — А; 4 — Б; 5 — голодний, мокрий, хворий, виснажений; 6 — 4213; 7 — пустеля байдужа, бажання дике, втома страшна, земля волога; 8 — бо між камінням він побачив ледь помітну шпарину, через яку рибка прослизнула у більшу калюжу, яку йому за цілу добу не вибрати.

Діалог

1. Створіть діалог про зустріч головного героя оповідання з компаньйоном Білом, якому теж вдалося вижити. (3 б)

2. Створіть діалог про зустріч головного героя з науковцями на судні «Бедфорт». (3 б)

Група результатів 2 — «ПРАЦЮЄ З ТЕКСТОМ»

Завдання

1. Продовжте речення (за твором Джека Лондона «Жага до життя») (1б)

1. На спині вони несли важкі... (клунки)
2. Безіменний герой на початку оповідання підвернув... (ногу).
3. Він боляче забив об каменюку... (пальця на носі).
4. Його ноги стали... (суцільною ранюю).
5. Раз у раз він нахилився, зривав та їв... (болотяні ягоди).
6. Двох пічкурів, завдовжки з мізинець, він.... (з'їв просто сирими).
7. Кілька разів він рахував ... (сірники).
8. Олень захропів і помчав геть, цокаючи... (копитами).
9. Незабаром він дістанеться до Країни... (патичків).
10. За ним йшов слідом... (хворий вовк).
11. Матрос посміхнувся і дав йому шматок морського... (сухаря).

2. Відновіть послідовність подій (2 б)

- А. Ведмідь одступив убік, погрозово рикаючи...
  - Б. Він уже сидів за столом у кают-компанії і обідав з ученими...
  - В. — Біле. Я підвернув ногу!
  - Г. Він лежав нерухомо на землі і дослуховувався до хрипкого дихання хворого вовка...
  - Д. Вони ступали, кульгаючи, до річки...
3. «Прогулянка галереєю» (Формувальне оцінювання)
Пригадайте епізод з оповідання. (Картки роздаються на парту).

4. Спостереження над текстом художнього твору (Формувальне оцінювання) (2 б)

В оповіданні Джек Лондон правдиво описав природу Аляски — це і надзвичайно красивий півострів, і сувора місцевість зі своїми законами.

Порівняйте краєвиди, які ви уявили під час читання оповідання, із картинами Рокуелла Кента.

Технології оцінювання результатів навчання учнів

5. Кошик «художніх засобів» (2 б)

Поєднайте художні значення з їхніми визначеннями.

6. «Скарбниця народної мудрості» (2 б)

Доберіть прислів'я та приказки, які характеризують героїв оповідання «Жага до життя».

- ✓ Друзі пізнаються в біді.
- ✓ В пригоді признавай приятеля. Без біди друга не пізнаєш.
- ✓ Для приятеля нового не пускайся старого.
- ✓ Друг-боягуз гірше ворога.
- ✓ Хто перший, той ліпший.
- ✓ Що два, то не один.
- ✓ Де дружніші, там і сильніші.
- ✓ Де дружно, там і хлібно.
- ✓ Дурний друг — недруг.
- ✓ Людяність прикрашає людину.
- ✓ Мудрість перемагає силу.
- ✓ Ніхто не знає, що його в житті чекає.

7. «Міркуємо разом». (Формувальне оцінювання)

Початковою метою героїв оповідання було золото.

Поміркуйте, чи варте воно того, щоб задля нього ризикувати і навіть віддавати життя? (Жодне золото, гроші, багатство, статки не варті життя. Жити — це не тільки насолоджуватися всіма радощами, це не тільки дихати, це означає боротися, а отже, йти вперед.)

- Що герою довелося подолати, щоб вижити?
- Хто може вижити в екстремальній ситуації?

8. Характеристика героїв. (Формувальне оцінювання)

- Скільки героїв у творі? Скільки головних героїв?
- Чому саме один? (Тому що тільки один пройшов через усі випробування та любив життя понад усе.)
- Хто з них заслуговує називатися ЛЮДИНОЮ? (Той, хто не втратив людської гідності).
- Як ви вважаєте, чому головний герой не має імені? (Автор прагне до узагальнень. Його цікавить просто людина в критичній ситуації, головне, щоб вона залишалась людиною.)

Герой і Біл

- Як вчинив із героєм Біл?
- Як ви оцінюєте поведінку Біла?
- Чи можна назвати Біла другом?
- Як Біл поплатився за зраду?
- Чому герой не взяв золото оваріша?

Герой і Природа

- Яка роль пейзажу в оповіданні?
- Що символізує Пустеля у творі?
- Знайдіть і зачитайте уривки з твору про природу Півночі.
- Які кольори переважають в описі природи?

Герой і Вовк

- Які почуття викликав у героя Вовк?
- Якими зображено в тексті Вовка та Людину?
- Чому Людина перемагає?
- Що символізує Вовк?

Група результатів 3 — «ПИСЬМОВО ВЗАЄМОДІЄ»

Завдання

1. Напишіть лист... (3 б)

- від імені безіменного героя усім тим, хто потрапив в екстремальну ситуацію;
- або лист-роз'яснення від імені головного героя до читача, до героїв твору або друзів про своє життя, проблеми, радощі та пояснення своїх дій.

2. Напишіть твір-роздум на одну із запропонованих тем: (3 б)

- «Які головні проблеми порушує Джек Лондон у своєму творі «Жага до життя»?»
- «У чому полягає сенс людського життя?» (за твором Дж. Лондона «Жага до життя»)
- «Головне в житті — бути ЛЮДИНОЮ» (за твором Дж. Лондона «Жага до життя»)

3. Напишіть есе на одну з тем (3 б):

- 1) «Найбільша цінність людини — її життя!»;
- 2) «Довга дорога до порятунку»;
- 3) «Найголовніше — подолати себе, свій страх, свій біль».

Есе (фр. *essai* «спроба, проба, нарис», від лат. *exagium* «зважування») — літературний жанр прозового твору невеликого обсягу й вільної композиції.

Технології оцінювання результатів навчання учнів

Есе виражає індивідуальні враження й міркування автора з конкретного приводу або предмета й не претендує на вичерпне трактування.

- Випишіть риси характеру, притаманні Білу. (2 б)
Мозутній, підлий, жорстокий, сміливий, самовпевнений, розумний, злий, благородний, байдужий до людей, кмітливий, всевладний, гордий, непохитний, жадібний, шляхетний, мужній, нескорений.
- Випишіть риси характеру, притаманні головному героєві. (2 б)
Вольовий, підлий, наполегливий, гордий, рішучий, хитрий, заздрісний, непохитний, мужній, жадібний, самозакоханий, довірливий, розчарований.
- Напишіть твір-опис «Сувора природа Білої Пустелі». (3 б)
- Вправа «Хвилинка довіри» (3 б)
Завершіть речення:
✓ Сьогодні мене порадувало ....
✓ Мене засмутило ....
✓ Було цікаво ....
✓ Я зрозумів, що ....
✓ Я вирішив ....
✓ Мене здивувало ....
✓ Урок дав мені для життя ....
✓ Мені захотілося ....
- Уроки, які можна взяти з оповідання Джека Лондона (3 б)
З оповідання Джека Лондона «Жага до життя» можна взяти кілька уроків, які можуть бути корисними для життя. Ось деякі з них:
• Не втрачайте надії та віри в себе.
• Будьте готові до викликів та змін.
• Цінують природу та життя.
- Створіть сенкан (2 б)
  - Джек Лондон
  - Відчайдушний, сміливий
  - Жив, творив, страждав
  - Найвидатніший письменник Сполучених Штатів
  - Митець
  - Біл
  - Підлий, жорстокий
  - Тікає, нехтує, гине

- Залишив товариша у біді
- Зрадник

10. Порівняйте образи головного героя і Біла (3 б)

Головний герой	Біл
Спільне	
Відмінне	

Група результатів 4 – «Досліджує мовлення»

Завдання

Оберіть правильну відповідь (завдання 1–9 по 0,5 б. кожне)

- Оповідання — ...
  - великий за обсягом поетичний твір;
  - невеликий за обсягом ліричний твір;
  - невеликий розповідний художній твір про одну чи кілька подій із життя персонажа.
- Проблематика літературного твору — ...
  - коло проблем, порушених у творі;
  - важливі деталі у творі;
  - художні засоби у творі.
- Проблеми, порушені у творі «Жага до життя» — ...
  - захист рідної землі від загарбників;
  - дружби і зрадництва, життя та смерті;
  - стосунки батьків і дітей, кохання.
- Ідея твору — ..,
  - проблематика твору;
  - те, про що автор розповідає читачу;
  - те, що автор намагався своїм твором донести до людей .
- Тема твору — ...
  - те, що автор намагався своїм твором донести до людей;
  - те, про що автор розповідає читачу;
  - прихований зміст.
- Слово «жага» означає ...
  - гаряче, пекуче;
  - гаряче бажання;
  - велика сила.
- «Країна патицьків» —...
  - берег озера, порослого всохлими ялинами й соснами;
  - місцевість, де повинен чекати Біл;
  - великі зарослі лісу.
- «Бедфорд» — ...
  - географічна назва;
  - китобійне судно;
  - індіанське поселення.
- Екстремальна ситуація — ...

Технології оцінювання результатів навчання учнів

- а) дуже складні, із ризиком для життя й здоров'я людини обставини;
  - б) обставини, в які потрапляє людина необдуманно;
  - в) трагічна ситуація для людини.
10. Доповніть схему «Прагнення героя вижити» (3 б)
(Перемогти холод, перемогти голод, перемогти страх самотності, перемогти хворобу, перемогти смерть)

11. Доберіть до слова «жага» синоніми. Складіть з ними 2–3 речення (поставте наголос у слові «жага») (2 б)
Жага — ...
12. Вправа «Я — автор» (3 б)
Уявіть, що вам запропонували написати продовження історії про повернення головного героя до рідної домівки. Чим, на вашу думку, займався б герой, що робив би корисного?
13. Сторітелінг «Якби...» (3 б)
Що трапилося б, якби Білл вчинив інакше? Напишіть нову історію пригод персонажів.

14. Вправа «Міркуємо та записуємо» (2 б)
• Які проблеми порушив Джек Лондон в оповіданні «Жага до життя»? (заповніть схему).

- Доберіть до слова «людяність» (одна з проблем твору) антоніми. Складіть 2–3 речення з ними.
15. «Власна мовна творчість» (3 б).
1. Пригадайте зміст оповідання «Жага до життя». Назвіть героя з «черствим серцем». Доберіть антоніми до словосполучення «черстве серце». Складіть 2–3 речення з ними.
- Або
2. Оповідання «Жага до життя» показує, наскільки природа може бути красивою, але і жорстокою. Доберіть синоніми до слова «жорстокою» та складіть 2–3 речення з цими словами, щоб речення відповідали змісту твору.

Учитель-методист
Жанна Ільчишин
з учнями 7 класу

Технології оцінювання результатів навчання учнів

Картки-завдання для поточного оцінювання

ГР 2 «Працює з текстом»

Картка № 1

ДЖЕК ЛОНДОН "ЖАГА ДО ЖИТТЯ"

Завдання 1. Відновіть послідовність подій 4

- Гонитва за пічкурами.
  - Зрада Біла.
  - Зустріч з ведмедем.
  - На китобійному судні.
  - Поєдинок із вовком.
  - Кістки Біла.

Завдання 2. Продовжити речення

- Безіменний герой на початку оповідання підвернув.....
- Два дні у нього не було .....
- Він боляче забив об каменючку.....
- Його ноги стали .....
- Раз у раз він нахилився, зривав та їв.....
- Двох пічкурів, завдовжки з мізинець, він.....
- Кілька разів він рахував .....
- За ним йшов слідом .....
- Рожевувато-білі чистенькі кістки і ...

Завдання 3. "Знайди відповідність"

- Чорний лис   Д. "Ліз навкарачки"
- Ведмідь   Б. "Засопів йому біля самого вуха..."
- Біл   В. "Обстежили нишком його койку"
- Безіменний герой   Г. "Вичікувально рикнув"
- Учені   Д. "...з куріпкою в зубах"
- Вовк   Е. "Перекинувся на спину і заснув"

Завдання 4. Що герою довелося подолати, щоб вижити? 1,5

Завдання 5. Як Біл поплатився за зраду? 1,5

Картка № 2

ДЖЕК ЛОНДОН "ЖАГА ДО ЖИТТЯ"

Завдання 1. Продовжити цитату з тексту 4

- "Вони ступали, куляючи до ....."
- "Двоє чоловіків миля за милю долали безкраю північну пустелю, ворожу і безжалісну до ....."
- "Його штани подерлися об гостре каміння, з колін сочилась ....., залишаючи червоні сліди.
- "Що ж, нехай Біл покинув його, але він не візьме золота, не смокатиме Білових ....."

Завдання 2. "Упізнай героя"

- "Він розлакував тюк і перш за все порухував, скільки у нього сірників..."
- "Обстежили нишком його койку. У ній знайшлося повно сухарів..."
- "Він так і не оглянувся. Товариш дивився йому в слід ....."
- "Він ступив незграбно вперед, став на задні лапи й вичікувально рикнув."

Завдання 3. "Уважний читач"
Які звірі не зустрічаються у творі?

Куріпки, чорна лисиця, білка, олень, вовк, борсук, пічкура, лосі, ведмідь, собака, дикий кіт, білий ведмідь, тюлені, тигри.

Завдання 4. Що вам відомо про судно "Бедфорд"? 4

Картки-завдання для поточного оцінювання

ГР 3 «Письмово взаємодіє»

Картка № 1

Джек Лондон "Жага до життя" 3

Завдання 1. Скласти сенкан

- Біл
- _____
- _____
- _____
- _____

Завдання 2. Підкресліть риси характеру, притаманні головному герою 1,5

Вольовий, підлий, наполегливий, гордий, рішучий, хитрий, заздрісний, непохитний, мужній, жадібний, самозакоханий.

Завдання 3. Описати природу Білої пустелі 3

Завдання 4. Написати лист від імені героя, до тих хто потрапив у незвичайну ситуацію 3

Завдання 5. Продовжити речення 1,5

Справжній товариш – це той, хто _____

Картка № 2

ДЖЕК ЛОНДОН "ЖАГА ДО ЖИТТЯ" 2

Завдання 1. Скласти гронування до образу Біла

Біл

Завдання 2. Які враження справив на вас твір "Жага до життя"? 3

Завдання 3. Порівняльна характеристика героїв 3

Головний герой	Біл
спільне	_____
відмінне	_____

Завдання 4. Есе. Головне в житті – бути ЛЮДИНОЮ! 3

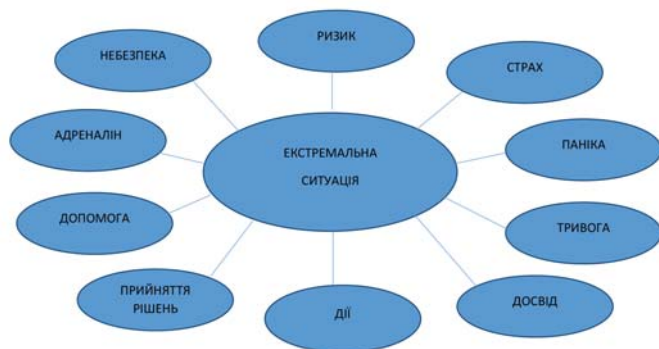
Наталія Файчак,
учитель зарубіжної літератури,
учитель-методист,
Дрогобицький науковий ліцей імені Богдана Лепкого
Львівська область

На що здатна людина? Літературні вправи за романом Жуль Верна «П'ятнадцятирічний капітан» (6 клас)

УДК 373.5.016:821.09(44)(092)ВЕРН
<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.3.336586>

1. Вправа «Асоціативне гроно».

Дік Сенд і його команда потрапили в екстремальну ситуацію. Складіть асоціативне гроно до поняття «екстремальна ситуація».

Екстремальна ситуація (ЕС) (від лат. *extremus* крайній) — сукупність умов і обставин, що виходять за рамки звичайних, які ускладнюють або роблять неможливою життєдіяльність індивідів або соціальних груп.

Екстремальна ситуація — це найбільш складні і небезпечні ситуації, які вимагають для захисту життя і здоров'я людини напруги всіх її фізичних і духовних сил, вимагають негайних дій.

© Наталія Файчак, 2025

2. Вправа «Аукціон ідей» (робота в групах).

Одним із найнебезпечніших почуттів, яке охоплює людину в екстремальній ситуації, є почуття *страху*.

Обговоріть і дайте поради.

- 1 група — як побороти страх;
- 2 група — як правильно приймати рішення;
- 3 група — навести приклади екстремальних ситуацій з роману і ті, які можуть трапитися в реальному житті.

Звіти груп

1 група — Поради

Я	зберігати спокій
К	
Д	зробити кілька глибоких вдихів і видихів, наче п'ємо повітря через соломинку
О	
Л	полічити до 10 (100)
А	
Т	переключити увагу
И	зміцнювати віру у власні сили (самонаказ, самонавіювання)
С	
Т	підбадьорювати себе (вимовити вголос важливі номери телефонів, імена рідних, друзів, заспівати пісню тощо)
Р	
А	молитися
Х	
	шукати вихід, діяти

2 група — Уміння приймати рішення

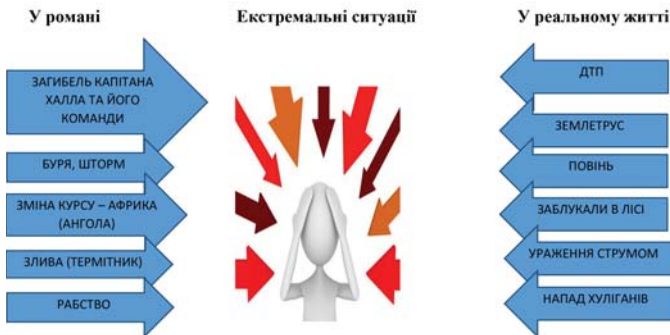
Рішення є:

- прості (яке морозиво купити);
- щоденні або звичні (читати чи гуляти);
- складні — ті, що можуть мати серйозні наслідки, впливають на долю людини.

Для прийняття зваженого рішення у складних ситуаціях допоможе «правило світлофора».

3 група

Висновок

Пам'ятаймо!

- Ніхто не застрахований від небезпечних ситуацій.
- Намагаймося зберігати спокій. Зважуємо усі «за» і «проти».
- Якщо не можемо самі впоратися, негайно просимо про допомогу.
- Повідомлення про екстремальну ситуацію мають бути стислими та інформативними.
- Використовуймо усі можливості. Діймо!

3. Вправа «3 ключові слова».

Опрацюйте блок-схему, потренуйтеся. Зіставте ваші дії з діями Діка Сенда.

Назвіть 3 ключові слова (поняття), які необхідні в екстремальних ситуаціях.

- ✓ Самовладання
- ✓ Відповідальність
- ✓ Дія

4. Вправа «Сильні і слабкі сторони» (елементи SWOT-аналізу)

Проаналізуйте сильні і слабкі сторони команди Діка Сенда. Чи можна їх назвати справжньою командою? Аргументуйте.

Сильні сторони	Слабкі сторони
Які якості, риси характеру допомогли подолати труднощі? Завдяки чому протистояли силам зла? Що було найціннішим?	Чому Дік був незадоволеним собою? Що було «слабкою ланкою» команди? Чи варто було брати на борт неперевірену людину?
Можливості	Загрози, ризики
Що було стимулом діяти, не опускати руки? Як п'ятнадцятирічний капітан досягнув мети, «виконав обіцянку»? Чи залежить наше життя від вибору?	З чим найжахливішим зіткнулися Дік і його команда? Якби не цікавість кузена Бенедикта, спритність і велике серце Геркулеса, як склалася б доля героїв?

Літературні вправи

Висновок (метод «ПРЕС»): команду Діка Сенда можна вважати справжньою, оскільки 15-річний капітан виявився відповідальним лідером, а всі мали спільну мету — вижити і повернутися додому. Члени команди допомагали, підтримували одне одного, ненавиділи работоргівлю, цінували дружбу. Отже, коли люди мають спільну мету, кожен самовіддано працює на результат, їх можна назвати командою.

5. Вправа «Уроки гусей»

Як діяти в команді, ми можемо навчитися й у тварин. Опрацюйте «уроки гусей», зіставте з роботою команди Діка Сенда, зробіть висновки.

1. Махаючи крилами, гуси, які летять на чолі зграї, створюють підйомний потік для тих птахів, що летять за ними. V-подібна будова зграї приблизно на 70 відсотків зменшує зусилля під час польоту порівняно з тим, якби гуси летіли поодиноці.

Урок: той, хто рухається в одному напрямку з іншими, досягає бажаного швидше і легше, тому що інші члени команди створюють для нього сприятливі умови.

2. Якщо птах випадає зі зграї і починає летіти сам по собі, він одразу відчуває опір вітру і сповільнює рух. Тому намагається якнайшвидше повернутися в зграю.

Урок: краще залишитися в команді з тими, хто рухається у тому самому напрямку, бути готовим приймати допомогу і самому надавати її іншим членам команди.

3. Коли птах, що летить попереду, втомлюється, він повертається у зграю, а на його місце стає інший.
Урок: якщо учасники команди по черзі виконуватимуть найскладнішу роботу, це піде на користь усій команді.

4. Якщо гуску підстрелили або вона захворіла, зграю залишають ще два птахи. Вони летять за слабкою, допомагають і захищають її, аж поки вона одужає або помре.

Урок: треба підтримувати одне одного і в радості, і в горі.

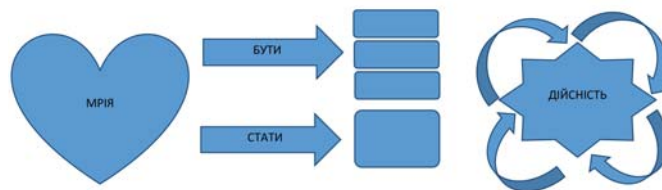
6. Вправа «Коло думок».

- Чи вдалося б Дікові самотужки подолати труднощі?
- Чи важливо у наш час бути в команді? Чи не знецінює це особистість?

7. Вправа «Вустими героя».

Зі слів Діка Сенда скласти пам'ятку, заповнити схему, як досягти мети, здійснити мрію.

Учитель-методист
Наталія Файчак з учнями

8. Вправа «Контракт»

Уклади свій особистий контракт.

Я, _____, обіцяю собі бути терпимим до людей, не схожих на мене своїм зовнішнім виглядом, звичками, манерою поведінки, національністю, релігією або чимось іншим.

Віднині я буду _____

Я більше не буду _____

Переконаний _____

Звертаюся до усіх людей _____

9. Вправа «Цитатна доріжка».

БЕЗ МЕТИ ТИ ЗАЛИШАЄШСЯ ТИМ, КИМ І БУВ. З МЕТОЮ СТАЄШ ТИМ, КИМ ХОЧЕШ СТАТИ. Леві

НАЙКРАЩИЙ СПОСІБ ПЕРЕДБАЧИТИ МАЙБУТНЄ – ЦЕ ЙОГО СТВОРИТИ. Стівен Кові

БУТИ ТИМИ, КИМ МИ Є, І СТАВАТИ ТИМИ, КИМ МОЖЕМО СТАТИ, Є ЄДИНОЮ МЕТОЮ ЖИТТЯ. Р. Стівенсон

КОЖЕН КОВАЛЬ СВОЄЇ ДОЛІ. Аппій

ПРО ЩО Б ВИ НЕ МРІЯЛИ, ХАЙ ЩО Б НЕ ХОТЛИ РОБИТИ – ПОЧИНАЙТЕ. ЗУХВАЛІТЬ ДІЇ ГЕНІАЛЬНА, МОГУТНЯ І ЧАРІВНА. ПОЧИНАЙТЕ ВЖЕ. Гете

ЧІЛЬНА МЕТА ЛЮДИНИ – ЖИТИ, А НЕ ІСНУВАТИ. Джек Лондон

ЯКЩО МОЖЕТЕ ПРО ЩОСЬ МРІЯТИ, МОЖЕТЕ ЦЕ І ВПЛИТИ. ЯКЩО МОЖЕТЕ ЩОСЬ УЯВИТИ, ТО МОЖЕТЕ ТАК І ЗРОБИТИ. Д. Білінгтон

За висловлюваннями видатних людей створіть пам'ятку (алгоритм) для себе і друзів, як досягти мети, здійснити мрію.

10. Вправа «Ланцюг».

Створіть своєрідний «ланцюг рабства» цитатами з роману, висловіть свої емоції за допомогою смайлів, прокоментуйте.

РАБОТОРІВЛЯ...Н
Є ПОВИННО БУТИ
МІСЦЯ В
ЛЮДСЬКІЙ МОВІ

«ТОВАР
КОШТУВАВ ДУЖЕ
ДЕШЕВО»

«ПІДГЯНЯЛИ
НАГАЯМИ»

«ТЯГЛИ ДІТЕЙ –
ГОЛИХ І БОСИХ»

???

???

???

11. Вправа «Моя позиція».

Висловіть свою думку, аргументуйте.

ПРАЦЯ – ЦЕ ЗАКОН ЖИТТЯ?

У ВСІХ ЛЮДЕЙ КРОВ ЧЕРВОНОГО КОЛЬОРУ?

ЗАКОН, ЯКОГО Б ДОТРИМУВАЛИСЯ УСІ, ЯКИЙ?

Ольга Ніколенко,
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри світової літератури,

Катерина Ніколенко,
доктор філософії, асистент кафедри світової літератури,
Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка

У королівстві Андерсена

УДК 821.09(489)(092)АНДЕРСЕН

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.3.336589>

Єречі, про які ми мріємо все життя. Серед таких речей — казки, знайомі нам із дитинства. Усім, хто читав книжки Ганса Крістіана Андерсена, мабуть, завжди хотілося опинитися всередині його казкового світу, побачити непохитного олов'яного солдата і балеринку, познайомитися із Каєм і Гердою, сміливо подивитися у вічі Сніговій Королеві, поговорити із Оле Лукойе і погратися його чарівною парасолькою... Кожен із нас у душі лишається дитиною. Нам хочеться, щоб казки втілювалися в життя, щоб краса і добро супроводжували нас усюди, щоб у душі лунав спів справжнього солов'я, щоб кохання перемагало смерть, темряву і ненависть... Та все ж таки інколи казки стають реальністю, щоб переконати нас у тому, що ДИВО ІСНУЄ!

***

«Я неначе Вода... Усе в мені рухається і все відображається в мені. Напевно, це є частиною моєї поетичної Природи. Нерідко це приносить мені Радість і Благословення, але подеколи й величезні Муки».

*Г. К. Андерсен.
Із листа другу Едвардові Колліну, 1855 рік*

На березі Нової Гавані в місті Копенгагені стоїть невеличкий будиночок, де багато років жив і писав казки Ганс Крістіан Андерсен, котрий прославив на весь світ не тільки своє ім'я, а й рідну Данію. Назва Нова Гавань данською звучить як «Ньюхавн». Корінь «хавн», тобто «гавань», доволі часто вживається в назвах вулиць і бульварів Данії, адже ця країна розташована на воді: з усіх боків її оточує море, а в

містах чимало каналів і проток. Навіть сама назва столиці Данії Копенгаген звучить як «Кьобенхавн», що означає «купецька гавань», оскільки місто здавна було осередком торгівлі і перехрестям водних шляхів (воно розташоване на берегах затоки, що з'єднує Балтійське і Північне моря).

Будівлі в місті стоять дуже щільно. «У великому місті, де так багато людей та будинків, не вистачає місця, аби кожен міг відгородити собі невеличкий садок...», — писав Андерсен у казці «Снігова Королева», маючи перед очима Копенгаген. Якщо пригадати казки Андерсена, то багато подій у них пов'язано саме із водою: Русалонька живе в морі, непохитний олов'яний солдатик потрапив до каналу, а Еліза із казки «Дикі лебеді» йде вздовж річки до того місця, де вона впадала у відкрите море, через море її несуть на крилах її брати-лебеді. Під шум хвиль писав свої казкові твори і Андерсен. Під його вікнами пропливали човни, а моряки, які поверталися з плавання, часто до ранку співали пісні про свої мандрі...

Нова Гавань (Ньюхавн). м. Копенгаген (Данія)

© Ольга Ніколенко, Катерина Ніколенко, 2025

***

«Далеко-далеко звідси, там, куди відлітають зимувати ластівки, жив король, і було в нього одинадцятьоро синів та одна донька на ім'я Еліза... Писали вони діамантовими грифелями на позолочених дошках і прекрасно вміли читати — одразу впадало у вічі, що то читають принци.... Не знали діти у батька ні біди, ні горя...»

Г. К. Андерсен. «Дикі лебеді»

Данія є королівською державою із давніми традиціями і цікавою історією. Як у XIX столітті, так і тепер, данці пишаються прекрасними королівськими палацами, Королівським садом (де любили бувати члени королівської родини і гуляв сам Андерсен), а також Королівською бібліотекою, яка була заснована в XVII столітті і вважається найбільшою у Скандинавії. У Данії й досі побутує багато прислів'їв, де згадується король, наприклад: «Якщо ти вмієш чекати, ти зможеш стати королем». Історія королівської династії для данців завжди була священною. Королі і королеви, королівські діти, королівські палаци — усе це ми також знаходимо в казках Андерсена. У Данії існує легенда, що ніби сам Андерсен мав королівське походження, але то тільки красива казка, яку придумав для свого сина його батько-ремісник...

Королівський палац — перлина Данії. Традиції тут незмінні протягом віків. Як і раніше, на варті стоять охоронці королеви. Коли королева в палаці, її солдати одягнені в червоні мундири, а коли її немає, — в сині. Віддані королеві охоронці дали поштовх до створення образу непохитного олов'яного солдатика.

Андерсен народився 2 квітня 1805 року в маленькому містечку Оденсе на острові Фюн (територія Данії охоплює кілька островів) у родині бідного чоботаря і пралі. Вважається, що Ганс Крістіан народився у маленькому одноповерховому будиночку, пофарбованому в жовтий колір. За часів Андерсена будинок цей був розташований у найбіднішій частині міста Оденсе, мешканці якого належали до найнижчих шарів суспільства. Тут жили солдати, жебраки, найманці, котрі бралися за будь-яку роботу. У домі, де народився великий казкар, жило п'ятеро сімей. Згодом родина Андерсена переїхала на іншу вулицю, в будинок, де митець мешкав із 2-х до 14-ти років. Наразі місця, де жив письменник, перетворені на музейні приміщення.

Королівська варта Данії. м. Копенгаген (Данія)

Королівський палац. м. Копенгаген (Данія)

***

«Мені дивно бачити місця, де я грався дитиною. Це як нібито я помер і зараз повертаюся до світу, де я жив і радів у зовсім іншому житті, в інших умовах»

Г. К. Андерсен.

Із листа до Генрієтти Вулф, 1832 рік

Олов'яний солдатик і балерина — іграшки дітей Данії

Літературне краєзнавство

Оскільки мати Ганса Крістіана прала білизну в холодній воді, єдиною втіхою бідної жінки був шнапс, що приводило сина у відчай. Але у нього завжди були цікаві іграшки, які змайстрував йому батько. У вільний час батько читав синові народні казки і твори різних письменників. В автобіографії «Правдива історія мого життя» (1846) Андерсен писав: «Мій батько виконував усі мої бажання. Я повністю займав його думки і серце, він жив мною. У вихідні він робив для мене збільшоване скло, влаштовував театр, робив малюнки, які можна було змінювати, а з них складала історії». Та батько, котрий отримав поранення на війні, жив недовго... 1816 року трапилося лихо — батько Андерсена помер, і юному Гансові довелося припинити навчання і шукати роботу. Він працював помічником у ткача, потім у шевця, згодом потрапив на тютюнову фабрику. Смерть батька стала тяжкою втратою для Андерсена, котрий мусив сам прокласти собі дорогу в житті.

Приладдя чоботаря. Музей Г. К. Андерсена. м. Оденсе (Данія)

***

«Коли я стану відомим, я безумовно оспіваю Оденсе; хто знає, чи не стану я колись пам'яткою цього міста, а в книгах із географії робитимуть примітки під Оденсе: «Тут народився довгов'язий данський письменник Андерсен».

Г. К. Андерсен.

Із листа до Генрієтти Ганк, 1831 рік

Улюбленою грою Андерсена був ляльковий театр. Він ріс великим мрійником і фантазером. Інтерес до іграшок і вигадування історій, пов'язаних із ними, письменник зберігав протягом усього життя. Ще дитиною хлопець обожнював театр. Він допомагав розклеювати афіші в рідному містечку, за це отримував (як платню) декілька афіш. У місцевому театрі щомісяця відбувалися вистави, і хлопчик дуже хотів стати актором. Він навіть дебютував у театрі м. Оденсе як статист.

Будинок, де народився Г.К. Андерсен. м. Оденсе (Данія)

Будинок, у якому Г. К. Андерсен жив від 2-х до 14-ти років. м. Оденсе (Данія). На фото зліва направо — професор Карстен Хаммер, професор Марина Зуєнко, професор Ольга Ніколенко, видавець Наталія Забаштанська, доцент Інґа Капустян, викладачка Марія Капустян.

***

«На столі... валялося багацько іграшок, але найбільше впадав у вічі прекрасний паперовий замок. У маленьке віконце було видно його зали та покої. Перед замком, обабіч невеликого люстра у формі озера росло два деревця. Озером, відбиваючись у воді, плавали воскові лебеді. На ту картину приємно було дивитися, але найпривабливіша там була маленька панночка, що стояла на порозі замку. Її теж вирізали з паперу... Руки панночки були простягнені вперед, бо ж вона була балерина, а нога високо піднята...»

Г. К. Андерсен.

«Непохитний олов'яний солдатик»

У 1819 році письменник переїхав до Копенгагена з метою зробити кар'єру в Королівському театрі Данії.

Театр у Данії має давні традиції, він завжди користувався підтримкою королівської родини. І тепер королева особисто опікується ним, особливо балетною трупю. Данська школа балету унікальна, балеринки неначе шифонові (або, як писав Андерсен, вирізані з паперу), тому їхній рух, схожий на тремтіння води, зачарує...

Від матері Ганс успадкував чудовий голос, крім того, він мав дар декламувати і ставити п'єси. Завдяки природним здібностям Андерсену вдалося отримати роботу в Королівському театрі. Хоча він грав другорядні ролі, в той час він почав писати свої перші вірші й драматичні твори. В автобіографії він згадував: «Поезія виходить із мене, з мого тіла й душі, сльози наповнюють мої очі. Я знав, що саме з цього моменту мій розум прокинувся, щоб писати». Великої кар'єри в театрі Андерсен не зміг зробити, бо ніхто не сприймав його п'єси серйозно, але добрі люди радили йому продовжити навчання.

1822 року Йонас Коллін, один із директорів Королівського театру і впливовий урядовець, надав Андерсену стипендію на навчання. Оскільки Коллін завідував фінансами за часів короля Фредеріка VI, багато молодих людей у Данії змогли пробитися в житті саме завдяки підтримці цієї людини, котра переконала короля в необхідності надавати допомогу бідним і талановитим людям. Отже, Ганс Крістіан Андерсен продовжив навчання в гімназії (у м. Слагельс, потім у м. Ельсінор), але там зазнав чимало прикросів. Йому виповнилося сімнадцять, коли він навчався в другому класі гімназії, а інші хлопці були значно меншими. Одинадцятирічні однокласники глузували з Андерсена через його вік і зовнішність (у нього був довгий ніс і близько посажені очі). Однак йому вдалося гідно закінчити гімназію. 1827 року Коллін надав йому можливість підготуватись з репетиторами до вступу в Копенгагенський університет, який Ганс успішно закінчив.

1833 року померла мати митця, і в своєму щоденнику він зі сльозами записав: «Тепер немає нікого, хто б любив мене просто за те, що в нас тече одна кров».

***

«У мене є безліч матеріалів, більше, ніж у будь-якій іншій формі творчості; мені часто здається, ніби кожна деталь, кожна маленька квіточка промовляє до мене: «Лише поглянь на мене, і до тебе прийде моя історія!», і якщо я захочу, ця історія стане моєю!»

*Г. К. Андерсен.
Із листа другуві Ингеманну, 1843 рік*

У 17 років Андерсен видав свою першу книжку «Юнацькі спроби» під псевдонімом Вільям Крістіан Вальтер. «Я любив Вільяма Шекспіра і Вальтера Скотта — і тоді, звичайно, я також любив себе, тому я взяв власне ім'я Крістіан, а потім придумав псевдонім», — писав він пізніше у спогадах.

У 1826-1827 роках вийшли друком вірші Андерсена. 1831 року він отримав королівську стипендію на подорож і побував у Німеччині, Італії, Франції, Швеції. Під час мандрівки він познайомився із видатними письменниками — Віктором Гюго, Генріхом Гейне, Олександром Дюма, Оноре де Бальзаком, Чарльзом Дікенсом.

У 1835 році в переддень Різдва вперше побачила світ невеличка книжка Андерсена «Казки для дітей». Це стало доброю традицією — до кожного Різдва виходила нова книжка митця, і данці сприймали її як чудовий різдвяний подарунок для своїх родин. Ганс Крістіан Андерсен увійшов в історію світової літератури передовсім як автор казок. Їх він написав 156. Але крім них, він написав ще 14 романів і повістей, близько 50 драматичних творів, понад 1000 віршів і велику кількість біографічних праць і статей.

Талант Андерсена поширився й на інші сфери мистецтва. Його уміння вирізати силуети із паперу стало результатом його бурхливої фантазії. Виконані власноруч витинанки Андерсен дарував друзям і дітям, створюючи для них спеціальні альбоми. Великий казкар подарував дітям усього світу цікаву гру в паперових чоловічків. Нині в музеї Андерсена постійно відбуваються виставки витинанок, зроблених дітьми.

Витинанки. Музей Г.К. Андерсена. м. Оденсе (Данія)

***

«От якби вона стала мені дружиною! — подумав він. — Щоправда, вона з вельможного роду й живе в замку, а я маю лише коробку, в якій нас тісниться аж двадцять п'ять і де для неї немає місця! Але познайомитися все-таки не завадить!..»

*Г. К. Андерсен.
«Непохитний олов'яний солдатик»*

Найбільша духовна криза в житті Андерсена сталася тоді, коли він закохався в сестру друга-студента Крістіана Войта — Ріборг. «Одразу видалося, ніби ми з нею були знайомі тривалий час», — писав він роком пізніше в автобіографії. Вони дуже кохали одне одно-

Літературне красзнавство

го, Андерсен писав їй любовні вірші і дарував квіти, але Ріборг була заручена. Нещасливий поет у відчай написав їй восени 1830 року: «З тобою я можу стати чим завгодно! Я працюватиму і робитиму все, що ти й твої батьки будете вимагати від мене!» Проте йому довелося відмовитися від своїх надій, оскільки сім'я дівчини не вважала його гарною партією.

Інше велике кохання Андерсена — Луїза Коллін. Андерсен намагався завоювати прихильність дівчини через дружбу з її братом Едвардом. Спочатку усе виглядало доволі оптимістично: письменникові навіть дозволили обмінюватися з нею листами. Уже в другому листі Андерсен писав: «День за днем усе довкола мене стає все більше схожим на поезію — моє власне життя нагадує мені один великий вірш, а ти починаєш відігравати в ньому певну роль, не сердься на це. Оскільки я вважаю Едварда братом, це природно, що ти — його сестра». Але після цього йому повідомили, що листи, надіслані Луїзі, будуть читати й інші члени родини... Це стало чітким сигналом про те, що його почуття не знайшли відповіді. Щоб зберегти дружні стосунки із Коллінами, Андерсену довелося дотримуватися загальноприйнятого етикету і приховувати своє кохання...

У 1837 році Андерсен зустрів Софі Орстед. Він не зізнався їй у своїх почуттях прямо, оскільки як 32-річний письменник не міг нічого їй запропонувати. Він жив у бідності, заробляючи тільки власним пером, сподіваючись отримати письменницьку пенсію, яку тоді давали всім визначним митцям і яка б забезпечила його фінансово, давши можливість одружитися. Пенсію його нагородили навесні 1838 року, але Софі вже була заручена взимку 1837 року. Андерсен написав у своєму щоденнику: «Сьогодні відбулися заручини Софі. Коли я востаннє обідав з Марміром, він сказав: «Ти кохаєш її, я знаю, що це так! Я добре все бачу! Зроби їй пропозицію!» Я багато думав увечері, як це несправедливо, бо я бідний... Вони обидва були такі щасливі. Я вперше взяв її за руку, двічі потиснув і був у чудовому настрої — у будь-якому разі я не страждав і був безмежно спокійним. Зараз я вдома, сам — зовсім сам! Як і завжди! Цього Різдва я міг би сказати їй те, що ніколи б не могло бути добрим для неї! Тепер я ніколи не одружусь, жодна молода дівчина не приваблюватиме мене, день за днем я ставатиму закоренілим бакалавром! О, лише вчора я був серед молоді — а сьогодні ввечері я старий! Благослови тебе Бог, мила, кохана Софі, ти ніколи не знатимеш, яким щасливим я міг би бути поруч з тобою!..»

Ймовірно, що казка «Непохитний олов'яний солдатик» (1838) стала своєрідним відображенням письменника самого себе у цій духовній кризі. Олов'яний солдатик не виказує свого кохання до балеринки: «Я маю лише коробку... в якій немає місця для неї...», — думає він. Тасмне кохання і недостатня свобода дій роблять солдатика трагікомічним героєм. Він мовчить про все, що відчуває, водночас він стає іграшкою Долі. Тільки у попелі печі відкривається справжня прихована сутність солдатика — його Серце.

Останнє й, напевно, найглибше кохання Андерсена — шведська співачка Єнні Лінд. Уперше зустрівшись із нею, письменник не помітив особливої зовнішньої краси, але, познайомившись з її мистецтвом, він був зачарований. Лінд була останнім коханням Андерсена. Він надіслав їй листа з пропозицією одруження, коли вона від'їжджала пароплавом з Копенгагена до Німеччини і — до світової слави. Невідомо, чи відповіла йому дівчина, але вона дала йому знати про свої почуття. На вечірці в Копенгагені в 1845 році Єнні Лінд заявила, що якби їй довелося обирати одного данця з-поміж усіх, вона б обрала Ганса Крістіана Андерсена. Андерсен випив шампанське як гірко-солодке нагадування про своє велике кохання...

Єнні Лінд

Усе своє життя Андерсен залишався для осіб протилежної статі лише «братом». Він був дуже нещасливий від своєї самотності. «Я незадоволений собою. І не можу бути задоволеним у самотності, стомлений життям», — писав він у щоденнику 16 вересня 1863 року.

***

«Не біда з'явитися на світ в качиному гнізді, якщо ти вилупився із яйця лебедя!»

Г. К. Андерсен. «Гідке каченя»

У місті Оденсе збереглася старовинна ратуша, де колись відбувала покарання бабуся Андерсена за

народження трьох позашлюбних дітей. Але на першому поверсі цієї будівлі через багато років, 6 грудня 1867 року, Ганс Крістіан пережив найщасливіший день свого життя — день, коли він став почесним громадянином рідного містечка. В останні роки життя Андерсена запрошували до Королівського палацу, до театру, до великосвітських салонів... Але серце його, яке так прагнуло любові, завжди залишалося самотнім... Маючи зріст 185 см, він був вище майже на 25 см чоловіків свого часу! Він також вивищувався над своїм часом і своїм суспільством духовно. Його вважали незграбним і потворним зовні, але в його душі жили прекрасні лебеді, які давали політ його фантазії!

Творчість не заважала Андерсеніві мандрувати. Він побував не тільки в Європі, але й в Азії, Африці, записував свої враження в щоденнику. Коли вже в літах він повернувся до Копенгагена, мешканці з радістю зустрічали його: влаштували на його честь феєрверк і навіть відмінили заняття в школах.

У 1872 році Андерсен упав і отримав численні травми, які не дали змоги йому продовжувати працювати. Він помер 4 серпня 1875 року в Копенгагені, де його і поховали.

***

«Ми живемо в казковий час!...»

Г. К. Андерсен. «Казка мого життя»

Андерсен став частиною життя дітей Данії і всього світу. У рідному місті митця щороку проводяться фестивалі на честь письменника, коли дорослі й діти розігрують вистави за його творами, беруть участь у костюмованому параді, читають на його честь вірші й співають пісні. У музеї Г.К. Андерсена побудовано Місто Казки, де щотижня діти збираються для того, щоб більше дізнатися про свого улюбленого письменника. Не тільки в Оденсе, а й інших містах Данії можна побачити героїв Андерсена у крамницях, ярмарках і просто на вулиці. Пам'ятник письменнику зручно розташували в Королівському саду. Бо він сам став добрим Королем казки...

Що ж зробило його казкові твори безсмертними? Чому вони користуються такою популярністю в багатьох поколіннях? Сам Андерсен пояснив секрет своєї творчості: «Коли уява відступала перед силою дійсності, перед силою грошей і прибутків, мені хотілося, щоб люди більше раділи життю, любили й співчували одне одному». Отже, письменник засобами казки намагався достукатися до сердець людей, котрі були зайняті цілком буденними справами, пробудити людські серця, повернути їх до добра і краси. Цікаво, що казки митець адресував не лише дітям, але й дорослим, про це Андерсен написав у третій збірці своїх казкових творів. Він знайшов особливу форму для них — «історія, яку розповідають». Митець писав: «Мені здавалося, що розповідний тон є найприроднішим для казки... Хоча це було не прийнято в тодішній літературі, я намагався писати так, ніби я розповідаю про те, що чув у дитинстві, про старі й призабуті, але дуже важливі речі».

Професор Ольга Ніколенко. м. Копенгаген (Данія)

Характерною особливістю багатьох казок Андерсена є їх тісний зв'язок із дійсністю. «Немає казки кращої за ту, що створює саме життя», — зазначав письменник. Хоча деякі чарівні моменти наявні в його творчості, та все ж таки вони не відіграють значної ролі. Андерсен вважав, що найбільше диво на землі — це життя людини і сама людина, яка здатна на велику любов, самопожертву, милосердя, прощення. Персонажі, яких змальовує Андерсен, теж напрочуд реальні, вони нагадують нам самих себе, і з ними ми намагаємося осмислити ті речі, які важко визначити однозначно: що таке життя, мистецтво, справжнє кохання, смисл буття...

У казках Андерсена добро і любов перемагають, але інколи його твори залишають по собі легкий смуток і роздуми. Після читання хочеться помовчати, побути сам на сам зі своїми почуттями, а потім знов повернутися до книги. Відкритої позиції автора ми тут не знайдемо. Письменник спеціально нікого не повчає, нічого не проголошує, він просто тихо веде нас своєю казковою країною й спонукає думати, співпереживати, зазирати вглиб самого себе...

Пам'ятник Г. К. Андерсену в Королівському саду. м. Копенгаген (Данія)

Жанна Ільчишин,
учитель-методист зарубіжної літератури,
ЗЗСО I-III ст. с. Нове Місто
Добромільської міської ради Львівської області

«Сьогодні в нас побачення зі Львовом» Львів у житті й творчості зарубіжних письменників

УДК 821.09(100)(092):908(477.83-25)

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.3.336590>

Відомості про перебування зарубіжних письменників в Україні завжди цікавлять здобувачів освіти, пробуджують їхні пізнавальні здібності, спонукають розшукувати додатковий матеріал.

Пропонуємо вашій увазі цікавий матеріал про перебування у Львові відомих митців зарубіжної літератури, а також їхні висловлювання та спогади про галицьку столицю.

*Сьогодні в нас побачення зі Львовом;
Вдягнем святковий одяг і підемо.
Хай вулиці своє нам скажуть слово,
Нехай нас вечір містом поведе...*

Ростислав Братунь

Україна вабила своєю історією, своєю культурою, своїм побутом, традиціями багатьох митців світового мистецтва. Є чимало міст України, які оспівані у творах світових класиків. Серед них і старовинний, могутній Львів, місто, яке у різні часи і епохи називали по-різному — *Львівгород, Львівград, Леополіс, Лемберг, Львів*. Засноване воно було у 1256 році, а назване Львовом на честь сина князя Данила Галицького.

Львів — історична столиця галицької землі, європейське місто з великими культурними традиціями, місто кохання, місто легенд; настільки колоритне і багате на історію та культуру, настільки нетипове та загадкове, настільки романтичне та мрійливе, що

досі притягує до себе мандрівників та видатних людей з усього світу, людей, які прагнуть пізнати таємниці та історію славетного міста Лева. Недарма його називають місто-улюбленець, бо велика кількість тих, хто хоча б раз приїхали сюди, закохувалися в наше місто назавжди. Одних вабила архітектура, других — історія, інших — старовинні вулички або ароматні кав'ярні, а дехто милувався чарівними львів'янками.

*Шалений Львів, безкрає небо,
Такий красивий, давній Львів...
І надзвичайно мало треба,
Щоб закохатися без слів
У цей чарівний, дивний Львів...*

Оксана Дубініна

Багато відомих митців літератури побували у Львові. Працюючи чи відпочиваючи, просто проїздом чи погостювати у друзів, — вони зачаровувалися галицьким містом та згадували його у своїх творах, листах, щоденниках... А для багатьох митців Львів став маленькою батьківщиною, де вони народилися, хоча доля закинула їх у далекі або сусідні країни.

Літературний Львів славиться польськими, французькими, австрійськими, єврейськими романстами, повістярами, фантастами, драматургами, поетами, байкарями, перекладачами...

1

Миколай Рей (1505—1569) — польський письменник, поет-мораліст, релігійний полеміст епохи Відродження (належав до кальвіністського табору), політик, перекладач, драматург, музикант. Представник роду Реїв. Миколая Рея називають «батьком польської літератури», оскільки він першим серед польських письменників писав тільки рідною мовою, хоча повсюди панівною була латина. Крім того, Рей заклав підвалини провідних родів і жанрів польської літератури.

Народився Рей на Львівщині в Журавно. Батько осів у Галичині за сприяння родича — львівського архієпископа Яна Вонтробки зі Стшеліць.

Навчався у Скалмежі у 1514—1516 роках, у Львові в 1516—1518 роках і рік у Краківській Академії.

2

Себастьян Фабіан Кльонович (1545—1602) — польський митець, який писав польською та латинською мовами, був у Галичині та Львові.

Перший польський поет, який, наслідуючи Публія Овідія Назона та Публія Вергілія Марона, оспівав природу, звичаї (хрещення, поховальні плачі, поминання покійників, чаклування, побратимство) та побут простого люду, захищав право русинів на своє православне віросповідання: *«Ти [Львів] пустослівних пророків вже здалека першим рознюхав / І перед лихом отим брами свої зачинив», «Львове священний, скеле марпейська, хай щастить тобі завжди, / Віру стару бережи, не залишай у біді».*

*Глянь на вершинного Лева: гора височить в піднебесі,
Й там, на вершині оцій, замок піднявся увись.
Завжди, коли дощові чорні хмари затажують небо
Й дощ починає густий лити неначе з відра,
Наша гора тії хмари густі грозові розтинає
Шпилем своїм, і вода з шумом стікає по ній.*

«Роксоланія» Себастьян Кльонович

З-поміж десятків тисяч сторінок, написаних про Львів, далеко не всі виблискують світлом та позитивом, але в Себастьяна Кльоновича саме такі. Його Львів і його Русь не існують десь там і не розташовані там-то, вони сяють поміж зірок або горять в пеклі разом з грішниками, вони вирують бурхливим життям торговців і ніжаться безтурботним спокоєм обивателів. Його Львів і Русь є твердинями на краю світу та захисниками цивілізації від варварів, цих вовків, котрі хижо походжають під вічними стінами казкового міста і злостиво скалять зуби. Важко сказати напевне,

чи справді Кльонович жив у Львові, але в його Львові хочеться побувати і прочитання «Роксоланії» — прямий для цього рецепт.

У 1584 р. видав латинською мовою твір «Роксоланія», присвячений «сенатові преславної львівської громади»: *«Найщедрішому та найяснішому сенатові славної львівської громади вірш-присвята автора».*

*О сенате славний, мужів достойних
Зборе, що в пошані у мене завжди,
Це тебе львів'яни — громада людна —
Слухають радо.*

Львів має честь називатися батьківщиною Кльоновича. Саме йому належать чудові слова:

*З руських городів піднімається
вище над другі
Краю цілого хвала, князь городів,
святий Львів.*

(Переклад І. Франка)

3

Костел і місце, де колись був колегіум єзуїтів.

Ігнацій Блажей Францішек Красицький (1735—1801) — польський церковний діяч, філософ, поет, прозаїк, драматург, байкар, перекладач, журналіст. Примас Королівства Польського і Великого князівства Литовського. Замолоду обрав собі церковну кар'єру. У 1743-1750 роках навчався у колегіумі єзуїтів у м. Львів (разом з Яном та Юзефом Сапегами)

4

Пам'ятник Олександр Фредро у Вроцлаві (перенесений зі Львова)

Олександр Фредро (1793—1876) — польський, галицький комедіограф, мемуарист, поет, масон, граф (шляхетський герб «Бонча»). Рідний дід Андрея Шептицького.

Граф Олександр Фредро народився 20 червня 1793 року в заможній шляхетській родині, що володіла солідними земельними маєтками в Галичині.

Літературне краєзнавство

Після смерті матері, яка загинула під час пожежі в родинному маєтку у Рудках (на Львівщині), переїхав із батьком до Львова.

Фредро брав участь у поході на Москву 1812 року, зазнав поранення у битві на річці Березині. Під час відступу армії Наполеона він бачив, як сотні тисяч солдатів помирають від холоду, голоду й тифу — згодом він опише це в мемуарах. У Вільні Фредро потрапив до російського полону, де перехворів на тиф. Утікши з неволі, він дістався до Львова й повернувся на військову службу. У серпні 1813 року його призначили офіцером-ординарцем при генеральному штабі Наполеона.

У квітні 1815 року, після того як Наполеон зрікся французького трону, Фредро вирушив у рідні місця на Галичину. Своє повернення він жартівливо прокоментував у вірші «Pro memoria»:

*Ми вирушили разом, хоч із різних побудок,
Наполеон — на Ельбу, а я — прямо до Рудок.
Я тут нудьгував, сумував за багнетом,
щоб хоч щось робити, я став поетом.*

Однак життя О. Фредра не обмежувалося літературою: він мав чимало земель і велике господарство, а ще брав активну участь у громадському житті Львова, за що 1839 року отримав титул Почесного громадянина міста. Фредро був одним із співорганізаторів Кредитного товариства, співавтором проекту залізниці з Бохні через Львів до Бережан. 1848 року він підтримав Весну народів і долучився до складу Національної львівської ради — організації, що представляла інтереси польської галицької шляхти, міщанства та інтелігенції, виступаючи за знесення кріпацтва та демократизацію суспільного життя.

5

Готель «Жорж». Львів

Оноре де Бальзак (1799—1850) — французький письменник зі світовим ім'ям. Він двічі побував в Україні, двічі відвідав Львів. У житті видатного французького романіста теж був «львівський період». Йдеться про славнозвісну історію кохання письменника і польської поміщиці Евеліни Ганської. Щоб зустрітися з коханою (на той час заміжною жінкою), Бальзак двічі приїжджав до Львова, жив у готелі «Жорж». Роман тривав близько 16 років і закінчився шлюбом. Бальзак назвав Евеліну єдиною жінкою, яку «любив, любить і буде любити до самої смерті». Тепер у Львові є вулиця Оноре де Бальзака.

«Якби Ви знали, яке незрівняне місто, цей Львів!» — розпочинав Бальзак лист до свого паризького кре-

дитора, посьорбуючи улюблений потрійної міцності темний напій у кав'ярні «Оборонці», повна назва якої була «У славетних оборонців Львова від бусурманської облоги».

Бальзак писав: «*Паризькі жінки — чудові, львівські — прекрасні!*»

6

Надгробок Северину Гошинському на Личаківському цвинтарі у Львові

Северин Гошинський (1801—1849) — польський громадський діяч, революціонер-письменник і поет-романтик. Представник «української школи» в польській літературі. Відомий як автор патріотичних віршів, а також один з чільних учасників месіаністичного об'єднання Анджея Тов'янського. Нині переважно відомий завдяки поемі «Канівський замок» і готичній повісті «Король замчиська».

Після поразки повстання Гошинський не подався в еміграцію до Франції, а залишився в Галичині — у Львові. Упродовж наступних семи років поет був нелегалом: жив у селах, у стодолах (як у с. Свинарці), часом у палацах. В Олеському замку красень Северин відбив панянку у греко-католицького священника Маркіяна Шашкевича.

Живучи у Франції, Гошинський марив поверненням «до рідної України». Матеріальні страждання Гошинського, німецька облога Парижа, коли поет був на порозі голодної смерті, якої уник дивом, спонукала друзів забрати його до Львова, забезпечити скромну, спокійну старість.

Через чотири роки 25 лютого 1876 р. в м. Лемберзі Австро-Угорської імперії (нині — м. Львів) завершив свій земний шлях поляк з українським серцем.

Похований уманський романтик на Личаківському цвинтарі, невеличка територія розділяє поховання Северина Гошинського від могили його колишнього суперника Маркіяна Шашкевича.

7

Зап Карел Франтішек Владислав (1812—1871) — чеський етнограф, історик, публіцист. У 1836—1845 роках був службовцем Галицької крайової бухгалтерії у Львові. У своїх кореспонденціях зі Львова знайомив чеську громадськість з культурним життям Галичини, її національними проблемами. Автор книг: «Мандрівки і прогулянки по Галицькій землі» (1843—44), «Спогади зі Львова» (1845) та ін. Переклав чеською мовою повість М. Гоголя «Тарас Бульба»

(1838), твори П.Куліша, діячів «Руської трійці». Ініціював запрошення галицьких українців на Слов'янський з'їзд 1848 у Празі, брав активну участь у роботі його українсько-польської секції, сприяв досягненню компромісної угоди між українською та польською делегаціями.

8

Карел Гавлічек-Боровський (1821— 1856) — чеський поет і публіцист, громадський і політичний діяч; один із фундаторів чеської журналістики, сатири та літературної критики.

По дорозі в Москву зупинявся у Львові, де мешкав у свого земляка Карела Запа (з 8 листопада 1842 до 7 січня 1843).

Українська тематика наявна в творчості Гавлічка-Боровського і нав'язана передусім спогадами про перебування в Галичині. Це, зокрема, статті «Слов'янин і чех», «Слов'янська політика» (обидві 1846); вірш-епіграма «Патрони Галичини».

9

Леопольд фон Захер-Мазох (1836—1895) — уродженець Львова, австрійський письменник із світовим іменем. На місці будинку, де народився майбутній письменник, тепер стоїть відомий у Львові «Гранд-готель».

Леопольд фон Захер-Мазох народився 27 січня 1836 р. у Лемберзі (нині — Львів) у добропорядній сім'ї, що сповідувала римо-католицьку віру. За службовими обов'язками батько, австрієць іспанського походження Леопольд фон Захер усіма доступними засобами підтримував порядок, шанував закони, бо у 1831—1847 рр. служив комісаром поліцейського

управління столиці Королівства Галичини і Лодомєрії, яка перебувала під владою Австрії, за що навіть був нагороджений імператором. Мати майбутнього письменника, освічена шляхтичка Кароліна Мазох, була донькою лікаря фармацевтики, ректора Львівського університету Франца фон Мазоха.

Пам'ятник Л.фон Захеру-Мазоху у Львові 2008 р.

У 1829 р. Леопольд фон Захер і Кароліна Мазох зіграли весілля, хоча лише через сім років шлюбу з'явився первісток, старший з п'яти дітей — Леопольд-молодший. Щоб рід дружини не перервався, на прохання тестя, колишнього професора медико-теоретичного навчання для хірургів кафедри хірургії, який поховав двох синів, зять приєднав дівоче прізвище дружини до свого. Так у 1838 р. у віці двох років з імператорського дозволу Леопольд фон Захер-молодший перетворився на Захер-Мазоха.

Що цікаво, добродісного дідуся, ректора Львівського університету внук обожнював. Згадуючи дитинство, він писав: *«Коли ми проходили єврейським кварталом Лемберга, перехожі низько вклонялися діду-севі»*.

Кволого хлопчика годувала українська няня — Гандзя, яка навчила його розмовляти українською мовою. У мемуарах Леопольд фон Захер-Мазох визнав: *«З її (Гандзі) молоком я всмоктав любов до українців, увібрав у себе українську мову і любов до краю свого народження, до своєї вітчизни. Завдяки моїй годувальниці, українська мова стала першою, якою я оволодів. Саме вона розповідала мені чарівні українські казки або співала, заколисуючи. Ті народні пісні запали в душу на все життя, залишивши слід у моєму житті, в моєму емоційному світі і у всіх пізніх творах»*.

Його твори «Дон Жуан з Коломиї» та «Жіночі образки з Галичини» перекладені українською мовою.

10

Генрік Сенкевич (1846—1916) — відомий польський прозаїк білорусько-татарського походження, лауреат Нобелівської премії, побував у Львові в квітні-травні 1900 року. На пероні його зустріла численна група шанувальників.

Генрік Сенкевич прибув до Львова потягом із Кракова ввечері 29 квітня. У залі очікування львівського залізничного вокзалу, прибраній з цієї нагоди живими квітами, на нього вже чекали представники інтелігенції (журналісти, письменники, митці) та міської влади (особисто були присутні президент мі-

Приміщення, де колись знаходився готель «Європейський».

ста Годзімір Малаховський та віце-президент Міхал Міхальський). На площі очікували студенти університету і Політехніки. Окрім овацій, львівська публіка зустріла автора «Вогнем і мечем» імпробізованим «вогняним коридором», який влаштували близько двох тисяч учнів шкіл зі смолоскипами. Вони вишикувалися вздовж колишньої вулиці Залізничної аж до вулиці Городоцької. Переночувавши в готелі «Європейський», який теж був прибраний квітами, Сенкевич наступного дня виступив у залі львівської Ратуші, де зачитав уривок — опис Грюнвальдської битви — зі свого тоді ще неопублікованого роману «Хрестоносці». Це було особливо символічно, оскільки у 1410 р. до Львова привезли 52 бойових прапори Тевтонського ордену, захоплені як трофей у битві під Грюнвальдом. На Ринку їх кинули в багно — за старим звичаєм переможців.

Останнім днем перебування Г.Сенкевича у Львові була субота 5 травня 1900 року. «Після сніданку у Креховецьких прибув до голови Товариства польських журналістів п. Ліберата Зайончковського, де його очікував весь львівський журналістський світ». На цьому прощальному прийомі Г. Сенкевичу, на знак визнання його таланту, від львівського письменства було вручено золоте перо.

У промові до львів'ян письменник сказав: *«Протягом усього мого перебування у Львові тут мене сердечно приймали як мої колеги по перу, так і всі решту людей. Щиро за це дякую і виголошую: Хай живуть львів'яни!»*.

11

Надгробок на Личаківському цвинтарі у Львові

Конопницька Марія (1842—1910) — знаменита польська письменниця, поетка, літературна критичка і публіцистка, авторка дитячих творів. Її казкова

повість «Про гномів та сирітку Марисю» ввійшла до світової дитячої літератури.

У жовтні 1902 р. Львів радо зустрів письменницю, навіть був організований урочистий прийом. М. Конопницька була вражена такою гостинною увагою львів'ян. Під час зустрічі вона сказала: *«Почуваю себе ніяково, тому що не заслуговую на всю вашу доброту і милість. Я ніби крапля роси, в якій відбивається сонце. Ви — моя сила і натхнення, ваші слова — міцні крила, що здіймають мене вгору!»*.

У багатьох творах Конопницької натрапляємо на знайомі вулиці, парки в оповіданні «Банасиха»: *«Полудень був тихий і гарячий, Личаківський парк у Львові, здавалося, тону в розпеченому повітрі, що грало насиченим, блискучим промінням»*.

Про творчість Конопницької писали І. Франко та Леся Українка.

Село Конопниця (Львівський район) названо на честь Марії Конопницької, яка мешкала тут у будиночку, який після смерті письменниці використовується як сільська школа, одна із вулиць Львова названа на честь письменниці. Похована на Личаківському кладовищі.

12

Вілла «Скіз» на Личакові (тепер вулиця Запольської, 3)

Габрієля Запольська (1857—1921) — відома польська актриса, прозаїк, драматург, колумніст, тобто людина мистецтва, а люди мистецтва, як відомо, часто маскуються під вигаданими іменами чи псевдонімами.

Освіту здобула в родинному домі, а згодом — у Sacré Coeur та приватному Інституті освіти і науки у Львові.

Вона мріяла стати актрисою, тому часто грала у мандрівних трупах та аматорських театрах Галичини того часу. З певного часу займалася акторською майстерністю професійно, але не мала особливого успіху. Найбільш відома як письменниця, авторка оповідань. Дебютувала у 1883 році під псевдонімом Габрієля Запольська з оповіданням «Один день з життя троянд», а «Мораль пані Дульської» досі йде на сценах багатьох театрів.

З 1904 року поселилася у Львові, і разом із другим чоловіком, живописцем Станіславом Яновським, організувала театральну трупу, з якою мандрувала Галичиною.

Львів та львів'яни є героями багатьох творів Запольської. У п'єсі «Життя жартома» події відбуваються на зимовій ковзанці Паняньського ставу та на балу у Львівському салоні. А персонажі п'єси «Моральність пані Дульської» щодня прогулювалися на Високий замок.

Подальші твори розповідають про життя львівських батярів (авантюристів і гульвіс XIX — поч. XX ст.), про львівські парки, храми (Стрільниця, костел св. Антонія, каплиця на Личакові).

У 1912 році у Празі взяла участь у Виставці праці польської жінки; стала членом мистецької комісії Театру Прем'єр, співпрацювала із львівським Незалежним театром. Після окупації російською армією Львова (вересень 1914) деякий час керувала кав'ярнею «Дворек», яка стала місцем, де зустрічалися письменники Галичини, богема Львова. Мешкала у віллі «Скіз» на Личакові, там провела свої останні роки життя.

Померла 17 грудня 1921 року в Львові, похована на Алеї Заслужених на Личаківському цвинтарі.

13

Львівський «Колізей» - єврейський театр

Шолом-Алейхем (1859—1916) — єврейський романіст та новеліст, який тривалий час жив і працював у Львові. Прибувши до Львова з родиною, Шолом-Алейхем був вражений зовсім іншим устроєм життя. Тут євреї — бідні й заможні — почувалися більш захищеними громадянами, не обмеженими у своїх правах на духовний та культурний розвиток, на відміну від безправних, загнаних Російською імперією у своєрідне гетто для євреїв. Мешкаючи на вулиці Котельній (нині Котлярська), у середовищі колишнього Краківського Передмістя, він почав знайомитися з духовним та культурним життям євреїв Львова та Галичини. Його вражало у Львові все, що було пов'язано з реалізацією можливостей, які отримали євреї Австро-Угорської імперії після прийняття у 1867 році Конституції. У місті діяло 27 синагог. Але найбільше Шолома-Алейхема вразила велика кількість будівель, які були побудовані за кошти єврейської громади Львова і в яких були розташовані різноманітні єврейські культурні та просвітницькі організації, а особливо єврейський театр. На вулицю Ягеллонську, 11 (нині Гнатюка), де був єврейський театр, письменник прийшов на другий день свого перебування у Львові.

Саме у Львові відбулася зустріч двох великих письменників. При першому знайомстві Шолом-Алейхем та Іван Франко здивували один одного. Єврейський

письменник чудово володів українською, а українець — поет та прозаїк І. Франко, не гірше від самого Шолом-Алейхема, володів мовою ідиш. Шолом-Алейхем розповів І. Франку про свою творчість та про утиски царського уряду на Великій Україні проти євреїв, українців та української культури.

На сторінках роману «Блукаючі зірки» знайдемо враження автора від Галичини, а 8-й розділ називається — «В Галіції». Головний герой роману — Лео Рафалеско — так говорить про місто Лева: *«Ні, справжнісінько подобається мені Львів! Чудове місто! Чудова назва! І театр подобається, актори — чудові люди. А люди тут — чисте золото»*.

14

Войнич Етель Ліліан (1864—1960) — англійська письменниця, перекладачка, композиторка, громадська діячка. На початку 1895 р. побувала у Львові, де познайомилася з Іваном Франком та Михайлом Павликом (з яким листувалася раніше). Була добре обізнана з діяльністю Михайла Драгоманова.

Опанувавши українську мову, на початку 90-х років почала перекладати українські народні пісні («Ой горе тій чайці» та інші), поезії Т. Шевченка.

Серед англомовних інтерпретаторів Шевченка Войнич поряд з Вірою Річ — найвизначніша літературна постать, найобдарованіша поетично і музично. У 1911 р. в Лондоні вийшла збірка Шевченкових поезій «Шість ліричних віршів», що містила «Заповіт», «Мені однаково, чи буду...», «Минають дні, минають ночі», «Косар», «Минули літа молодії» (під назвою «Зима»), «Зоре моя вечірняя» (пролог до поеми «Княжна»). Найкращі серед її перекладів — «Заповіт» (найдосконаліший з усіх дотепер відомих двадцяти двох англомовних тлумачень), «Зоре моя вечірняя», «Мені однаково, чи буду». Безмежна ширість цих поезій проривається через її переклад. Войнич зберегла багатство змісту й своєрідність стилю першотворів: прийом перенесення, повтори, мелодійність внутрішніх рим, риторичні звертання.

15

Владислав Реймонт (1867—1925) — польський письменник, лауреат Нобелівської премії з літератури 1924 року. Його найвідомішим твором є роман «Селяни». Реймонт жив у Варшаві від

1893 року. Оpubлікував свій перший роман «Комедіантка» у 1896 році. Реймонт належав до кола неоромантиків «Молода Польща». На честь письменника названо аеропорт в місті Лодзь.

Під час відвідин Львова зупинився в готелі «Жорж» у 1923 р.

16

Леопольд Стафф (1878—1957) — один з найуспішніших польських поетів ХХ ст., знаний драматург і перекладач народився у Львові у багатодітній родині, яка мала чеські коріння. Навчався у Львівській гімназії, згодом вивчав право, філософію, романістику у Львівському університеті, був віцепрезидентом Польської академії літератури з 1934 по 1939 рр.

17

Пам'ятник Швейкові у Львові: поруч із кав'ярнею «Віденська кавна»

Ярослав Гашек (1883—1923) — чеський письменник, який ще в юнацькі роки побував у Галичині. А пригоди головного героя — молодого вояка Швейка — добре відомі на Львівщині, особливо на Старосамбірщині: в селі Скелівка, де стоїть пам'ятник герою, у с. Вовча, поблизу якого є озеро, описане в романі,

нещодавно у містечку Добромилі відкрили пам'ятний знак вояку Швейку. Пригадаймо рядки з роману «Пригоди бравого вояки Швейка»: «У цілому світі я не бачив нічого величнішого за ту ідіотську Галичину».

Галицькі шляхи Швейка. Бравий вояк Швейк дорогою на фронт побував у Львові, і останні його пригоди відбувалися на Львівщині. 90-річчя описаних Гашеком подій було відзначено в 2004 році відкриттям туристичного маршруту «Слідами бравого вояки Швейка», який проліг від кордону з Польщею через Добромилі, Хирів, Нижанковичі аж у напрямку Сокаля.

До Львова він прибув 20 серпня 1915 після звільнення з австрійського полону, до якого Швейк потрапив біля Доброміля. Зі Львова поїздом солдат дістався до станції Жовтанці (Львівського району). Через те що під час роботи над романом Ярослав Гашек користувався австрійською картою, там фігурує німецька назва Золтанець. Це й збиває з пантелику багатьох читачів, бо створюється враження, що дія відбувається у вигаданому населеному пункті.

18

Йозеф Рот (1894—1939) — австрійський письменник і журналіст єврейського походження. Твори писав німецькою, найвідомішими стали романи «Йов. Роман простої людини» (1930) та «Марш Радецького» (1932). Більшість його творів екранізовано.

Хлопчина часто бував у Львові, приїжджаючи на канікули до свого дядька Зигмунда Грюбеля, який фінансово допомагав їхній сім'ї.

У 1913 році вступив на навчання до Львівського університету, де вивчав германістику і філософію. Мешкав у Львові в дядька за тодішньою адресою: Гофманштрассе, 7 (нині вул. Патріарха Димитрія Яреми, 7). Однак з дядьком Йозеф не дуже ладив, адже постійно відчував фінансову залежність і тиск на нього з боку родича, тому переїхав продовжувати навчання до Відня. Іншою причиною переїзду було й те, що своє майбутнє він бачив саме у закордонні, оскільки у Львівському університеті він швидко опинився в епіцентрі польсько-українсько-єврейського суперництва, що переважало у передвоєнні часи. Він зрозумів, що ні польський або український націоналізм, ні єврейський сіонізм його не приваблюють. Саме у ці часи Рот вирішив асимілюватися з австрійською культурою і стати німецьким письменником. Протя-

гом свого життя, уже відомим, він періодично повертався до Львова, відвідуючи рідних.

У 1924 р. подорожував Галичиною, завдяки чому народився триптих «Мандрівка Галичиною»: «Люди й ландшафти», «Львів, місто», «Каліки».

Ось що писав Йосиф Рот про Львів: «Молоді селянки з кошиками їдуть головною вулицею на возі, пахне сіно. Катеринщик музичить якусь народну пісню. Солома та січка трусяться на бруківку. Жінки, що заходять до цукерні, вдягнені в останні паризькі туалети. У провулку вибивають килими. Адам Міцкевич, великий польський поет, стоїть посеред вулиці. Біля його підніжжя патрулюють євреї у кафтанах, то гендлярська варта...».

1937 року востаннє побував у Львові (за два роки до смерті). Його компаньйонка у тій поїзді, німецька письменниця Ірмгард Койн, згадувала, як вони з Йозефом навідалися у гості до бідної єврейської сім'ї, що мешкала у львівському підвалі. Рот сидів за столом і розмовляв з ними мовою ідиш так, що його любив до людей ставала просто заразною.

19

Будинок на вул. Князя Романа, 30, де ймовірно народився Парандовський

Ян Парандовський (1895—1978) — польський письменник і публіцист, перекладач міфів Давньої Греції польською та українською мовами; уродженець Львова, номінант на Нобелівську премію 1968 року з літератури. За цими дещо «сухими» характеристиками ховався справжній майстер слова, для якого його рідне місто та значна частина життя, проведена у ньому, була вагомою частиною його біографії.

У романі «Небо у вогні» так описує рідне місто: «На вулиці Коперника тече вздовж тротуарів струмочок, на його поверхні крутиться пір'їнка — ось з'явився горобець, схопив її і полетів геть. Налякані власною нервозністю ворони зриваються з дерев на схилах Цитаделі і каркають. На розі вулиці Оссолінських дзюрчить фонтан. Ого! І сліду не залишиться від снігу і льоду, які заповнювали взимку його кам'яне ложе...»

... Якими можуть бути чарівними вулиці, коли ходиш без мети або коли мета настільки невизначена, що випадок приводить тебе до неї швидше, ніж намір! Можна вийти куди завгодно або нікуди не заходити і, обійшовши пів міста, раптом схаменутися. «А що, власне, ми хотіли залагодити?».

А у книзі «Сонячний годинник» згадує про дитячі враження від рідного Львова: «З розталого снігу

березневої відлиги, з вологого туману виходив до них у місто в бурій рясі, обвішаний чотками ліхтарів, — поважний бернардинець, здатний пожартувати з молоддю на Академічній, зайти на скляночку вина до Штадтмюллера, сповідати чиюсь самотню душу у Вірменському провулку, розбудити сонного дзвонаря в соборі Св. Миколая, щоб він (завжди останній!) зазвонив до вечерні своїм старим, буркотливим дзвоном. І місто, весело дивлячись на цю пару, жартома погрожує їм колоною блаженного Яна з Дуклі, ніби піднятим вказівним пальцем, і, хлюпаючи під ногами калюжами, бурчить на п'ятдесятилітніх диваків, які забувають про калоші».

Таким Львів 1910—1920-х запам'ятався Янові Парандовському, Львів його дитинства та юності, Львів, у якому він зміг почати свою творчу кар'єру. Після 1929 р. Парандовський залишає Львів, проте місто не покидає його пам'яті. Тож пам'ятаймо і ми про нього — про одного з найвидатніших львівських майстрів слова, який щиро і до останнього любив своє рідне чарівне місто.

20

Генріх Белль (1917—1985) — відомий німецький прозаїк і публіцист, лауреат Нобелівської премії у 1972 р, учасник Другої світової війни. У 1943 р. опинився на Східному фронті, тоді й побував у Львові, на Волині, Коломиї. Саме на Львівщині біля м.Стрий гине Андреас — головний герой повісті «Потяг приходить за розкладом». Ось як описує автор наше місто: «Львів гарний. Львів він може собі уявити. Гарні, похмурі і важкі ці міста. Криваве їх минуле, а тепер їхні провулки тихі, тихі і занедбані. Тут великий вокзал, чорні металеві конструкції, брудно-білі таблички біля платформ... Вулиці тут такі, як у всіх великих містах світу. Широкі, елегантні, пологі сумні вулиці з блідо-жовтими будинками, які здаються вимерлими». Андреасу невтямки, задля чого він тут, у Львові, «в будинку часів габсбурзької монархії, в цьому старому напівзруйнованому будинку... Двадцять дев'ять років тому тут була ще Австрія... потім була Польща... потім — Росія... а тепер, тепер скрізь Велика Німеччина».

А потяг мчить крізь ніч, точно за розкладом. «Слово «Галичина» схоже на змію з крихітними ніжками, змію з блискучими очима, що безшумно як ніж повзе по землі й ріже, розтинає землю... Галичина... темне, гарне й дуже болюче слово. В цьому краї я загину».

Джеймс Олдрідж (1918—2015) — англійський письменник, журналіст і громадський діяч, автор понад 30 книг.

У 1944 р. як військовий кореспондент був очевидцем визволення м. Проскурів Хмельницької області. У повоєнні роки побував у Києві. У 1964 році в Київській «Робітничій газеті» було надруковано статтю «І в мені частка України», в якій він порівнював Україну з Австралією, де народився. Після перебування у Львові Дж. Олдрідж писав до газети «Львівська правда»: «Повернувшись до Англії, ми збережемо найкращі, найщасливіші спогади. З привітом і захопленням — ваш англійський друг і його сім'я».

Будинок, де жив Станіслав Лем у м. Львів

Станіслав Лем (1921—2006) — уродженець Львова, відомий польський письменник-фантаст, сатирик, філософ і футуролог. Польській фантастиці неабияк пощастило зі Станіславом Лемом. Його книжки славляться філософською глибиною, а слава гримить на весь світ. І все ж знаменитий львів'янин досі лишається для багатьох українців загадкою. Протягом усієї своєї багатовікової історії Львів стояв на перетині націй і культур. Не завжди, звісно, вони співіснували в мирі та злагоді, але їхня взаємодія витворила унікальний простір, який нагадував киплячий казан із сенсів, образів та спогадів. Саме тут у 1921 році в родині Самуїла та Сабіни Лемів народився маленький Сташек.

Лема часто називають найвідомішим львів'янином. Дитинство та юність майбутнього літератора минули саме у Львові між двома світовими війнами. Він бачив, як ставала на ноги Друга Польська Республіка, був свідком її краху. Пережив радянську та нацистську окупації рідного міста. А потім покинув його назавжди.

Свої дитячі та юнацькі роки Лем описав у книзі «Високий Замок», вперше опублікованій 1966 року. Це

психологічний роман, у якому автор осмислює проблеми пам'яті та розвитку особистості людини. Однак сучасним львів'янам він цікавий насамперед докладними описами їхнього міста міжвоєнних часів.

Станіслав згадує прогулянки парками і проспектами, які відтоді змінили хіба що назви. Головна точка — Високий Замок, пагорб, що височіє над містом, прикрашений руїнами середньовічного замку: «Високий Замок був для нас тим, чим для християнина є небо».

Року 1946 родина Лемів виїхала зі Львова до Кракова. Їм дозволили взяти зі собою тільки найцінніші речі.

За понад 60 років — до своєї смерті 27 березня 2006 року — Станіслав Лем жодного разу не побував у рідному місті. Хоч підтримував відновлення Незалежності України та навіть дозволив видавництву «Камінь» без оплати надрукувати переклади його творів.

Збігнев Герберт (1924—1998) — польський поет, есеїст, драматург. Кавалер Ордена Білого Орла. Народився у Львові, де провів перші 19 років свого життя. Окремі епізоди його біографії особливо гостро підкреслюють духовний зв'язок письменника з Україною та рідним містом, ностальгія за яким стала прихованим, але наскрізним мотивом поезії Герберта.

Його прадід прибув до Львова із Британії, бабуся походила зі знаної вірменської сім'ї Балабанів. Батько — легіонер, юрист, професор економіки, директор банку.

Збігнев Герберт мешкав на вул. Личаківська, 55, пізніше на вулицях Пекарська, Тарнавського, Обозна, у Брюховичах родина мала віллу. У Львові хлопець навчався у школі св. Антонія, потім у Восьмій державній гімназії ім. короля Казимира Великого. Львів назавжди залишився в поезіях Герберта, він називає його «рідним», згадує про нього у вірші «Моє місто»:

*...Снилося мені що йду
з батьківського дому до школи
знаю куди прямую
зліва крамниця Пашанди
третя гімназія книгарні
видно навіть у шибці
крізь шибку голову старого Бодєка
хочу звернути до катедрі
краєвид раптом зникає
немає продовження*

*просто не можна йти далі
однак добре знаю
що це не сліпа вулиця
океан миттєвої пам'яті
підмиває руйнує образи
залишиться камінь
на якому я народився
щоночі стаю босий перед
закритою брамою мого міста.*

«У самому куточку цієї старої мапи є край, за яким сумую. Це батьківщина яблук, пагорків, лінивих річок, терпкого вина і кохання. На жаль, великий павук огорнув його тенетами й липкою слиною закрив вартові застави мрій. Так завжди: ангел з вогняним мечем, павук, сумління.»

Починаючи від збірки «Елегія на прощання», досі неназваний у поезії Герберта Львів з кожним разом набуває дедалі виразніших рис, щоб врешті в останній поетичній книзі — «Епілог бурі» — бути названим за ім'ям: «віддзеркалений у шибках / затихлий / Львів / спокійний / блідий / свічник сліз» («Високий замок»). Але це — вже інша історія.

На вулиці Личаківська, 55, де виріс Збігнев, встановлено меморіальну дошку на його честь. Працював в епідеміологічному інституті Вейгля на початку вулиці Зеленої.

Висновок. Як бачимо, зі Львовом тісно пов'язані імена багатьох всесвітньо відомих людей, які тут народилися, навчалися, розпочинали літературну кар'єру. Для багатьох місто Лева залишилося у дитячих спогадах, дехто завітав сюди лише один раз в житті, а хтось затримався на кілька тижнів чи місяців, але кожен із них проніс у серці теплі спогади про чарівне місто з неповторною архітектурою та багатою історією.

Ось тому Львів — місто митців, місто культури, місто романтики. То хіба дивно, що він надихав і продовжує надихати тисячі письменників, художників та композиторів...

Львів — це більше, ніж місто! Це аромат свіжозмеленої кави, що наповнює старі вулички. Це затишок брукувки під ногами, дощові вечори під звуки джазу й історії, розказані кам'яницями.

Львів — це місце, в якому час зупиняється, щоб ти зміг закохатися в кожен його куточок. Приїжджай, вдихни його атмосферу та залишайся тут назавжди.

*Бракує слів, щоб вірно розказати,
Як щиро я закохана у Львів,
Словами, мабуть, це не описати,
Моїх яскравих, ніжних почуттів.*

Світлана Кириченко

Учнівські пошуки та творчі роботи

1. Літературна кав'ярня (сучасні поети про Львів)

*Сьогодні в нас побачення зі Львовом;
Вдягнем святковий одяг і підєм.*

*Хай вулиці своє нам скажуть слово,
Нехай нас вечір містом поведе.*

*Послухаєм, про що шепочуть клени,
Про що шумить в задумі Стрийський парк.
Можливо, що про тебе і про мене
Свою він пісню нам приносить в дар.*

*Чи знаєте ви тихі львівські вечори?
Чи з любов'ю їх зустрічали,
У сяєві зорі вечірньої пори
Знайоме місто знову відкривали?*

*До нас історія підійде поруч,
Довіжливо прихилить стрімкість вез.
І, як в легенду, ти на Княжу гору
Своє кохання гордо пронесеши.*

*Нам усміхнуться, наче очі, вікна
Нових кварталів молодих будов,
І блиск вогнів, і далина блакитна
Вестимуть нас у щастя, у любов.*

(Ростислав Братунь «Вогні Львова»)

***

*Я хочу у Львів, до затишних кав'ярень,
До вуличок тихих із запахом кави.
До квітів, садів і прекрасних алей,
До міста надії під назвою Лев.
Я хочу побачити місто величне,
Місто, що вранці сяє намистом,
Місто, що нічю тихесенько спить,
Місто, де радісна кожiana мить.
Де леви, як гварди, несуть охорону,-
Обороняючи Львівську корону.
Де сонний трамвай між будинків повзе,
Раніше сонце з собою везе.
Так починається ранок у Львові,
Де вірші поети читають казкові...*

Літературне краєзнавство

***

До цього міста подумки вертаєш,
і площу Ринок не зітреш в душі.
Таємне місто Львів, ти в серці залишаєш
лірично-впотаємлені вірші...
Личаківським блукатиму повільно,
на гору Замок із тобою йду,
люблю я Львів містично-релігійно,
я серцем всім у ньому потону...

***

Якби мене хтось запитав — ким я хочу бути
одним словом
і хвилину подумати дав
я відразу сказала би — Львовом.

Анна Середа

2. Поміркуйте і відгадайте.

КОЛАЖ

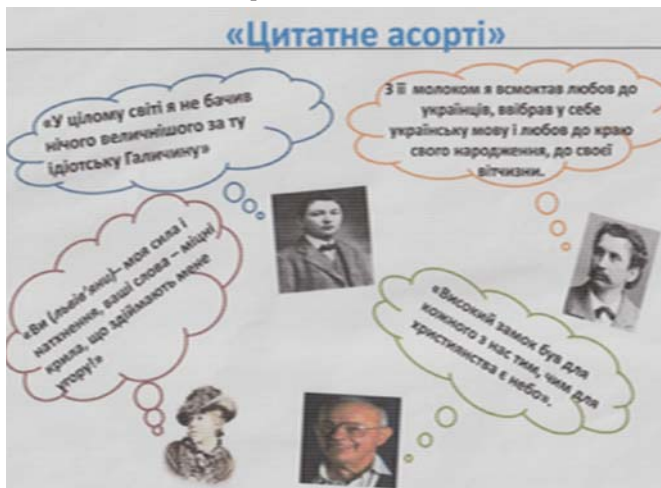
Кроссенс «Польські письменники, які народилися у Львові»

3. Літературні плакати.

4. «Цитатне асорті».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ведіна В.П.Марія Конопніцька. Нарис життя і творчості. – К: Дніпро, 1987. – 127 с.
2. Сапоговський Л. Захер-Мазох та русини // Зоря. – 1980. – № 23. – С. 24.
3. Сиваченко Г. Я. Гашек на Україні // Дніпро. – 1983. – № 4. – С. 38.
4. Слово про Львів. – Л., 1970. – 312 с.
5. Таємниці міста Лева. – Л.: Аверс, 2004. – 168 с.
6. Тетяна Ялтанець. Зарубіжні письменники та Україна // Мандрівець. – 2012. – 94 с.
7. Ялтанець Т.Л. Зарубіжні письменники та Україна. – Львів, 2003. – 35 с.
8. Ялтанець Т., Васильєва А. Генії ходили вулицями Львова // Зарубіжна література. – 2000. – С.43.
9. http://zaxid.net/news/showNews.do?mi_pamyatayemo_alhimik_slova_yan_parandovskiy
10. <https://culture.pl/ua/stattia/stanislav-lem-ukrayinsky-vymir>
11. http://history.org.ua/JournALL/kraj/kraj_2013_2/4.pdf
12. <https://photo-lviv.in.ua/kazkovyj-lviv-ta-biblijni-rusyny-v-opysah-klonovycha/>
13. <https://novapolshcha.pl/article/alyeksander-fredro-graf-komediograf-soldat-i-soromitnik/>
14. <https://nspu.com.ua/novini/ganna-cherkaska-severin-goshhinskij-polyak-z-ukrainskim-sercem/>

Mr. Masahito Sakamoto,

закордонний секретар Японської асоціації екслібрисів, колекціонер, доктор юриспруденції, магістр економіки (Японія)

Український екслібрис після 24 лютого 2022 року

УДК 097(477)»2022»

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.3.336594>

Передусім, я хотів би висловити щиру вдячність професору Ользі Ніколенко за можливість написати есе про українські екслібриси, які дуже дорогі моєму серцю.

Олексій Федоренко. Його ангел, 2024 р.

Марі Пляцко. Цикл, 2024 р.

1. Вступ

У цій статті я представлю свої українські екслібриси, створені після 24 лютого 2022 року, та розповім про те, що таке екслібриси, зокрема про їх історичний контекст і техніки виконання, а також про деякі українські екслібриси та їх авторів. Хочу додати, що я не є художником, а лише шанувальником мистецтва, і те, що я пишу в цій статті, базується на моїх знаннях про екслібриси та моєму щирому захопленні й повазі до них.

© Mr. Masahito Sakamoto, 2025

Я вперше серйозно зацікавився екслібрисами (книжковими знаками) приблизно в 2010 році. Однак задовго до цього серед шанувальників екслібрисів у всьому світі вже було добре відомо, що українські екслібриси мають виняткову якість. На момент початку вторгнення Росії в Україну я замовив лише три екслібриси у українських художників і не надавав перевагу українським книжковим знакам над знаками інших країн. Однак з 24 лютого 2022 року я майже виключно замовляю роботи в українських художників. Твори, які я представляю тут, були створені після вторгнення.

Російське вторгнення спричинило величезні людські та матеріальні втрати в Україні. З погляду культурних збитків, вплив був глибоким, навіть з точки зору лише художньої творчості. Я можу тільки уявити надзвичайно складну ситуацію з постійною загрозою атак і руйнування будівель та важливої інфраструктури, що створює дуже складні умови для митців, а також для всіх, хто там живе. Навіть для тих, хто виїхав за кордон, біль за долю своєї батьківщини, безумовно, був незмірним.

Книжковий знак як мистецтво

Проте, незважаючи на ці жахливі обставини, багато митців продовжують свою творчу діяльність із надзвичайною наполегливістю. Митці та твори, які я тут представляю, є свідченням їхньої стійкості. Деякі з цих робіт тісно пов'язані з війною, інші — не настільки явно. Однак навіть ті твори, які можуть здаватися не пов'язаними з війною, містять у собі невисловлені емоції митців. Звичайно, є багато інших видатних художників, яких я не можу представити в цій статті.

Українським митцям, які продовжують свою творчу діяльність навіть у воєнний час, дітям і вчителям, які продовжують навчання, і всім українцям, які живуть щодня із силою та гідністю за таких обставин, я висловлюю свою глибоку повагу і захоплення.

Сергій Кірницький. Святий Миколай, що втихомирює бурю, 2022 р.

Марина Купкіна. Вирішальна мить, 2024 р.

2. Що таке екслібрис (книжковий знак)?

Екслібрис (Ex Libris) у перекладі з латини означає «з книг...» або «з бібліотеки...», його також називають книжковим знаком. Британська енциклопедія подає таке визначення: «Екслібрис — етикетка з друкованим малюнком, призначена для позначення права власності, зазвичай наклеєна всередині передньої обкладинки книги». (<https://www.britannica.com/topic/bookplate>)

Отже, він має три специфічні особливості: вказує на власника книги, має друкований малюнок і є аркушем паперу. Завдяки своїй художній цінності та

майстерності виконання, екслібриси приваблюють колекціонерів в усьому світу, особливо в Європі.

Сьогодні їхнє первісне призначення — позначення права власності книги — значною мірою втратило актуальність. Натомість нині екслібриси замовляють здебільшого для мистецької оцінки, а колекціонери обмінюються між собою готовими роботами. Більше того, фокус, здається, перемістився з точки зору власника книги на точку зору художника; розміри малюнків значно зросли. Нерідко можна зустріти екслібриси розміром з аркуш паперу формату А4, а то й більше. За такого розміру вони нагадують звичайні друковані твори мистецтва з іменами замовників.

Анна Войтюк. Вшанування Гойї: королева Крися зустрічає принцесу Амберлі на березі Дніпра, 2024 р.

Як ми побачимо далі в цій статті, перші екслібриси з'явилися в середині XV століття в Німеччині. З того часу екслібриси виготовляють у багатьох країнах. Однак у мене склалося враження, що хоча нині в Західній Європі є багато колекціонерів екслібрисів, кількість активних художників, які займаються екслібрисом, не є особливо великою.

Найвідоміші творці екслібрису працюють в Україні та інших країнах колишнього Східного блоку Центральної та Східної Європи. Причини сильної традиції виробництва екслібрисів у Центральній та Східній Європі дещо незрозумілі, і я припускаю, що після розпаду комунізму екслібриси стали відносно доступним проектом для графічних художників; оскільки це невеликі за розміром гравюри, їх легше виробляти, а їхня відтворюваність робить їх зручними для продажу. Якщо хтось має додаткові думки з цього приводу, я буду дуже вдячний за припущення й коментарі.

Сергій Храпов. Шукач, 2024 р.

3. Історія, мотиви і техніки екслібрисів¹

А. Історія та мотиви

За часів Середньовіччя книги переважно виготовляли з такого матеріалу, як пергамент, і були надзвичайно дорогими. У XIV столітті право власності на книгу позначали різними способами: провенієнція, що включала рукописні прізвища або назви; протоекслібрис, що містив декоративні ілюстрації; суперекслібрис, що стосувався палітурки книги або зовнішніх позначок. Серед них суперекслібрис залишався популярним протягом усього XIV століття і все ще використовувався у XIX столітті. Хоча ці способи виконували ту саму функцію, що й екслібриси, вказуючи на право власності, вони не були шматочками паперу.

Значні зміни відбулися з появою друкарського верстата (у Німеччині його створив Йоганн Гутенберг близько 1450 року, а у Східній Європі — Франциск Скорина в 1517 році), що призвело до широкого розповсюдження книжок. Як наслідок, зросла потреба у позначенні права власності на книгу. Перший екслібрис було створено в Німеччині в середині XV століття, а з XVI століття екслібриси почали виготовляти в різних країнах (у Франції в 1529 році, Чехії в 1536 році, Угорщині в 1550 році, Англії в 1574 році, Італії в 1575 році, Швеції в 1595 році та Нідерландах в 1597 році).

Ранній екслібрис: Екслібрис Ганса Іглера Кнабенсбергера (Екслібрис із їжаком), Німеччина, бл. 1470–1480 рр.

Ранній екслібрис: Екслібрис для Гільдебранда Бранденбурга з Бібераха, Німеччина, 1480 р.

¹ Наступні веб-сайти з ілюстраціями допоможуть зрозуміти історію екслібрисів.

https://www.medievalist.org.ua/2015/04/blog-post_24.html

<https://www.nottingham.ac.uk/manuscriptsandspecialcollections/researchguidance/medievaldocuments/ownershipandprovenance.aspx>

<https://ube.nlu.org.ua/>

Щодо дизайну і тематики екслібрисів, то багато ранніх зразків мали сильні монастирські та релігійні елементи, але незабаром геральдичні та гербові мотиви стали домінуючими (ви побачите гарний приклад Яна Зярнка далі в цій статті), а потім з'явилися такі теми, як книги та бібліотеки, пейзажі та рослини, фігури та тварини. Цей зсув відбувається паралельно з переходом права власності на книги від релігійних інституцій до аристократії, заможних верств населення, а згодом — до широкої громадськості. Грецька міфологія та біблійні сюжети традиційно були одними з найпоширеніших тем для екслібрисів. Абстрактні зображення рідко обирали для сюжету. Варто зазначити, що еротичні зображення також стали важливим жанром у мистецтві екслібриса, можливо, завдяки розміщенню їх усередині книг, де вони розглядаються приватно, на розсуд власника.

При замовленні екслібрисів деякі колекціонери вказують конкретну тему, а інші — повністю довіряють дизайн художнику. Навіть коли колекціонери обирають тему, вони, як правило, враховують сильні сторони митця та його уподобання щодо жанрів. Я бачив випадки, коли художнику, відомому своїми еротичними роботами, доручали створити нееротичний екслібрис, і в таких випадках мені здавалося, що роботи страждали, часто їм бракувало художнього впливу. Врахування сильних сторін і спеціалізації художника має вирішальне значення — не лише в екслібрисі, але й у всіх видах мистецтва.

В. Техніки друку

Майже всі екслібриси створені за допомогою традиційних друкарських технік. Оскільки друкарство охоплює багато різних методів, я виокремлю лише п'ять найбільш репрезентативних технік.

а. Ксилографія

Ранні екслібриси здебільшого виготовляли за допомогою ксилографії, з розфарбуванням деталей вручну. У цій техніці художник вирізає ділянки, які потрібно видалити, щоб рельєфна поверхня стала бажаним зображенням, потім наносить фарбу і друкує зображення на папері (рельєфний друк). Це одна з найпростіших технік друку. Вона потребує недорогих матеріалів, що робить її поширеним вибором для шкільних мистецьких проектів навіть сьогодні. Однією з найвідоміших ксилографій у світі є японські роботи укійо-е, більшість із яких використовують кілька ксилографій, що дає змогу отримати вишукані кольорові відбитки.

б. Гравюра

На початку XVI століття Альбрехт Дюрер (1471–1528) удосконалив техніку гравюри на міді. У цьому методі художник, використовуючи бурін (сталевий ріжучий інструмент зі спеціальним лезом), вирізає безпосередньо на мідній пластині, а потім заповнює канавки чорнилом перед тим, як притиснути пластину до паперу (друк інтагліо). Цей метод створює над-

Хасуї Кавасе. Токио джунідай, Тояма-но-хара, 1920 р.

звичайно чіткі та вишукані лінії. Однак гравіювання, як відомо, є складним у виконанні, оскільки різець може рухатися лише в одному напрямку за один раз.

Альбрехт Дюрер. Меланхолія I, 1514 р.

с. Офорт

У XVII столітті офорт став більш доступною альтернативою гравюрі. У цьому методі художник покриває мідну пластину кислотостійким ґрунтом і за допомогою голки малює зображення, оголюючи метал під нею. Потім пластину занурюють у кислоту, яка витравлює борозенки на відкритих ділянках. У ці борозенки наносять чорнило, і пластину використовують для друку (інтагліо-друк).

Порівняно з гравюрою, офорт створює грубіші лінії завдяки хімічному процесу травлення. Однак, з точки зору художника, це дуже схоже на малювання пером, що значно полегшує його виконання. Рембрандт ван Рейн (1606—1669), зокрема, створив багато видатних офортів, що значно вплинули на наступні покоління. Навіть сьогодні більшість гравюр на міді виготовляють за допомогою офорту.

д. Літографія

Літографія була винайдена наприкінці XVIII століття і набула поширення у XIX столітті. Ця техніка ґрунтується на природному відштовхуванні між олією та водою. Художник малює зображення на вап-

Рембрандт ван Рейн. Три хрести, 1653 р.

няковій або металевій пластині олійною фарбою, потім пластину обробляють так, щоб фарба прилипла лише до намальованих ділянок, а з решти — відштовхувалася.

На відміну від рельєфного або інтагліо-друку, літографія не створює ефекту рельєфної фарби або глибоких відбитків на папері, що може зробити її менш тактильною і привабливою для сприйняття як витвір мистецтва. Однак перевагою цього способу є висока довговічність друкарських форм і можливість виготовляти недорогі масові репродукції. Плакати Тулуз-Лотрека (1864—1901) є одними з найвідоміших прикладів літографічного друку.

Анрі де Тулуз-Лотрек. Джейн Авріль, 1893 р.

е. Трафаретний друк

У цій техніці фарба переноситься через сітчастий екран на поверхню. Вважають, що її винайшли багато років тому, але популярною вона стала завдяки роботам Енді Воргола (1928—1987). Існує лише кілька екслібрисів, виконаних у техніці трафаретного друку.

4. Історія українського екслібриса²

Найдавніший український екслібрис створив Ян Зярнко (1575—1630), львівський гравер, який за-

² Цей розділ ґрунтується на виданні: Петро Нестеренко, *Історія українського екслібриса*, Видання друге, доповнене. Київ: Темпора, 2016.

ймався екслібрисом на початку XVII ст. Він також був відомий під псевдонімом Жан Ле Грейн. У той час Львів був частиною Речі Посполитої, і клієнтами Зярнка були переважно аристократи та військові діячі з цього регіону, тому в його екслібрисах переважали геральдичні мотиви. Хоча Зярнко мешкав у Парижі, художню освіту він здобув в Україні і підтримував зв'язки з родиною та меценатами в Україні.

Ян Зярнко. Екслібрис із гербом родини Ходкевичів, 1620 (?) р.

Екслібрис залишався рідкісним явищем в Україні впродовж XVII ст. і став більш поширеним лише у XVIII ст., коли польські поміщики почали активно заселяти Волинь і Центральну Україну. Відтак екслібриси створювали для могутніх шляхетських родин, таких як польсько-литовські родини Сапег та Радзивілів. На початку XVIII століття вони були виконані у стилі бароко, а наприкінці XVIII — на початку XIX століть — у стилі рококо.

У своїй проникливій лекції в Університеті Сайтама у 2023 році професор Ольга Ніколенко зазначила, що культурне зближення України з Європою розпочалося в епоху бароко, знаменуючи інтеграцію України в європейський культурний простір (Ніколенко Ольга. Українське бароко // *Голоси з України: Лекції про націю та літературу у воєнний час*, Ольга Ніколенко, Лідія Мацевко-Бекерська та Катерина Ніколенко / Переклад та редагування Сусуму Нонака та Мічіко Комія, Сайтама: Факультет вільних мистецтв, Вища школа гуманітарних і соціальних наук, Університет Сайтама, 2024. (オリハ・ニコレンコ「ウクライナのバロック」、オリハ・ニコレンコ、リディヤ・マツエフコ＝ベケルスカ、カテリーナ・ニコレンコ (著)、野中進・古宮路子 (編訳) 『ウクライナからの声--戦争の中の国民と文学 講演集』 埼玉大学教養学部・人文社会科学研究科, 2024年).

Прикметно, що перші екслібриси на території сучасної України були виготовлені у Львові, де активну роль відіграв Ян Юзеф Филипович (бл. 1710—1767?/1770?); він став королівським друкарем у 1752 році і був одним з найвидатніших, привілейованих друкарів і книготорговців Львова; він також вів активну діяльність як гравер поза Львовом.

Григорій Кирилович Левицький (1697—1769) з Полтави створював гравюри в Києві, серед яких, як кажуть, були й екслібриси. Однак перед тим як повернутися до Києва, він провів понад десять років на навчанні у Вроцлаві (Польща).

Ян Юзеф Филипович. Екслібрис у стилі бароко для бібліотеки Залуських у Варшаві. Бл. 1747 р.

На мою думку, можна вважати, що Польща-Литва та Львів відіграли дуже важливу роль у ранньому розвитку екслібриса в Україні (як ми побачимо далі, Львів і досі є одним із найважливіших місць створення екслібрисів). Наступні два моменти можуть вимагати особливої уваги. По-перше, як уже згадувалося вище, опанувати гравюру було надзвичайно складно, а кількість майстрів, здатних виготовляти роботи в цій техніці, та міст, здатних підтримувати їхню роботу або передавати її наступним поколінням, була обмеженою. Однак у Речі Посполитій це було можливо. По-друге, як зазначено раніше, екслібрис розвивався зі збільшенням кількості видавництв і зростанням популярності книжок. Тоді як багато країн накладали обмеження на видавців переважно з релігійних причин, релігійна політика Речі Посполитої була відносно ліберальною або толерантною, що сприяло розвитку екслібриса.

До середини XIX століття українська національна свідомість зростала, що призвело до заснування художніх шкіл у великих містах, таких як Одеса, Харків та Київ. Крім того, наприкінці XIX та на початку XX століть з'явилися нові техніки друку, зокрема літографія, цинкографія та ліногравюра. Раніше переважав друк на мідних пластинах, але ці нововведення зробили виробництво та друк екслібрисів більш доступними. Мистецькі інституції також почали зосереджуватися на графічному мистецтві, плакуючи талановитих художників. Як наслідок, якщо до XIX століття екслібриси залишалися здебільшого приналежністю аристократії, то на початку XX століття вони набули популярності як предмети колекціонування. Мотиви й теми екслібрисів вийшли за межі геральдичних малюнків для дворянства, вони стали різноманітними. Зокрема, у 1920-х роках був сплеск виробництва та виставок екслібрисів.

Книжковий знак як мистецтво

Із кінця 1920-х років українське мистецтво, зокрема екслібрис, зазнало ідеологічних репресій, а з початком Другої світової війни екслібрис увійшов у тривалий період занепаду. Лише на початку 1960-х років виставки екслібрисів відновилися, а по всій Україні були створені об'єднання любителів книг та екслібрисів. У цей період домінуючими техніками стали ліногравюра, ксилографія та друк на цинкових пластинах.

Між 1970-ми і 1990-ми роками у мистецтві екслібриса відбулися значні зміни: ключові постаті попередніх періодів поступово відійшли, на їхнє місце прийшли молоді митці, а також з'явилися нові візуальні медіа. Від середини 1980-х років почастишали виставки, організовані об'єднаннями ентузіастів, а фахівці та колекціонери екслібрисів відігравали активну роль у проведенні цих заходів. Після здобуття Україною Незалежності в 1991 році українське мистецтво екслібрисів стало більш інтернаціональним. У 1994 році Українська асоціація екслібриса приєдналася до Міжнародної федерації товариств екслібриса (FISAE), що закріпило глобальну присутність України в цій галузі. Ця тенденція продовжується й донині.

Михайло Дрімайло. Лотос, 2024 р.

Юлія Процишин. Яйце дракона, 2023 р.

5. Українське мистецтво та екслібриси в Японії

Що стосується українського мистецтва загалом, то в Японії визнання здобули кілька видатних постатей. Наприклад, сучасний художник Микита Кадан (нар. 1982) демонстрував свої роботи на Триєнале мистецтв Ечіґо-Цумарі та проводив персональні виставки в Токіо, а Марія Примаченко (1909—1997), українська художниця, що працювала в жанрі «наївного мистецтва», була представлена на різних веб-сайтах. Проте, окрім цих прикладів, обізнаність про українське мистецтво в Японії залишається обмеженою.

Наприклад, у широко доступній книзі «65 розділів, щоб зрозуміти Україну» 2018 року лише коротко згадується Ілля Рєпін, художник із Харківської області (примітка: у Японії І. Рєпіна зазвичай вважають російським імперським художником, а не українським). Подібним чином, у книзі «Фанбук України» 2020 року представлено муральне мистецтво Києва та інтерв'ю про сучасний арт-простір «Ізоляція» в Донецьку, але більш широкі дискусії про українське мистецтво залишаються рідкісними. Книжка «З любов'ю до України: запрошення до українського мистецтва» 2022 року знайомить читачів з українським живописом, зокрема середньовічними іконами та творами від XVIII століття до 1920-х років. Хоча авторка знайомить читачів із багатьма українськими митцями, у книзі немає обговорення періодів між XIV і XVIII століттями та після 1930 року.

Любов до книг: Світ екслібрисів, 2002 р.
(ліворуч) обкладинка, (посередині) перша сторінка, (праворуч) одна зі сторінок статті, присвяченої Д. Беккеру

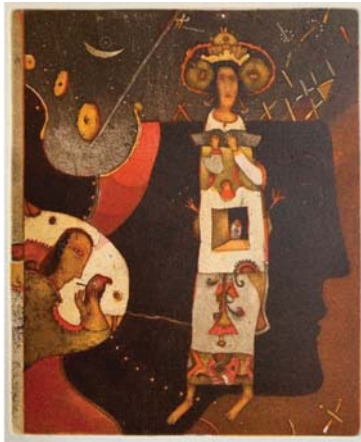
Натомість український екслібрис цінують у Японії вже досить давно, завдяки таким популярним художникам, як покійний Давид Беккер (1940—2022), Роман Романишин та Геннадій Верещагін. Ось два приклади: на першій сторінці книги 2002 року «*Love for Books: The World of Exlibris*» [видана Японською асоціацією екслібриса, Tokyo: Heibonsha, 2002. (日本書票協会(編著)『書物愛 蔵書票の世界』平凡社新書、2002年)] була опублікована робота Г. Верещагіна, а в книжці вміщено статтю про досвід японських колекціонерів, які замовляли екслібриси у Д. Беккера. Останній був дуже відомим від радянських часів, група із двадцяти японських колекціонерів розмістила спільне замовлення на його роботи близько 2000 року, що свідчить про його популярність.

Не виключено, що серед усіх видів українського мистецтва екслібрис є найбільш впізнаваним і шанованим у Японії.

Геннадій Верещагін. *Геракл і Цербер*, 2024 р.

Роман Романишин. *Міраж* (серія «Важливі речі»), 2023 р.

Анна Войтюк. *Корінь мандрагори*, 2022 р.

Деякі з представлених художників також створюють кольорові мідні гравюри, які виготовляють за допомогою однієї або декількох пластин. С. Кірницький і Г. Верещагін працюють з однією пластиною, тоді як Р. Романишин, М. Дрімайло та Р. Агірба використовують декілька пластин. При використанні однієї пластини фарба повинна бути ретельно нанесена на борозенки мідної пластини. При використанні декількох пластин процес подібний на японські гравюри укійо-е, де створюється кілька пластин з однаковим малюнком, які накладаються одна на одну під час друку. Різниця між цими двома методами полягає в тому, що на гравюрах, виготовлених за допомогою однієї пластини, часто спостерігається розмиття фарби на переходах кольорів, а на гравюрах, виготовлених за допомогою декількох пластин, часто спостерігається невелике зміщення пластин одна відносно одної.

Проте деякі художники можуть створювати дуже тонкі та чіткі лінії навіть за допомогою травлення, а інші можуть досягти майже бездоганного вирівнювання за допомогою друку з використанням декількох пластин. Тому ці відмінності слід розглядати лише як загальні рекомендації. Хоча цими творами мистецтва можна насолоджуватися, просто дивлячись на зображення, я закликаю читачів цієї статті уважно розглянути фізичні відбитки, бажано за допомогою лупи, щоб повною мірою оцінити їхні дрібні деталі.

6. Представлення моїх українських екслібрисів

Усі мої українські екслібриси, створені після лютого 2022 року, є мідними гравюрами. Це не було свідомим вибором з мого боку, оскільки мідна гравюра є найпоширенішою технікою у виробництві екслібрисів на сьогодні.

Майже всі художники, представлені тут, використовували офорт. Р. Романишин і Г. Верещагін також використовували акватинту, різновид офорту, який створює тональні ділянки, а не лінії. С. Кірницький унікальний тим, що використовує суху голку та мезотинт; обидві техніки вимагають безпосереднього різьблення на мідній пластині. У процесі сухої голки малюнок наноситься безпосередньо на пластину за допомогою гострого, загостреного інструмента, схожого на голку, тоді як процес мезотинти передбачає вдавлювання пластини за допомогою зубчастого металевого інструмента для отримання м'яких переходів тонів. А. Войтюк використала офорт, акватинту та мезотинти у своїй роботі «Корінь мандрагори». Різниця між прямим різьбленням та офортом полягає в тому, що через хімічний процес травлення лінії, отримані за допомогою офорту, зазвичай є більш шорсткими, ніж лінії, отримані за допомогою прямого різьблення.

Руслан Агірба. *Червона калина*, 2025 р.

Насамкінець мені б хотілося коротко сказати про місця походження та діяльності художників, про яких йдеться в цій статті. Більшість видатних українських майстрів екслібрисів мешкають у Києві та Львові. У Харкові, здається, більше уваги приділяють сучасній графіці, ніж традиційній гравюрі. Щодо збереження та передачі традиційних технік гравюри, особливо важливу роль відіграє Українська академія друкарства у Львові, яка виховала багатьох видатних граверів.

Міра Копча. Синьоока трава, 2022 р.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Hattori, Tomotaka, and Yoshinari Harada, eds. *65 Chapters to Understand Ukraine*, Tokyo: Akashi Shoten, 2018. (服部倫卓・原田義也 (編著) 『ウクライナを知るための65章』 明石書店、2018年)
2. Hida, Naoto, *The Charm of Exlibris*, Tokyo: Maruzen Library, 1992. (樋田直人 『蔵書票の魅力』 丸善ライブラリー、1992年)
3. Hida, Naoto, *The Beauty of Exlibris*, Tokyo: Shogakukan Library, 1998. (樋田直人 『蔵書票の美』 小学館ライブラリー、1998年)
4. Hirano, Takashi, *Ukraine Fanbook*, Tokyo: Publib, 2020. (平野高志 『ウクライナ・ファンブック』 パブリブ、2020年)
5. Kit, Nataliia, "Еволюція екслібрису (на матеріалах фондів Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка)", Вісник Львівського ун-ту. Серія книгозн. бібліот. та інф. Технол., Issue 7, 2012.
6. Нестеренко, Петро, *Історія українського екслібрису, Видання друге, доповнене*. Київ: Темпора, 2016.
7. Nikolenko, Olga, "Ukrainian Baroque" // *Voices from Ukraine: Lectures on Nation and Literature in Wartime*, Olga Nikolenko, Lidiia Matsevko-Bekerska, and Kateryna Nikolenko, translated and edited by Susumu Nonaka and Michiko Komiya, Saitama: Faculty of Liberal Arts, Graduate School of Humanities and Social Sciences, Saitama University, 2024. (オリハ・ニコレンコ 「ウクライナのバロック」、オリハ・ニコレンコ、リディヤ・マツエフコ=ベケルスカ、カテリーナ・ニコレンコ (著)、野中進・古宮路子 (編訳) 『ウクライナからの声——戦争の中の国民と文学 講演集』 埼玉大学教養学部・人文社会科学研究科、2024年)
8. Nippon Exlibris Association ed. *Love for Books: The World of Exlibris*, Tokyo: Heibonsha, 2002. (日本書票協会 (編著) 『書物愛 蔵書票の世界』 平凡社新書、2002年)
9. Uchida, Ichigoro and Noboru Nakai, eds. *Modern "Exlibris" Information Encyclopedia*, Tokyo: Tsukushikan, 1989. (内田市五郎・中井昇 (編) 『現代「書票」情報事典』 つくし館、1989年)
10. Unno, Hiroshi, *With Love to Ukraine: An Invitation to Ukrainian Art*, Tokyo: PIE International, 2022. (海野弘 『ウクライナに愛をこめて ウクライナ美術への招待』 パイインターナショナル、2022年)

ПРО ЛЕКЦІЮ MR. MASAHITO SAKAMOTO ПІД ЧАС МІЖНАРОДНОЇ ВИСТАВКИ ЕКСЛІБРИСІВ У ПОЛТАВІ (2025)

23 квітня 2025 року в Полтавському художньому музеї (Галерея мистецтв) імені Миколи Ярошенка відбулася міжнародна виставка українських екслібрисів, створених після повномасштабного вторгнення. На виставці були представлені екслібриси з колекції закордонного секретаря Японської асоціації екслібриса, доктора юриспруденції, магістра економіки, перекладача, есеїста, колекціонера, ентузіаста українського мистецтва Mr. Masahito Sakamoto. Він приєднався онлайн із Японії і прочитав для відвідувачів глибоку і надзвичайно захопливу лекцію на тему «Український екслібрис після 24 лютого 2022 року». Ми щиро вдячні Mr. Masahito Sakamoto за підтримку

України та подвижницьку діяльність заради розвитку українського мистецтва в надскладний час!

Лекція Mr. Masahito Sakamoto, виступи художниць Анни Войтюк, Мар'яни Мирошниченко під час міжнародної виставки в Полтаві (2025):

<https://www.youtube.com/watch?v=dFk91ZrpTiA&t=4223s>

Відеофільм про міжнародну виставку в Полтаві (режисер М. Старіков, 2025):

<https://www.youtube.com/watch?v=aXIWz4AuOsA&t=234s>

Міжнародна виставка «Український екслібрис після 24 лютого 2022 року» (Полтава, 23 квітня 2025 р.)

Екслібрис Анни Войтюк «Принцеса Амберлі» (2021)

ВІЙНА – МИР – УКРАЇНА

Хайку і малюнки українських дітей

ISSN 3083-6387

Сколихнулася земля –
Війна!
Від жаху плачуть діти.

Знищені міста –
Людей притулок.
Сльози на очах.

Чорна земля.
Летять ракети.
Дитина захисту шукає.

Військовий стоїть,
Дівчинку за руку тримає.
А кругом війна.

Тепер військовий
Дівчинки сім'я.
Вона сирота.

Роки проходять,
Війна – ні.
Важко на чужині.

Дитячі пекучі сльози
Квітучі маки заливають,
А миру немає.

Соняхи в полях.
Вибухи лунають знов.
Мир ще в даліні.

Малюнок і хайку
Ангеліни Потинги .
м. Одеси

Малюнок і хайку
Анастасії Омельченко (12 років).
м. Запоріжжя